

Univerzita Palackého
Filozofická fakulta
Katedra historie

Bc. Eva Jurečková

Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech 1945–1992

Světla a stíny regenerace starokladrubského vraníka

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně,
pouze za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem osobám a institucím, které mi byly nápomocné v průběhu mého výzkumu. Jmenovitě děkuji především vedoucí této práce, paní prof. PhDr. Janě Burešové, CSc., která mi poskytla řadu cenných rad a informací. Další poděkování patří Státnímu oblastnímu archivu v Zámrsku, díky němuž mi bylo umožněno pracovat s archivním fondem Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech. V souvislosti s tímto bych ráda poděkovala také zaměstnancům tohoto archivu, kteří mi vždy vyšli maximálně vstříc a mají velký podíl na tom, že se mi podařilo tento fond zpracovat. Rovněž nelze opomenout Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem, který mi dovolil se vůbec zabývat problematikou Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech. Uvádím také paní Blanku Slavíkovou, jež mi poskytla „střechu nad hlavou“ při mých cestách do archivu. Za psychickou podporu dále děkuji slečnám Zuzaně Strakošové, Lucii Mackové, Blance Slavíkové a Monice Pomklové. Vzhledem k tomu, že dějiny výzkumné stanice utvářeli také lidé, kteří v ní pracovali, patří poděkování také Ing. Antonii Pellarové, Ing. Josefu Kovářovi a Zdeňce Dykové. Dále zmiňuji Ing. Lenku Gotthardovou, CSc., jež pro mě byla zdrojem cenných rad a velmi mě motivovala. Poděkování patří také Michaele Purnochové, jež mi poskytla nádherné fotografie starokladrubských koní. V závěru bych nejvíce chtěla poděkovat hlavně svým rodičům, jejichž trpělivost, zázemí a hlavně tolerance, mě dovedla ke zdárnému konci tohoto výzkumného úkolu.

Obsah

I. Úvod	6
II. Historický vývoj chovu koní na našem území	11
II. 1. Chov koní pro účely habsburského dvora	13
II. 2. Starokladrubský kůň	16
II. 3. Vznik starokladrubského koně a jeho šlechtění	16
II. 4. Chov koní v období habsburské monarchie	18
II. 5. Chov koní v Čechách.....	19
II. 6. Chov koní na Moravě a ve Slezsku	21
III. Chov starokladrubských koní v meziválečném období	23
III. 1. Vznik Československa – zánik starokladrubských koní?	24
III. 2. Nepříznivá třicátá léta	27
III. 3. Pomnichovské martýrium	29
IV. Státní pokusný hřebčín ve Slatiňanech 1945–1952	34
IV. 1. Organizace chovu koní po druhé světové válce	34
IV. 2. Vznik Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech	36
IV. 3. Chod hřebčína v letech 1945–1952.....	38
IV. 4. Výstavba Státního hipologického muzea	44
V. Vznik Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech a její fungování v letech 1953–1992	47
V. 1. Cesta k Československé akademii zemědělských věd 1953–1956	47

V. 2. Stanice jako specializovaná jednotka pro výzkum 1956–1960.....	49
V. 3. Od JZD k České akademii zemědělské 1961–1970	53
VI.4. Ve znamení mezinárodního přesahu 1971–1992	57
VI. Vliv Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech na zachování a udržení starokladrubského vraníka	66
VI. 1. Průběh regeneračního postupu	66
VI. 2. Co (ne)přinesla regenerace starokladrubských vraníků	69
VI. 3. Vliv Státního pokusného hřebčína a Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech na zachování starokladrubského vraníka.....	71
VII. Vztah komunistického režimu ke koním.....	75
VII. 1. Organizační struktura chovu koní v období komunistické vlády	75
VII. 2. Koně jako součást ekonomické spolupráce	76
VII. 3. Mezinárodní rozměr.....	80
VII. 4. Vědecká spolupráce	83
VIII. Epilog	85
IX. Závěr	88
X. Seznam pramenů a literatury.....	90
XI. Summary.....	96
XII. Anotace.....	98
XIII. Přílohy.....	99

I. Úvod

Magisterská práce s názvem „Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech v letech 1945–1992. Světla a stíny regenerace starokladrubského vraníka“ nabízí ojedinělý a detailní pohled na chod této instituce. Zájem o tuto problematiku vznikl z toho důvodu, že byl doposud věnován prostor především Národnímu hřebčínu v Kladruzech nad Labem,¹ který si i v současnosti zachoval svou význačnější pozici nejen z badatelského hlediska, ale také v očích hipologické i laické veřejnosti. Výzkumná stanice, dnes známá jako „Hřebčín Slatiňany“, byla během svého působení spíše v pozadí veškerého zájmu, přestože měla stěžejní vliv na regeneraci starokladrubského vraníka a rozvoj vědecké činnosti spojené s hipologickou tematikou. Dnes je hřebčín ve Slatiňanech v povědomí, kromě toho, že je domovem starokladrubských vraníků, především tím, že je sídlem Ústřední evidence koní, díky níž jsou propojeni všichni majitelé a chovatelé koní v České republice. Smyslem této práce je představit VSCHK a popsat její vývoj v letech 1945–1992 a vysvětlit, jaký byl její vliv na zachování vrané varianty našeho jediného českého autochtonního plemene s přihlédnutím k tomu, jaký byl postoj komunistického režimu nejen vůči vraníkům, ale také koním obecně.

Problematika chovu koní u nás nebyla doposud podrobně popsána či zpracována, a pokud ano, tak pouze rámcově a bez opory v archivních pramenech. V souvislosti s vývojem výzkumné stanice se objevuje stejný problém, jelikož zatím nevznikly žádné kompletní a přehledné dějiny této instituce. Na základě těchto zásadních nedostatků ve stavu bádání jsem se rozhodla zabývat se vývojem výzkumné stanice v letech 1945–1992. Myslím si, že si tato instituce zaslouží pozornost, jelikož v době svého působení měla značný hipologický přínos, který je patrný i v současnosti. Zároveň je mi ctí, že mohu zpracovat první „dějiny“ VSCHK, jelikož doposud byl zájem badatelů směřován k hřebčínu Kladruhy nad Labem a Slatiňany jsou skutečně opomíjené. Proto bych ráda tuto situaci změnila.

Co se týče primárních pramenů spojených s VSCHK, jako první bych ráda zmínila archivní fond „Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech“ uložený ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Jednalo se o nezpracovaný fond zahrnující celkem 120 kartonů neuspořádaného a roztříštěného materiálu, který byl navíc znečištěný a v žalostném stavu. Vzhledem k tomu, že kartony nebyly chronologicky seřazeny, bylo zapotřebí sestavit si vlastní inventář archivního materiálu, který sloužil pro jednodušší orientaci v celkovém

¹ Dále NH Kladruhy nad Labem.

množství. Ačkoli byla práce s tímto souborem velmi časově náročná, byl pro mě zdrojem cenných poznatků, jež mi pomohly vytvořit si ucelenější představu toho, jak výzkumná stanice fungovala. Z dalších pramenů je zapotřebí zmínit archivní fond Československé akademie zemědělských věd uložený v Národním archivu, který byl nápomocný zejména pro období let 1956–1962, kdy byla VSCHK v gesci této instituce. Také Státní okresní archiv v Chrudimi byl pro studium této problematiky důležitý, a to vzhledem k přítomnosti fondu Městského národního výboru Slatiňany 1945–1990, v němž byly obsaženy knihy se zápisy z jednotlivých schůzí rady, pléna a komisí. Rovněž jsem navštívila Archiv České národní banky, ve kterém byly uloženy záznamy o finančních transakcích stanice, což mi pomohlo objasnit exportní činnost stanice v rámci prodeje koní do zahraničí. Dále uvádím Archiv Národního zemědělského muzea, kde byl fond Františka Bílka, který obsahoval zřejmě nejpodrobnější, avšak dosud needitované „Dějiny kladrubského hřebčína“. Cenné informace poskytl také Archiv bezpečnostních složek v Praze, jelikož se zde našly materiály týkající se spolupráce stanice se zahraničím, hlavně s tehdejší Německou spolkovou republikou.

Bohužel, negativní výsledky přineslo bádání ve fondu KSČ – okresní výbor Chrudim, kde se objevily pouze stručné informace v souvislosti s výzkumnou stanicí. Dalším úskalím byly fondy ministerstva zemědělství, jelikož byl archivní materiál z velké části vyplaven povodní v roce 2002, a pokud se archivní materiály dochovaly, tak jsou sice obsáhlé, ale rovněž nezpracované a nepřístupné, zejména od roku 1968. Fond KSČ – Ústřední výbor rovněž vypovídá o tom, že výzkumná stanice nebyla na této úrovni projednávána. Možný potenciál se tedy skrývá v archivních pramenech ministerstva zemědělství, ovšem pokud dojde k jeho pozdější inventarizaci a následnému zpřístupnění. Totéž platí pro fond Státního plemenářského podniku Praha, v jehož gesci byla také výzkumná stanice, ovšem opět se jedná o nezpracovaný soubor.

Do teoretického rámce je potřeba zahrnout také sekundární literaturu zabývající se jednak dobovým kontextem, ale především hipologickou tematikou. Kromě Drahoslava Misaře² jsem využila také monografii Jaromíra Duška,³ která se rovněž zabývala tématem obecného vývoje chovu koní na našem území. V této sféře publikoval také František Lerche,⁴ jenž se společně s Václavem Michalem zabýval totožnou problematikou, ale také starokladrubskými koňmi. V souvislosti s nimi nelze opomenout Františka Bílka,⁵ který

² MISAŘ, Drahoslav: *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Praha 2011.

³ DUŠEK, Jaromír: *Chov koní v Československu*. Praha 1992.

⁴ LERCHE, František – MICHAL, Václav: *Chov koní*. Praha 1956. Dále LERCHE, František: *Starokladrubský kůň*. Praha 1956.

⁵ BÍLEK, František: *Kůň starokladrubský. Zprávy Výzkumných ústavů zemědělských*. Praha 1925.

v roce 1925 zpracoval vůbec první dílo věnované těmto koním, jež mělo zároveň sloužit k jejich obhajobě. Dále uvádím Jiřího Hájka,⁶ jenž je autorem třídílné Kroniky kladrubské, popisující vývoj hřebčína od jeho počátku až do současnosti. Pro mé studium byl nejdůležitější poslední díl této trilogie. V souvislosti s dějinami výzkumné stanice uvádím publikaci⁷ věnovanou výročí 50. let hřebčína Slatiňany, jež vyšla v roce 1995 a je v ní nastíněn vývoj slatiňanského hřebčína, bohužel se jedná o amatérské dílo vycházející především z výpovědí pamětníků, alespoň co se týče historického vývoje. Hipologické pasáže se zaměřením na regeneraci starokladrubského vraníka jsou naopak kvalitně zpracovány a shodují se s primárními prameny. Přínosem pro mé studium byla také Antonie Pellarová, jejíž práce týkající se ekonomické stránky chovu koní byly uloženy ve fondu VSCHK při Státním oblastním archivu v Zámrsku.⁸ Pro zachycení kontextu doby a správních změn, které se odehrály v době působení výzkumné stanice, jsem využila monografie kolektivu autorů Jana Dobeše, Jana Janáka a Zdeňky Hledíkové⁹ nebo Jaroslava Pánka a Oldřicha Tůmy.¹⁰ V návaznosti na dobový kontext je zmíněn také Jindřich Dejmek¹¹ a Václav Průcha.¹² V rámci této magisterské práce je zpracována také meziválečná polemika o chovu starokladrubských koní u nás. Výměna názorů mezi československými hipology a šlechtiteli se odehrávala prostřednictvím dobového tisku. Periodika typu *Venkov*, *Československý zemědělec* či *Národní listy* nabídly prostor pro apologii o starokladrubských koních. Tato „názorová přestřelka“ probíhala během let 1938–1939 a utichla s příchodem druhé světové války. Z dalších periodik uvádím také *Naši demokracii* a zejména *Pochodeň*, do níž přispíval také jeden z ředitelů výzkumné stanice doc. Ing. Jaromír Dušek.

Výše uvedené jsem doplnila také o výpovědi bývalých pracovníků této instituce, které mi pomohly utvořit si podrobnější představu o tom, jak stanice fungovala zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech. Totožné otázky jsem položila Ing. Antonii Pellarové, Zdeňce Dykové a Ing. Josefu Kovářovi. Jejich výpovědi jsem následně připojila k jednotlivým tématům této magisterské práce (viz příloha 1).

⁶ HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská. Kniha třetí. Barokní kuň v Čechách: Z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepsáno v letech 1976–1982, doplněno až do roku 1990*. Hostomice 2013.

⁷ *50 let hřebčína Slatiňany 1945–1990. Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany*. V publikaci nejsou uvedena čísla stran ani ISBN.

⁸ PELLAROVÁ, A.: *Ekonomická efektivnost exportu koní*. In: *Bulletin 27/1976*. Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech 1976.

⁹ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha 2005.

¹⁰ PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich a kol.: *Dějiny českých zemí*. Praha 2018.

¹¹ DEJMEK, Jindřich a kol.: *Československo. Dějiny státu*. Praha 2018.

¹² PRŮCHA, Václav a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. II. díl, období 1945–1992*. Brno 2009.

Na začátku svého výzkumu jsem si stanovila základní hypotézu, a to že VSCHK byla důležitým článkem pro chov koní u nás a výrazně se podílela na regeneraci starokladrubských vraníků. Vzhledem k tomu, že se jednalo o unikátní zootechnický pokus, bylo možné předpokládat, že právě díky jedinečnosti regeneračního procesu, byli komunisté chovu vraníků nakloněni. Proto jsem si určila tyto tři výzkumné otázky: Jak fungovala VSCHK a jaká byla její role v chovu koní u nás? Jaký byl její vliv na zachování starokladrubských vraníků? Jakým způsobem komunistický režim stanici podporoval? Na základě těchto otázek byla práce rozčleněna do několika základních kapitol. Úvodní kapitola je věnována historickému vývoji chovu koní u nás až do vzniku samostatného Československa a je zde podrobněji popsáno plemeno starokladrubského koně a jeho význam, jelikož je mu v následujících částech práce věnována značná pozornost. Další oddíl je směřován k chovu starokladrubských koní u nás v meziválečném období s přihlédnutím ke klíčové polemice o jejich dalším osudu v kladrubském hřebčíně. Poté práce směřuje ke konkrétnímu problému, a to vývoji VSCHK, jemuž předcházela vznik Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech. Zde je použit chronologický postup a nikoli tematický, jelikož by vzhledem k fragmentaci archivního fondu došlo k roztržitosti textu, proto převažuje lineární pojetí této části. Následující kapitoly jsou dále věnovány rozpracování regenerace starokladrubského vraníka či postoji komunistického režimu k chovu koní u nás. Závěrečná kapitola je v podobě tzv. epilogu, v němž je nastíněna situace po roce 1989 se zaměřením na potenciál a využití starokladrubského koně v současnosti. Je nutné zmínit, že dobový kontext je zde jen letmo nastíněn a užit zejména v momentech, kdy měl přímý a prokazatelný vliv na chod stanice.

Vzhledem k zaměření této práce bylo nutné přistoupit k danému problému za pomoci konceptu sociálních případně socio-kulturních dějin. Rovněž bylo důležité postupovat tzv. „odspoda nahoru“, neboť orientace práce je na skupiny, jež neutvářely dějiny, nicméně k nim přispívaly. Z tohoto konceptu pak vychází mikrohistorický přístup, neboť se nejedná o výzkum „velkých dějin“, ale o příspěvek k nim. V tomto ohledu by se práce dala zařadit do postmoderních historických konceptů, jejichž inspirací jsou například práce Jeana-Françoise Lyotarda¹³ či Michela Foucaulta.¹⁴ Vzhledem k nedostatku historiografického materiálu, který by se věnoval přímo dějinám hřebčínů, bylo nutné se poohlédnout po analogických pracích. Nakonec pro mne velkou inspiraci představovaly dvě mikrohistorické práce, a sice *Kniha o Kosti* od Josefa Pekaře¹⁵ a *Příběh Ouběnic* od Josefa Petráně.¹⁶

¹³ LYOTARD, Jean-François: *O postmodernismu*. Praha 1993.

¹⁴ FOUCAULT, Michel: *Dějiny šílenství*. Praha 1994.

¹⁵ PEKAŘ, Josef: *Kniha o Kosti*. 2005.

Těmto konceptům jsem přizpůsobila také metodologii, kterou jsem použila při zpracování této práce. Úhelným kamenem nutně musela být heuristika archivních pramenů lokální a celostátní provenience. V souladu s přímou historickou metodou byla poté na tyto materiály aplikována kvalitativní analýza jejich obsahu. Jelikož pro období od roku 1968 byla pramenná základna velmi rozříštěná a útržkovitá, byla pro něj využita také metoda orální historie, během níž jsem se dotazovala bývalých pracovníků stanice na otázky spojené s chodem a činností výzkumné stanice.

¹⁶ PETRÁŇ, Josef: *Příběh Ouběnic*. Praha 2001.

II. Historický vývoj chovu koní v prostoru českých zemí

Již od starověku se kůň stal součástí lidského života. Svědectví o tom, že tato zvířata měla značný vliv na společenské klima, obsahují historické a hipologické prameny pojednávající o způsobech jejich použití a chovu. Zachovaná dokumentace ze 14. století př. n. l. popisuje vynikající znalosti tehdejších generací o chovu koní, například výcvikový systém používaný v říši Chetitů, jež byl vypracován na kvalitních odborných základech, které jsou uplatnitelné i v dnešní době.¹⁷ Hovoříme-li o starověku, je na místě, abychom uvedli také slavné Xenofónovo dílo „O umění jezdeckém“,¹⁸ které pochází ze 4. století př. n. l. a rovněž obsahuje poměrně nadčasové poznatky o jezdeckví.¹⁹ Je zřejmé, že chov koní závisel také na potřebě, kulturní vyspělosti a technických možnostech civilizací. Na základě těchto podmínek docházelo k postupné diferenciaci typu koní, které se později staly výchozí základnou určující šlechtění a plemenitbu.²⁰

Co se týče našeho území, je důležité uvést, že máme k dispozici pouze stručné zmínky o tom, jak fungoval chov koní u nás. První písemná zmínka o chovu koní existuje v análech fuldských z roku 871, dalším pramenem může být také celní tarif z Raffelstettenu z roku 903, na základě kterého bylo určováno clo za hřebce vyváženého z Čech na třetinu a za klisnu dvanáctinu solidu.²¹ Dalším z dokladů je pak zpráva kupce Ibrahima Ibn Jakuba o tom, že „... v pražských dílnách se vyrábějí vynikající postroje, které se spolu s koňmi vyvázejí do cizích zemí.“²² V období raného středověku bylo hlavní úlohou koně využití v dopravě, a to při převozu zboží jako tzv. soumara.²³ Od 9. století se pak tato zvířata stala zásadními v hospodářském rozvoji země a byla součástí života šlechty, díky které také nabyl význam koně v lovectví. Hon na zvěř patřil mezi nejoblíbenější šlechtické kratochvíle a vyžadoval, aby byl jezdec i kůň sehranou dvojicí. Vzhledem k tomu začaly také stoupat nároky na výkonnost koní a jejich příježděnost.²⁴

Z pozdějšího období máme několik písemných zmínek o úrovni chovu koní v Čechách. Jednou z nich je „Zpráva o dobytku koňském“ rytíře Jana Dobřenského, pravděpodobně z roku 1560, v níž se autor zmiňuje o koních z krajů čáslavského

¹⁷ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 6.

¹⁸ XENOFÓN: *The art of Horsemanship*. Boston 1893.

¹⁹ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 6.

²⁰ MISAŘ, Drahošlav: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 7.

²¹ Solidus byl zlatá mince užívaná Římany, ve středověké Evropě se jeden solid rovnal jednotce složené ze 12 denariů.

²² MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 7.

²³ Tamtéž.

²⁴ Příježděností je myšlen základní výcvik koně tak, aby byl dobře ovladatelný při jízdě a správně reagoval na základní pobídky jezdce. DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 6.

a nymburského. V návaznosti na prodej koní na trzích bylo v této době také ustanoveno tzv. konířské právo, jemuž podléhal celý provoz trhu s koňmi.²⁵ V souvislosti s hrozbou turecké expanze se objevuje informace o tom, že začal nabývat význam těchto zvířat ve vojenství. V roce 1592 vydal císař Rudolf nařízení české komoře: „Na místech, kde pohraniční clo se vybírá, učiněna byla opatření proti vývozu koní, poněvadž v nastávající válce proti Turkům jich bude zapotřebí.“²⁶

Této výzvě se následně začala přizpůsobovat tendence šlechtění, která se snažila vyhovět potřebě jezdeckých koní pro soudobé jízdní útvary a dopravu. V tomto období nebyla plemenitba centrálně řízena, vznik jednotlivých typů koní odpovídal potřebám společnosti a geografické dispozici. Díky tomu vznikali těžší koně určené pro práci v tahu a lehčí pro jezdecké účely. V jižních Čechách začal postupně sílit vliv mohutnějších hřebců alpské a italské proveniencí, jakožto důsledek přepravy nákladu po tzv. Zlaté stezce.²⁷

O největší rozmach chovu koní a posílení jeho významů se zasloužila především šlechta. Ve spojitosti se zdokonalováním střelných zbraní se zvýšily požadavky na jezdecký výcvik. Za tímto účelem byla dovážena zvířata z jižního Španělska nebo některých oblastí Itálie. Tito importovaní koně se stali základem elitních chovů šlechty. Jejich dovoz podporoval především arcivévoda Maxmilián, jenž se ujal vlády v roce 1564 jako císař Maxmilián II.²⁸ K nejvýznamnějším chovům španělských koní patřil dvorní hřebčín v Kladrubech nad Labem, hřebčín vévody frýdlantského Albrechta z Valdštejna ve Smrkovicích na Bydžovsku nebo lichtenštejnský hřebčín v Lednici na Moravě. Právě Valdštejnův chov vynikal kvalitou chovného stáda srovnatelnou s úrovní Kladrub nad Labem.²⁹ „V hřebčíně smrkovickém měl výběr koní nejrůznějších ras. Dle panující módy převládali ovšem koně španělští, ať přímo ze Španěl importovaní nebo v Neapolsku, tou dobou španělským vypěstění, ale i těžší koně mantuánské kočárového rázu. Valdštejn měl početně ve svém chovném stádu a těžké koně frízké tehdy v západním typu ještě hodně zachovalé ale i koně jiných ras, které ve válce dánské r. 1625–1629 jako polní generalissimus císařských vojsk a jako generalhejtman na pobřeží moře Baltického a Severního poznal. Tedy koně holštýnské, meklemburské, oldenburské, dánské a pomořanské dal houfně pro sebe nakupovati a posílal je do Smrkovic.“³⁰ Drahoslav Misař uvádí, že produkci uvedených

²⁵ DOBEŠ, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 216.

²⁶ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 7.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 13.

²⁹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 7.

³⁰ Archiv Národního zemědělského muzea (dále Archiv NZM), fond Františka Bilka, SPD, kart. 553, inv. č. 5408, *O chovu koní Albrechta z Valdštejna (Smrkovice)*.

hřebčínů do okolních chovů na našem území nelze prokázat ani vyloučit.³¹ Ovšem v Bílkově³² rukopisu o Valdštejnově oboře³³ ve Smrkovicích je uvedeno následující: „Vedle elitního chovu koní jezdeckých i kočárových měl Valdštejn menší hřebčiny při některých poplužních dvorech, které měly příznivé podmínky k chovu tažných koní hospodářských, ale i koní vozatajských a soumarských pro cestovní potřeby svého dvora.“³⁴ Tento úryvek o Smrkovické oboře potvrzuje, že kromě elitního plemenného materiálu vznikaly také menší jednotky, v nichž byli koně soustředěni a chováni k dalšímu praktickému využití. Smrkovická obora je také dokladem toho, že v tomto období hrála skutečně hlavní roli při konsolidaci chovu koní šlechta. Importovaní starošpanělští a italští plemenci jakožto zakladatelé nové plemenné základny byli v dobových materiálech označováni termínem *Equus Bohemicus*.³⁵

II. 1. Chov koní pro účely habsburského dvora

Zdokonalení palných zbraní v 16. století ovlivnilo a změnilo způsob využití jezdeckých koní. Začala být více upřednostňována individuální dovednost jezdce a v souvislosti s tímto jevem začaly vznikat jezdecké akademie, jejichž posláním byl výcvik koní a také výuka jezdců podle zásad akademického jezdeckví. To znamená, že bylo zapotřebí pohyblivých, obratných a učenlivých zvířat. Jak již bylo zmíněno, právě z výše uvedených důvodů směřovala šlechta svůj zájem ke starošpanělským a italským koním, kteří byli základem většiny chovů evropských dvorů. Na této bázi byl císařem Rudolfem II. založen hřebčín v Kladrubech nad Labem v roce 1579³⁶ a o rok později také v Lipici.³⁷

Hlavním cílem kladrubské plemenitby byli koně pro potřebu císařského dvorního ceremoniálu a pro armádu. První chovná stáda byla importována na rozkaz Rudolfa II.

³¹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 8.

³² Profesor PhDr. et MUDr. František Bílek, DrSc. byl označován za největšího českého hipologa. Žil v letech 1885 až 1972. Organizací UNESCO byl označen za 4. nejúspěšnějšího genetika své doby na světě. Zasloužil se o záchranu koní převalských a regeneraci starokladrubského vraníka. Byl rovněž zakladatelem Státního hipologického muzea ve Slatiňanech.

³³ Oborou je myšlen pozemek, který je trvale oplocen, a tudíž je vhodný pro chov zvířat.

³⁴ Archiv NZM, fond Františka Bílka, SPD, kart. 553, inv. č. 5408, *O chovu koní Albrechta z Valdštejna (Smrkovice)*.

³⁵ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 8. Typ koně, který se choval v celých Čechách, ukazuje nejlépe Rüdigenova rytina z první poloviny 18. století nazvaná „Equus Bohemicus“. LERCHE, F.: *Starokladrubský kůň*, s. 22.

³⁶ V tomto roce byl císařem Rudolfem II. udělen statut císařského dvorního hřebčína, což je považováno za jeho historické založení.

³⁷ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 8.

ze Španělska a později také z Itálie,³⁸ do které pověření císařští podkoní dováželi pro změnu španělské koně z Kladrub.³⁹ Zejména v 17. a 18. století se uplatnila kombinace italského a španělského původu, z níž vzešel starokladrubský kůň,⁴⁰ jenž byl velice oblíben jako reprezentační karosiér v tahu těžkých kočárů a pro ceremoniální potřebu. U zvířat účastnících se slavností a obřadů byl vznesen kromě výkonnosti a učenlivosti také požadavek na nový atribut, a to barvu. Oblíbení byli např. hermelíni (skvrnití bělouši) dováženi ze Španělska. V pozdějším šlechtění pak byly preferovány pouze dvě barvy – černá a bílá.⁴¹

Císařský hřebčín v Kladrubech nad Labem nebyl v té době jediným významným centrem chovu těchto ušlechtilých zvířat. Nabízí se zde zmínit také Valdštejnův chov ve Smrkovické oboře u Nového Bydžova, jehož stádo tvořili koně španělské provenience pocházející z tehdy prestižních evropských chovů.⁴² Nicméně po Valdštejnově zavraždění v roce 1634 si císař Ferdinand III. ponechal z jeho majetku pouze smrkovický hřebčín, jenž se stal součástí Kladrub. Smrkovické panství bylo po přesunu Valdštejnových koní do Kladrub poté prodáno císařovnou Marií Terezií.⁴³ Mezi další prestižní plemenné základny patřil například schwarzenberský chov v Hluboké nad Vltavou, Opočno v majetku rodiny Coloredo-Mansfeld, nebo také trautmansdorfský hřebčín u Litomyšle.

Vzhledem k tomu, že císařský dvůr a šlechta byli mecenáši chovu koní, vše záviselo na zálibě císařů i politickém klimatu. Právě sedmiletá válka probíhající v letech 1756 až 1763 byla pro Kladruby obzvláště obtížnou etapou v dějinách. Z důvodu nebezpečí záboru pruskou armádou byla většina koní evakuována do uherského hřebčína Enyedu a do Kopčan na moravsko-slovenském pomezí. Zvířata ponechaná v Kladrubech se stala kořistí pruské armády. Pravděpodobně v důsledku oslav vítězství rakouských vojsk v bitvě u Kolína (1757) došlo v hřebčíně k požáru, který zničil kromě stájí také veškerou chovatelskou dokumentaci.⁴⁴

³⁸ Barevné reprodukce vyobrazení barokních koní typu španělského a severoitalského, kteří byli do Kladrub přiváženi z italské Polesiny od malíře Hamiltonovy školy se objevily v díle LEHRNER, Heinrich – MENZENDORF, Werner: *Piber, das Gestüt der österreichischen Lipizzaner*. Berlín 1977. HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 232.

³⁹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 8.

⁴⁰ Původně se používal až do počátku 19. století název koně španělští. V první polovině 19. století se začal používat název koně kladrubští, neboť v té době již koně této staré španělsko-italské rasy nebyli nikde jinde chováni. Počátkem 20. let 20. století začal profesor František Bílek užívat název starokladrubský kůň. HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 123.

⁴¹ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 13–14.

⁴² Valdštejnův chov zahrnoval koně mantovské, neapolské, fríské, dánské, holandské, a také mimochodníky. Archiv NZM fond Františka Bílka, SPD, kart. 553, inv. č. 5408. *O chovu koní Albrechta z Valdštejna (Smrkovice)*.

⁴³ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 9.

⁴⁴ Vzhledem k tomu, že během tohoto požáru zanikla chovatelská dokumentace, nemáme k dispozici žádné záznamy o plemenitbě z tohoto a dřívějšího období. MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 9. Nicméně František Lerche uvádí, že vzhledem ke spolupráci kladrubského hřebčína s Kopčany se přesto některé materiály

O této události bylo v kronice kladrubské napsáno následující: „Dne 10. července v neděli roku 1757 se ve zdejší kostele shromáždili na děkovných bohoslužbách Božích za vítězství armády své panovnice. A právě v této chvíli vypukl ve starém zámku oheň, který strávil zámek, archiv, kostel, faru i část stájí. Většina budov hřebčína i obce lehla popelem.“⁴⁵ Vzhledem k této tragické události se císařovna Marie Terezie rozhodla hřebčín zrušit a zbylé objekty byly pronajaty holandské textilní společnosti, jež je dala opravit a přizpůsobila je provozu textilní továrny. Torzo stáda starokladrubských koní zůstalo v Kopčanech, který byl císařovnou povýšen na dvorní hřebčín v roce 1765. Do Kopčan byli přesunuti starokladrubáci také z Eneydu, a tak došlo ke znovusjednocení jejich chovu.⁴⁶

Působení a plemenitba starokladrubských koní v Kopčanech neměly dlouhého trvání. V roce 1770 byl na popud Josefa II., syna císařovny Marie Terezie, znovu obnoven kladrubský hřebčín a koně byli převedeni zpět do Kladrub nad Labem.⁴⁷ Není zřejmé, co bylo hlavní příčinou tohoto přesunu,⁴⁸ nicméně kladrubská kronika uvádí, že v tomtéž období se rovněž projevilo, že textilní továrna neprosperuje, a tudíž by prostory hřebčína měly opět sloužit koním a jejich chovu. Nejen Josef II., ale také řada vojenských odborníků se vyslovila pro jeho obnovení. Mezi nimi byl také štitmistr Kristián Arnošt Gönttner, který v Kladrubech působil v průběhu sedmileté války a z důvodu vzniku manufaktury byl nucen přesídlit do Selmic.⁴⁹ Po rozsáhlé rekonstrukci byl hřebčín následně rozšířen o objekt Josefov a obnovený dvůr Františkov. V roce 1799 byla dále dokončena specializace Kladrub a Kopčan. Chovné stádo karosiérů zahrnující 60 klisen staroitalské provenience bylo umístěno právě v Kladrubech a novým cílem Kopčan byla produkce jezdeckých koní pro dvorní potřebu.⁵⁰

zachovaly, jelikož si tyto instituce vzájemně vyměňovaly chovatelskou dokumentaci. LERCHE, F.: *Starokladrubský kůň*, s. 23–24.

⁴⁵ HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská. Kniha druhá. Barokní kůň v Čechách. Z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepisováno v letech 1976–1982, doplněno až do roku 1990*. Hostomice 2013, s. 88.

⁴⁶ MISARĚ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 9.

⁴⁷ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 119.

⁴⁸ František Lerche uvádí, že znovuoobnovení hřebčína bylo zapříčiněno také tím, že stávající hřebčiny nestačily odchovat pro císařský dvůr dostatek reprezentativních koní, proto bylo nutné zřídit další instituci, která bude takové koně produkovat. LERCHE, F.: *Starokladrubský kůň*, s. 26.

⁴⁹ HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská. Kniha druhá*, s. 89. Selmice byly odchovnou pro hříbata z kladrubského hřebčína.

⁵⁰ MISARĚ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 10.

II. 2. Starokladrubský kůň

Starokladrubák je kůň císařů a králů, který je označován za tzv. galakarosiéra – koně určeného pro slavnostní zápřeže v okázalých kočárech. Starokladrubáci jsou navíc jediným plemenem speciálně vyšlechtěným k ceremoniálním účelům panovnického dvora. Bělouši sloužili císařským dvorům a vraníci (viz příloha 2) církevním hodnostářům. Svou původní funkci galakarosiéra pro ceremoniální účely vykonávají bělouši dodnes na švédském a dánském královském dvoře.⁵¹ Starokladrubský kůň je vysoký a silný. Jeho hlava se vyznačuje tzv. klabonosem,⁵² což připomíná jeho španělský původ. Mezi další charakteristické znaky těchto koní patří například vysoko nasazený svalnatý krk, výrazně velké tmavé oko, mohutný hřbet, silné nohy a dobře tvarovaná kopyta.⁵³ Tito koně jsou díky své síle a vyrovnanému temperamentu předurčení pro práci ve spřežení. Mají vznosný a reprezentativní chod⁵⁴ s vysokou akcí předních končetin.⁵⁵

II. 3. Vznik starokladrubského koně a jeho šlechtění

Výsledkem šlechtění karosiérů pro ceremoniální potřebu byl starokladrubský kůň. V souladu s požadavky dvora bylo plemeno šlechtěno ve dvou barevných variantách – bělouš a vraník. Chov běloušů vzešel z italsko-španělského vraníka Pepoli (1764), narozeného v soukromém hřebčíně v okolí Ferrary. Pepoli patřil k významným plemeníkům kopčanského chovu. Většina pokračovatelů jeho linie byli vraníci a po čtyřech generacích jeho vraná linie zanikla. Nejznámějším potomkem Pepoliho byl bílý hřbec Imperatore rovněž z Kopčan. Roku 1787 vznikl ze spojení Imperatore a vranky kopčanského chovu bělouš General, který se významně uplatnil ve šlechtění karosiérů a stal se zakladatelem jednoho z nejvýznamnějších kmenů⁵⁶ starokladrubských běloušů. V době svého působení dal General tři významné syny – Generalissimus, Generale Bellasperanza a Generale II.⁵⁷

⁵¹ SLAVÍKOVÁ, Marcela – VÍTEK, Milan: *Využití starokladrubského koně. The Old Kladruber horse and its uses.* Opava 2017, s. 41.

⁵² Klabonos představuje konvexní profil hlavy koně. Klabonosá hlava je typická pro všechna plemena, která mají větší nebo menší podíl starošpanělské nebo staroitalské krve.

⁵³ GORDON-WATSON, Mary – LYON, Russel – MONTGOMERY, Sue: *Kůň.* Praha 2003, s. 175. Také Řád plemenné knihy starokladrubského koně, dostupné online. In: <https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/10/radpk18.pdf> [cit. 16. 4. 2020].

⁵⁴ Chod koně – krok, klus a cval.

⁵⁵ GORDON-WATSON, M. – LYON, R. – MONTGOMERY, S.: *Kůň*, s. 175.

⁵⁶ Plemenitba starokladrubáků se skládá z čistokrevných klasických a čistokrevných neklasických kmenů.

⁵⁷ MISAR, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 10–11.

Nejpočetnější kmen vraníků založili dva plemení. Prvním byl hřebec Sacramoso (1799), který byl pro kladrubský chov získán roku 1809 z arcibiskupského hřebčína v Riess v Solnohradsku a jeho větev po pěti generacích vyhynula. Sacramosova úspěšnějšího příbuzného rovněž získaly Kladruby, jelikož byl zakoupen od arcibiskupského hřebčína v Olomouci roku 1817.⁵⁸ Pro další rozšíření krevní základny vraníků byl správou získán, ze soukromého chovu v Římě, hřebec neznámého původu Napoleone (1845). Je nutné zmínit, že označování plemenů nemělo v té době jednotný systém, tudíž je orientace v dřívějších původech těchto koní poměrně obtížná.⁵⁹

Ve druhé polovině 19. století převládl u společenské elity zájem o chov koní anglické provenience a šlechta přestávala chovat zvířata k reprezentativním účelům, což způsobilo několik problémů v plemenitbě starokladrubáků. Jednak zde hrozila deprese z příbuzenské plemenitby,⁶⁰ a to vzhledem k tomu, že se šlechtění galakariosiérů ocitlo díky změně preferencí chovatelů v izolaci. V období 1870–1893 tedy zajišťovalo v Kladrubech chov koní pro ceremoniální potřebu průměrně 32 chovných klisen, ovšem jejich počet kolísal, v roce 1871 dokonce klesl na pouhých 16 klisen.⁶¹ Plemenitba vraníků byla ovlivňována ceremoniálními potřebami kléru. Arcibiskupský hřebčín v Riess používal kromě starošpanělských a staroitalských koní i materiál sloužící k potřebám rolníků. Další institucí, která měla zájem na chovu těchto koní, byl hřebčín v Hukvaldech⁶² u Frenštátu pod Radhoštěm.⁶³ V Hukvaldech byl základem plemenný materiál z Riess a vyřazení koně z Kladrub. Vzhledem k tomu posléze značně poklesla kvalita hukvaldského stáda.

Poptávku po starokladrubských koních projeví také majitelé řady panství, protože požadovali výkonné koně pro rolníky, kteří obdělávali jejich pozemky. Aby rakouská administrativa uspokojila kromě vídeňského dvora také tuto skupinu uživatelů, byl zřízen hřebčín v Havransku u Poděbrad, který byl později přeložen do Nemošic u Pardubic. V pozdější době, kdy začal klesat zájem o tyto koně, bylo stádo z Nemošic převedeno do uherského Mezöhegyese, kde bylo roku 1862 zrušeno a klisen bylo použito kromě práce

⁵⁸ LERCHE, F.: *Starokladrubský kůň*, s. 28.

⁵⁹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 12.

⁶⁰ Příbuzenskou plemenitbou nazýváme páření jedinců, které mají společné předky. Kladrubští koně jsou názorným příkladem této plemenitby, jelikož nebyli nikde jinde chováni, pouze u nás a jejich krevní základna je velmi úzká. Již před první světovou válkou činilo habsburské monarchii jeho udržení značné plemenářské potíže. LERCHE, F. – MICHAL, V.: *Chov koní*, s. 79–80.

⁶¹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 12–13.

⁶² V hřebčíně Hukvaldech u Sklenova arcibiskupství olomouckého jsou chováni kočároví koně kladrubského rázu, výhradně vraní. Hřebčín byl založen r. 1885. ČERVINKA, Jaroslav: *Chov odborných vojenských koní*. Praha 1924, s. 22.

⁶³ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 13.

v tahu také jako výborného podkladu v kmeni M. B. Nonius.⁶⁴ Ke zmenšení stavu starokladrubských koní došlo také v Čechách a jednou z hlavních příčin jejich ústupu byl stále větší zájem o anglické koně. Drahoslav Misař uvádí, že v rozmezí let 1880 až 1910 klesl počet plemenných hřebců z počtu dvanácti kusů na dva.⁶⁵ Na základě této změny preferencí chovatelů došlo k tomu, že starokladrubáci byli chováni pouze v Kladrubech, a to pro reprezentativní účely. Tento systém fungoval pod záštitou Úřadu nejvyššího dvorského štolby až do rozpadu habsburské monarchie.⁶⁶

II. 4. Chov koní v období habsburské monarchie

Habsburská monarchie čelila dvěma základním problémům, které byly spojeny s vývojem chovu koní. V první řadě to byly válečné konflikty, jež nejednou ochromily vývoj celé země a pronikly do všech sfér společenského života. Dalším úskalím bylo to, že doposud neexistovala žádná administrativní úprava usměrňující plemenitbu koní. Na základě toho bylo císařem Karlem VI. v roce 1736 vydáno nařízení, jež uložilo šlechtě povinnost pečovat o rozvoj chovu koní.⁶⁷ Císař Karel VI. byl milovníkem těchto zvířat, a tak se snažil kromě administrativy rozvíjet také jezdecké zázemí. František Bílek ve svém rukopisu uvádí: „Sám byl výborným jezdcem, velikým milovníkem a znalcem koní, který pro dvorské hřebčiny udělal víc nežli všichni jeho předchůdci i nástupci dohromady. K tomu nevedla ho jenom praktická potřeba velikého množství krásného chovu koňstva pro jeho honosný dvůr, ale záliba v nádherných koních byla mu sportem, stejně jako vystrojení všeho, co ke koním a jejich chovu náleželo. Vídeň děkuje mu za valný počet nejkrásnějších svých staveb, jež provedl dvorní jeho architekt Fischer z Erlachu; mezi nimi i naproti císařskému Hradu vystavěl rozsáhlou budovu dvorních stájí a ve hradu samém imposantní Španělskou jízďárnu dokončenou roku 1729.“⁶⁸

Období osvěcenských reforem se rovněž dotklo této problematiky. Císařovna Marie Terezie se podílela na zlepšení administrativy v chovu koní. V roce 1763 vydala patent, který vytvořil pevnější a kontrolovatelný systém. Zemský chov byl na základě tohoto patentu svěřen vojenskému velení a krajské správy dostaly za úkol provést soupis a klasifikaci hřebců

⁶⁴ LERCHE, F.: *Starokladrubský kůň*, s. 283. Také STEINHAUSZ, Miroslav: *Nonius: vznik a chovatelská tvorba plemene – dnešní stav*. Praha 1925, s. 67.

⁶⁵ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 16.

⁶⁶ LERCHE, F.: *Starokladrubský kůň*, s. 283.

⁶⁷ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 15.

⁶⁸ Archiv NZM, fond Františka Bílka, SPD, kart. 553, inv. č. 5408, *Dějiny Kladrub*.

a klisen. Chovná zvířata obdržela výžehy a jejich majitelé byli zbaveni povinnosti platit za ně dobytčí daň. Ovšem tento krok nevyřešil zlepšení kvality plemenného materiálu. Proto Josef II. roku 1780 nařídil, aby plemenné hřebce od šlechty a majitelů panství převzala vojenská správa, jež byla nově pověřena řídit plemenitbu. Hřebci tak byli soustředěni u jezdeckých pluků, kde o ně pečovali důstojníci a vojáci. Kromě toho byli hřebci dále posuzováni na dražbách a rozhodovalo se, kteří z nich budou dále uznáni za plemeníky.⁶⁹ Josefa II. lze také považovat za zakladatele vojenských hřebčínů Mezöhegyes (1785) a Radovec (1792), které svým působením značně ovlivnily plemennou základnu na celém území monarchie.

II. 5. Chov koní v Čechách

Kromě císařských dvorních hřebčínů, jež byly řízeny Úřadem nejvyššího dvorského štolby ve Vídni, byla v chovu koní u nás stěžejní především armáda. V roce 1782 byly zřízeny celkem čtyři stanice hřebců, a to při vojenských útvarech – Brandýs nad Labem, Chlumeck nad Cidlinou, Pardubice a Poděbrady. Pravomoc nad plemenitbou měla již zmíněná armáda, jejíž prioritou bylo doplňování kvalitních koní sloužících u jezdeckých pluků.⁷⁰ Nicméně vznik Rakousko-uherské monarchie v roce 1867 značně narušil tuto strukturu. Vzhledem k této politické změně byl přerušen příliv plemeníků z uherských hřebčínů Mezöhegyes a Kisbér na naše území. Ukázalo se, že po této ztrátě nebyla rakouská plemenářská centra Radovec⁷¹ a Piber schopna pokrýt poptávku českého a moravského chovu. Tento nedostatek se správa rozhodla eliminovat importem teplokrevných koní z Německa, Francie a Velké Británie.⁷²

Armáda i nadále uplatňovala svůj vliv na šlechtění koní prostřednictvím dozoru nad správou hřebčinců a hřebčínů. Vše nasvědčovalo tomu, že tento systém funguje, nicméně z řad rolnictva se ozýval nesouhlas s plemenářskou strategií armády. Ta respektovala především požadavky jízdních pluků a preferovala chov ušlechtilých a konstitučně tvrdých⁷³ koní. Ovšem rolníci měli jinou představu o tom, jaký kůň by nejlépe vyhovoval jejich potřebám. Dosavadní plemenitba totiž omezovala prostor pro rozvoj chovu chladnokrevných plemen, jež byla pro tuto skupinu uživatelů ideální volbou. Rozdílné potřeby těchto skupin

⁶⁹ MISARĚ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 15. V souvislosti s tímto výběrem plemenných hřebců lze hovořit o prvním licencování koní.

⁷⁰ MISARĚ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 15. Pro srovnání dále DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 6–18.

⁷¹ Hřebčín se nacházel v Bukovině, která správně příslušela Předlitavsku.

⁷² MISARĚ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 16.

⁷³ Jedná se o všestranné a odolné koně s dobrou mechanikou pohybu.

nakonec přiměly monarchii k tzv. rajonizaci, což znamená, že území monarchie bylo rozděleno do pěti chovných oblastí se stanoveným posláním.⁷⁴

Tato administrativní změna měla jen dočasný efekt, jelikož hlavním zájmem rolnického chovu byla i nadále produkce výkonných tahounů. Na základě toho započal v letech 1880–1890 import chladnokrevných plemenů z Belgie. Jejich výkonnost v tahu a klidný temperament odpovídal parametrům rolníků, což zapříčinilo dynamický růst jejich počtu v monarchii. V roce 1880 byl evidován počet 22 plemenných hřebců, který do roku 1910 vzrostl až na desetinásobek.⁷⁵ Chov chladnokrevných koní rovněž podporovaly nově vznikající chovatelské organizace a zemědělské rady.

Kromě zmíněných hřebců Nemošice a Písek byla produkce těchto zvířat obohacována také o soukromé chovy šlechtických rodů. Především se jednalo o koně určené pro osobní potřeby majitelů, ale také pro dostihy a tah. Mezi nejznámější chovné základny patřil například Heřmanův Městec knížete Zdenka Kinského, Opočno Colloredo-Mansfeldů a Kopidlno hraběte Schlicka.⁷⁶ I nadále pokračoval import plemenných hřebců z Radovce a Piberu. Novým trendem této doby byly hříbárny, jež eliminovaly riziko odchovu hříbat v nevhodných podmínkách. Tou nejvýznamnější byla hříbárna v Nových Dvorech u Písku a jejím cílem bylo optimalizovat podmínky odchovu hřebečků po hřebcích nakoupených z rolnického chovu.⁷⁷

V tomto období dochází v Čechách ke značnému rozvoji plemenářské práce, což znamená, že výběru kvalitního plemenného materiálu předcházela tzv. selekce. Vzniklé potomstvo bylo systematicky zhodnocováno, a to na základě původu a exteriéru. Zlepšila se také výživa koní a technika odchovu hříbat. Nově vzniklé chovatelské svazy spolupracovaly s hřebčinci při prosazování chovných záměrů. Rovněž zajišťovaly testace hřebců a výkonnostní zkoušky, které byly významným kvalitativním pokrokem při zlepšování výkonnostního potenciálu chovaných populací koní.⁷⁸

⁷⁴ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 16. Jednalo se o následující oblasti: 1. norická oblast, 2. oblast chovu těžkého pracovního koně, 3. oblast chovu středně těžkého vozového a dělostřeleckého koně, 4. oblast chovu lehčího jezdeckého a vozového koně, 5. oblast chovu jezdeckého koně a soumara. Dušek dále uvádí, že v roce 1891 došlo ke druhé rajonizaci, a to vzhledem k proměně struktury plemenné základny u nás. DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 17.

⁷⁵ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 16.

⁷⁶ Tamtéž, s. 17.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 17.

II. 6. Chov koní na Moravě a ve Slezsku

Vývoj chovu koní na Moravě ve Slezsku byl velice podobný situaci v Čechách s tím rozdílem, že podmínky pro jeho další rozvoj byly podstatně horší. Zemská správa, která byla tímto problémem pověřena, předala roku 1780 generálnímu velitelství ve Vídni hlášení o stavu koní na Moravě. V tomto dokumentu byl vytýkán například chov v nevyhovujících stájích, nevhodné krmivo a podkování, či zapřahání příliš mladých jedinců.⁷⁹ Tuto situaci bylo nutno změnit, a proto bylo na konci 18. století zřízeno vojenské velitelství hřebčinců v Louce u Znojma, které rozhodlo o založení prvního hřebčince, a to v Hejčíně u Olomouce (1793). Následovalo zřízení dalších institucí v Brně, Olomouci, Velehradě a pro slezskou oblast v Opavě. Později byly hřebčince postupně slučovány a vznikala v nich tréninková i chovná zázemí, a také administrativní budovy. V tomto období byl preferovaným typem starošpanělský a staroitalský kůň. Do roku 1868 byl plemenný materiál do moravských hřebčinců dovážen z hřebčínů Radovec a Mezöhegyes. Preferovaní starokladrubští a lipičtí koně byli poté postupně nahrazováni importovanými norfolkskými klusáky, kteří byli díky své síle a prostornému klusu ideální volbou pro využití v osobní dopravě.⁸⁰

Také na Moravě docházelo k obdobnému rozkolu mezi uživateli koní, jako tomu bylo v Čechách. Rozdílnost zájmů monarchie, rolnického chovu a dopravy dlouhodobě pozastavila rozvíjející se konsolidaci moravské teplokrevné plemenitby. Opět byl prosazován zájem armády, jež si i nadále zachovávala rozhodující vliv na vývoj šlechtění. Rolnický chov byl zastoupen šlechtici, kteří stáli v čele Moravského spolku pro chov koní,⁸¹ jenž byl založen roku 1870. Také na Moravě začali rolníci požadovat import chladnokrevných plemen, během něhož často docházelo k nesprávnému křížení chladnokrevných plemen s teplokrevníky. Spor mezi skupinami uživatelů koní se nadále prohluboval, jelikož docházelo k častým nekoncepčním změnám, což nakonec vedlo k celkovému úpadku moravského chovu.⁸²

Prvním krokem k nápravě této situace bylo založení ústředního sboru při moravské zemědělské radě roku 1898, jenž se měl zabývat záležitostmi zemského chovu. Pro ten byl dále následující rok zřízen komitét složený ze zástupců administrativy, chovatelů a významných hipologů. V roce 1905 byl schválen nový chovný plán, který rozdělil území Moravy na oblast teplokrevnou a chladnokrevnou. Zároveň byly zrušeny smíšené připouštěcí

⁷⁹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 18–19.

⁸⁰ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 19.

⁸¹ Působnost spolku spočívala především v odměňování chovatelů koní a získávání prostředků pro tyto účely. MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 20.

⁸² Tamtéž, s. 20–21.

stanice, aby bylo zabráněno další nekorektní plemenitbě. Tento posun kupředu byl doplněn také o novou funkci inspektora pro chov koní, do níž byl roku 1908 jmenován MVDr. Josef Taufer.⁸³ Díky jeho práci se značně zlepšila plemenářská dokumentace, a to prostřednictvím zakládání plemenných knih.⁸⁴

Konkurencí pro moravské teplokrevníky byl stejně jako v Čechách import chladnokrevných hřebců. Proto byla roku 1880 na Moravě vytvořena oblast chovu belgického koně. I přes přetrvávající neshody mezi armádou a ostatními uživateli stoupal počet chladnokrevných hřebců, ovšem nebyl tak vysoký, jako tomu bylo v Čechách. Některé šlechtické chovy rovněž změnilly původní koncepci chovu a zaměřily se na chladnokrevníky. Nejvíce patrná byla tato změna v Lukově u hraběte Františka Seilerna, kde původní stádo anglických plnokrevníků bylo nahrazeno belgickými tažnými koňmi.⁸⁵

Ve Slezsku byla koncepce chovu koní poměrně odlišná. Plemenitba byla zajišťována zemským hřebčincem v Opavě, který preferoval mohutnější teplokrevníky. Administrativní záležitosti řešila zemská komise, na jejíž návrh bylo Slezsko během rajonizace zařazeno do chovné oblasti pro středně těžké koně. Slezsko dále úzce spolupracovalo s hřebčínem v Píberu, kam byla posílána hříbata na odchov. V zájmu remontnictva se později začali opavské instituce přidělovat ušlechtilejší teplokrevní hřebci, což opět způsobilo střet zájmů armády a ostatních chovatelů. Proto i do této oblasti rychle pronikli chladnokrevní hřebci plemene norik,⁸⁶ kteří se v kombinaci s teplokrevními klisnami stali základem šlechtění slezského norika.⁸⁷ Tito koně se poměrně rychle stali velmi oblíbení, což dokládá následující: „K tomu jest určen právě prostředně těžký Norik svou povahou, zdravím a výkonností. V hospodářské práci zmůže 30 metrických centů. Kdo používá Norika v poli, v lese, po silnici, v rovině nebo v horách, zná, jak pracuje, co dokáže, a každý musí plně doznati, že toto plemeno má vysokou hodnotu. Poptávka po Noriku je v poměru k tomu značná.“⁸⁸

⁸³ Prof. MVDr. Josef Taufer žil v letech 1869 až 1940. Byl profesorem Vysoké školy zemědělské v Brně. Od roku 1918 byl vedoucím chovu koní na ministerstvu zemědělství a také přednosta III. oddělení pro živočišnou výrobu ministerstva zemědělství.

⁸⁴ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 22.

⁸⁵ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 21.

⁸⁶ Norický kůň je jedním z nejstarších evropských plemen koní. Své jméno dostal podle římské provincie Noricum, která je dnes součástí Rakouska. Norici jsou nejčastěji využíváni jako tahouni při práci v lese nebo v zemědělství. GORDON-WATSON, M. – LYON, R. – MONTGOMERY, S.: *Kůň*, s. 209.

⁸⁷ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 23–24.

⁸⁸ NOVÝ, K.: *Dozvyky k nákupu Noriků v Enži*. Venkov, 4, 1909, s. 4.

III. Chov starokladrubských koní v meziválečném období

Po vzniku Československa bylo nutné obnovit předválečné stavy koní a opatřit kontinuitu jejich šlechtění. První světová válka totiž způsobila, že se počet koní značně snížil a chov tak utrpěl značné ztráty. Aby se situace stabilizovala, bylo úkolem státní správy zajistit několik zásadních požadavků uživatelů a chovatelů těchto zvířat. Bylo zapotřebí nahradit úbytek stavu koní způsobený odvody pro armádu ve válečných letech, i nadále respektovat potřeby zemědělců a armády, jejíž hipomobilní útvary potřebovaly výkonné jezdecké koně. Proto se v poválečných letech státní správa zaměřila na dovoz koní ze zahraničí. V letech 1920–1926 bylo do Československa importováno celkem 43 596 koní, z nichž nejvíce bylo z Maďarska. Tento krok byl nutný především za účelem vybavení jezdeckých pluků výkonnými koňmi.⁸⁹

Základnou obnovy stavu koní se staly hlavně hřebčiny a hřebčince. Bývalý dvorní hřebčín v Kladrubech nad Labem neměl v té době konsolidovanou koncepci šlechtění. Po převratu se posléze stal majetkem státu a bylo určeno, aby novým cílem byla produkce plemenných hřebců pro zemské chovy jednotlivých zemí Československa, jelikož v důsledku rozpadu monarchie byl dosavadní přísun koní z bývalých rakouských hřebčínů v Radovci, Bukovině a Piberu ukončen.⁹⁰ Nové státní instituce se v té době teprve formovaly.⁹¹ Byl to například Státní hřebčinec v Tlumačově, který vznikl v roce 1925 sloučením tří dřívějších institucí v Opavě, Hodoníně a Hejčíně, nebo Státní hřebčín v Topolčiankách, založený roku 1921 z rozhodnutí ministerstva zemědělství.⁹²

Hřebčince byly po rozpadu monarchie podřízeny ministerstvu zemědělství a jejich správou byli pověřeni důstojníci remontní služby. Vliv důstojníků lze hodnotit kladně, protože v chovu udržovali kázeň a zásady správného šlechtění. Do roku 1924 byla plemenitba koní řízena stejně jako u ostatních hospodářských zvířat, a to dle předpisů bývalé monarchie.⁹³ Administrativní proměnu týkající se plemenitby přinesl zákon č. 169/1924 Sb.,⁹⁴ který stanovil zásady a podmínky její realizace. Po jeho revizi, která byla nutná zejména z důvodu stanovení chovných obvodů, byl tento zákon dále usměrňován vládním nařízením 164/25

⁸⁹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 99.

⁹⁰ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany*.

⁹¹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 99.

⁹² DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 144–158.

⁹³ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 100.

⁹⁴ Zákon č. 169/1924 Sb., o plemenitbě hospodářských zvířat, a to koní, skotu, vepřů a ovcí ve znění zákona č. 211/1925 účinném ke dni 31. prosince 1941.

Sb.⁹⁵ a jeho novelizační formou 31/28 Sb.⁹⁶ Na základě této administrativní úpravy měli chovatelé prostřednictvím odborných orgánů zemědělských rad podstatný a přímý vliv na výběr plemenných hřebců a také na chovný plán. S tímto bylo spojeno také zavedení zápisu do plemenných knih, což usnadňovalo orientaci v plemenitbě. Jejich vedením bylo taktéž pověřeno ministerstvo zemědělství.⁹⁷

Jakmile v roce 1925 došlo k naplnění kvantitativních nároků na potřebu koní, následovala etapa diferenciací jejich typů. V zásadě si každá ze zemí Čechy, Morava a Slezsko, Slovensko a Podkarpatská Rus vytvářely prostřednictvím plemenitby typy koní, kteří odpovídali preferencím chovatelů, tradici a podmínkám regionu. Na tomto principu tak v každé ze zemí vznikala osobitá základna šlechtění, jež náležela historickému vývoji a mentalitě uživatelů těchto zvířat.⁹⁸

III. 1. Vznik Československa – zánik starokladrubských koní?⁹⁹

Jak již bylo zmíněno, první světová válka nebyla příliš shovívavá vůči chovu koní, což se dotklo i starokladrubáků. Na jedné straně sice existoval zájem o udržení starokladrubských běloušů a vraníků vzhledem k jejich využití pro účely habsburského dvora, na druhou stranu, válečné útrapy spojené s hospodářskými problémy monarchie poznamenaly citelným způsobem tuto instituci. Z dobových svědectví se dozvídáme následující: „Když jsem r. 1917 hřebčín navštívil a o povrchnosti v ošetřování koní se jistému pánovi zmínil, bylo mi již tehdy řečeno, že je marno pány zřízence na lepší vykonávání svých povinností upozorňovati. Každý prý dělá, co se mu líbí. Jak se před převratem v Kladrubech hospodařilo, o tom kolují různé pověsti, příznivých je však velice málo.“¹⁰⁰ V roce 1918, když byl kladrubský hřebčín zkonfiskován a dostal se do majetku státu,¹⁰¹ musela nová administrativa vyřešit tři zásadní problémy. Prvním byl špatný stav infrastruktury a nemovitého majetku, druhým pak bylo určit, do jaké míry se má hřebčín podílet na vývoji zemského chovu koní u nás, jelikož byl v té době zdecimován čtyřletým válečným konfliktem. Pro nás nejdůležitější otázkou

⁹⁵ Vládní nařízení č. 164/1925 Sb., o plemenitbě koní, znění účinné od 26. 7. 1925 do 27. 6. 1928. Toto vládní nařízení se týkalo především plemenných hřebců, kteří byli vybíráni do plemenitby licenční komisí při ministerstvu zemědělství.

⁹⁶ Vyhláška ministerstva průmyslu, obchodu a živnosti č. 31/1928, znění účinné od 1. 3. 1928. Touto vyhláškou byla určována výše poplatku za zprostředkování smířčího řízení ve věcech nekalé soutěže.

⁹⁷ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 100.

⁹⁸ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 100.

⁹⁹ Jedná se o zkrácenou verzi článku odeslaného do recenzovaného odborného časopisu *Prameny a studie Národního zemědělského muzea*. V tuto chvíli je tento článek v recenzním řízení a je připravován do tisku.

¹⁰⁰ HOSTÝNEK, Metoděj: *Smutný osud kladrubského hřebčince*. *Venkov*, 14, 1919, s. 10.

¹⁰¹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 193.

ale bylo, zdali a jakým způsobem případně udržet chov starokladrubského koně v této instituci.

V euforické atmosféře z nově vzniklého státu převládal ve společnosti názor, že by tito koně, pozůstatek nenáviděné habsburské monarchie, měli být z kladrubského hřebčína vyřazeni, aby uvolnili místo preferovanějším rasám. Tento názor nejlépe vystihuje úryvek z reprezentační publikace prezidia ministerské rady: „Získán značný počet klisen osvědčených plemen a kmenů, jež jsou umístěny v bývalém dvorním hřebčíně v Kladrubech a tvoří tam základ k příštím velkému hřebčínu, v němž vedle trosek zdegenerovaného chovu kladrubského koně bude se chovat hlavně polokrevné plemeno anglické a orientální mohutnějších tělesných tvarů.“¹⁰²

Zmíněná degenerace byla některými kritiky detailně rozpracována. Starokladrubskému koni byla vytýkána například vadná kostra – hlavně končetiny, špatná plodnost, pozdní vyspívání, snížená odolnost vůči chorobám, špatné zužitkování píce, nevhodnost pro hospodářské práce, cizorodost plemene k dnešnímu zemskému chovu, nevhodná barva, špatná prodejnost hříbat atd.¹⁰³ Mimo degeneraci a poválečnou averzi vůči habsburskému dvoru byla tomuto plemenu přisuzována deprese z příbuzenské plemenitby, nevykonnost a zbytečnost. Všechny tyto argumenty nebyly nikdy podloženy seriózním vědeckým výzkumem a byly později vyvráceny. Nabízí se proto otázka, proč na nich odpůrci tohoto autochtonního českého plemene tak lpěli. S velkou pravděpodobností za tím stála změna priorit šlechtění, kterou prosazovali noví ředitelé kladrubského hřebčína.¹⁰⁴ Tato nová chovná strategie vyvrcholila v roce 1924, kdy bylo z nátlaku české zemědělské rady zakoupeno v Oldenbursku 34 koní, a tak bylo započato s jejich čistokrevnou plemenitbou.¹⁰⁵ Ačkoli v roce 1929 stoupal jejich počet, ve třicátých letech bylo na základě výsledků výkonnostních zkoušek uznáno, že se oldenburští koně nedostatečně aklimatizovali na našem území, a tudíž se jejich chov ukázal jako neperspektivní.

Je zřejmé, že další setrvání starokladrubských koní v hřebčíně bylo v tomto období skutečně ohroženo. Naštěstí se objevili lidé, kteří tyto koně obhajovali a usilovali o jejich zachování nejen v hřebčíně, ale také jako součást našeho národního československého chovu. Jedním z prvních, komu se podařilo vyvrátit některé z výše uvedených mýtů o těchto koních, byl František Skořepa. Ve svém příspěvku se přimlouval jednak za zachování kladrubského

¹⁰² Tento úryvek je citován v knize HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 116.

¹⁰³ BÍLEK, František: *Kůň starokladrubský*. Praha 1925, s. 14.

¹⁰⁴ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 193 a BÍLEK, Jaromír – GOTTHARDOVÁ, Lenka: *František Bílek: otec české hipologie a zootechniky*. Bezdědice 2012, s. 55.

¹⁰⁵ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 136.

hřebčina, jednak za starokladrubské koně: „Kůň kladrubský s hlediska hospodářského jest dobrým koněm hospodářským, že má znamenité kopyto a dobré nohy; v okolí kladrubském jest také značné množství koní, v jichž žilách koluje krev kladrubská.“¹⁰⁶

Na počátku dvacátých let 20. století, kdy tyto spory o zachování starokladrubských koní vrcholily, rozeslal Výzkumný ústav pro plemenářskou biologii ministerstva zemědělství dotazníky soukromým majitelům starokladrubáků se žádostí o objektivní posouzení jejich kvalit.¹⁰⁷ Tato anketa dopadla poměrně příznivě a některá kladná hodnocení byla otisknuta v publikaci Františka Bílka, která byla vydána na obranu těchto koní.¹⁰⁸ Právě František Bílek byl hlavním zastáncem zachování chovu starokladrubáků u nás v tomto kritickém období: „Lidé z okolí hřebčina říkají kladrubským koním čeští koně, české matky a podobně a lnou k nim jímavou láskou. Též mnozí rolníci z okolí přivázejí klisny k připuštění a žádají jen české hřebce, ač by mohli použít stejně dobře hřebců hnědých anglických polokrevných ras. Krev těchto koní byla po celé 17. a 18. a část 19. století podkladem největší části zemského chovu v Čechách. Na panských dvorech drželi většinou hřebce této rasy, neboť šlechta měla na svých statech vlastní hřebčiny, v nichž směr chovu určovala móda panující u dvora a materiál dvorní hřebčiny.“¹⁰⁹ V souvislosti s apologií těchto koní byl v této době také Bílkem změněn název tohoto plemene z koně kladrubského na starokladrubského.¹¹⁰ Je možné, že tato změna byla provedena za účelem pozvednutí historického významu této rasy, jež byla úzce propojena s našimi dějinami vzhledem k působení habsburské dynastie na našem území.

Kromě Františka Bílka vystoupili na obranu starokladrubáků také již zmíněný MVDr. Josef Taufer, Václav Volf,¹¹¹ Ing. Jindřich Steinitz,¹¹² MVDr. Jan Sigmund¹¹³ a především Ing. Jaroslav Matějček,¹¹⁴ který ve svých příspěvcích rovněž vyvrátil porevoluční mýty o starokladrubácích: „Skutečných praktických zkušeností s koňmi kladrubskými po převratu nikdo neměl, jelikož dvorský erár jen v ojedinělých případech prodával individua vyřazená a nepotřebná. Hlavní výtky směřovaly vůči slabé kostře i nekorektním končetinám, což bylo do určité míry v tehdejší době odůvodněno, jelikož odchov dorostu v dobách válečných značně utrpěl a byl po převratu ve větším počtu rozprodán a dostal se tím do rukou různých

¹⁰⁶ SKOŘEPA, František: *Hřebčinec kladrubský*. České hospodářské zvířectvo, 4, 1919, s. 165.

¹⁰⁷ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 117.

¹⁰⁸ BÍLEK, F.: *Kůň starokladrubský*, s. 20–24. V této pasáži jsou otisknuty výpovědi zemědělců a drobných chovatelů, pro které měl starokladrubský kůň hodnotu v podobě usnadnění zemědělské práce.

¹⁰⁹ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 117.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 123.

¹¹¹ Václav Volf byl ředitelem kladrubského hřebčína v letech 1919–1925.

¹¹² Ing. Jindřich Steinitz byl ředitelem kladrubského hřebčína v letech 1945–1949.

¹¹³ MVDr. Jan Sigmund byl od roku 1923 vedoucím experimentálního ústavu v kladrubském hřebčíně a zároveň vrchním zvěrolékařem.

¹¹⁴ Ing. Jaroslav Matějček byl ředitelem kladrubského hřebčína v letech 1925–1945.

osob, čímž byla dána i možnost nesprávné kritiky, která nepočítala s příčinami.“¹¹⁵ Matějček také zdůraznil, že mínění o kompletní degeneraci těchto koní nebylo nikdy řádně odůvodněno, a proto se ministerstvo zemědělství vždy snažilo stádo starokladrubáků zachovat, protože se v podstatě jedná o jediného českého koně vypěstovaného na naší půdě.“¹¹⁶

Tato polemika tak měla několik stěžejních závěrů, jež znatelně ovlivnily chov těchto koní u nás. Snaha zachovat barokního koně vyžadovala finanční podporu ministerstva zemědělství, která byla limitovaná. Jelikož bylo stádo běloušů (viz příloha 3) považováno za ušlechtilejší a harmoničtější oproti stádu vraníků, bylo rozhodnuto chovat nadále v Kladrubech pouze jedinou barevnou variantu, a to bílou.¹¹⁷ Osud vraníků byl podstatně horší, protože bylo rozhodnuto o jejich postupné likvidaci. Ta byla započata odprodáním kmenového hřebce Napoleona Sola a tehdejší záznamy hřebčína dokonce poukazují na to, že zde byla patrná snaha rovněž zlikvidovat stádo vraných klisen. Od roku 1925 pak vyřazování těchto koní pokračovalo soustavněji, což vedlo ke zrušení jejich chovu v roce 1931.¹¹⁸ Jejich postupný odsun byl zdůvodněn potřebou kapacity pro chov potřebnějších plemen koní. Stádo vraníků bylo předáno na revers velkostatku spišského biskupství Jabloňová v okrese Levoča, odkud se koně později vrátili ve značně zuboženém stavu a většinou byli rovnou utraceni. Pouze několik chovných klisen zachránil velkostatek v Chrásti u Chrudimi.¹¹⁹ Ačkoli se torzo stáda vraníků zázrakem zachovalo, byla jejich existence pro budoucí generace vážně ohrožena.

III. 2. Nepříznivá třicátá léta

Ve třicátých letech se opět rozvinula polemika ohledně chovu starokladrubských koní u nás. Lze říci, že byla úzce propojena s původní prvorepublikovou diskuzí mezi hipologickou společností o osudu těchto koní, jelikož se zde projevila tendence opět vyzdvihovat nedostatky tohoto plemene. Stěžejní rozdíl oproti roku 1918 spočívá hlavně v tom, že tentokrát byl hlavním problémem chov starokladrubských běloušů v kladrubském hřebčíně. Je zřejmé, že ve společnosti i nadále přetrvávala skepse a neúcta vůči této rase.

¹¹⁵ MATĚJČEK, Jaroslav: *Význam hřebčína kladrubského pro praktickou potřebu*. Československý zemědělec, 10, 1928, s. 196.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 194.

¹¹⁸ BÍLEK, J. – GOTTHARDOVÁ, L.: *František Bílek*, s. 55.

¹¹⁹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 201.

Je důležité uvést, že tato doba byla ve znamení celosvětové hospodářské krize, která rovněž postihla Československou republiku. Tento problém se projevil ve všech sférách společenského života, a také v chovu koní. Vzhledem k tomu, že se zemědělství stalo hlavní a jednou z nejvíce postižených oblastí, bylo zapotřebí zavést nutná úsporná opatření. Pro představu, v roce 1934 byl v periodiku *Venkov* zveřejněn rozpočet ministerstva zemědělství pro následující rok. Pro odvětví živočišné výroby byla určena částka 18,5 miliónů korun, v níž byl zahrnut také chov koní, kterému bylo vytyčeno 14,4 miliónu z výše uvedené sumy, což bylo o 200 000 korun méně oproti předešlému roku.¹²⁰ Otázka chovu koní byla následně projednána na druhém zasedání Poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé. V rámci plánování rozpočtu pro rok 1936 bylo rozhodnuto o dalších úsporných opatřeních pro sektor chovu koní. Tyto kroky vedly k jeho reorganizaci, jež zahrnovala redukci spotřeby krmiva, omezení oprav budov na nezbytně nutné, produkci hřebců primárně vlastního chovu a omezení nákupu plemenného materiálu ze zahraničí.¹²¹

V květnu roku 1935 byly také vydány články zmiňující Státní hřebčín v Kladrubech a chov starokladrubských koní. Ve zkoumaných textech je v návaznosti na kladrubskou instituci užit přídomek „nejstarší v Evropě“. V obou případech se jedná o autorské články pojednávající o vývoji hřebčína. V souvislosti s bělouši jsou uváděny kladné přívlastky, například ušlechtilý, impozantní a neobyčejně vysoký.¹²² Objevuje se také odůvodnění pro zrušení chovu vraníků: „V dnešní době chová se v hřebčíně jen bělouš, jelikož vraník byl pro svoji menší praktickou upotřebitelnost vyloučen. Důvod k tomu byl dán hlavně stanoviskem zemských chovů, které tuto jedinou českou rasu vyloučily ze svého programu, čímž odpadl vlastní důvod pro jich udržování a nastoupil jen motiv historicko-zootechnický, který musí být hodně silný, aby je udržel. Jelikož bělouši v každém směru předčili vraníky, byli udrženi.“¹²³ V textech je dále zdůrazněno, že hlavním úkolem kladrubského hřebčína je odchov angloarabů a plnokrevníků, kteří byli díky svým vlastnostem považováni za regenerátory hospodářských koní.¹²⁴

Nepříznivý vývoj v tomto období později vedl ke staronovým úvahám o chovu starokladrubských koní v Československu. Výše uvedené skutečnosti napomohly k tomu, aby se opět ozvaly hlasy požadující zrušení jejich chovu.

¹²⁰ Redakční článek: *Ministerstvo zemědělství ve státním rozpočtu na rok 1935*. *Venkov*, 29, 1934, s. 7.

¹²¹ Poslanecká sněmovna N. S. R., 2. zasedání, dostupné online. In: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0125_41.htm/ [cit. 28. 2. 2020].

¹²² Redakční článek: *Státní hřebčín v Kladrubech, nejstarší v Evropě*. *Venkov*, 30, 1935, s. 17.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Redakční článek: *Kladruby – nejstarší hřebčinec světa*. *Národní listy*, 75, 1935, s. 15.

III. 3. Pomnichovské martýrium

Dne 29. září 1938 došlo k vyjednání a následnému podepsání Mnichovské dohody, čímž byl na krátkou dobu zachován mír ve střední Evropě, ale tehdejší Československo přišlo o rozsáhlá pohraniční území Sudet. Tato změna se projevila také na národním hospodářství a citelně se dotkla i vládní politiky chovu koní.¹²⁵ Kladrubský hřebčín se kromě těchto politických změn potýkal také s problémy spojenými s vlastní plemenitbou. Dříve preferovaní oldenburští koně nenaplnili očekávání této instituce. V roce 1937 zde proběhlo zařazování plemenných hřebců, které poukázalo na to, že se značně snížila kvalita chovu. Ing. Matějček to ve svém článku přisuzoval nedostatku finančních prostředků a zdravotním problémům zvířat. Neubráníl se také kritice již zmíněných oldenburských koní, jejichž chov požadovala především Česká zemědělská rada.¹²⁶ Matějček uvádí, že tato plemenitba vedla ke značné produkční mezeře, která byla pravděpodobně způsobena tím, že se tyto koně u nás hůře aklimatizovali, jelikož se jednalo o importovanou rasu.¹²⁷

Ačkoli se zdálo, že hipologická společnost u nás pochopila, že některá euforická rozhodnutí po vzniku Československa nebyla úplně správná, realita byla poněkud odlišná. V lednu roku 1939 se opět vynořila otázka, zda udržet starokladrubské koně v hřebčíně či nikoli. Prostor nové vlně diskuzí umožnil týdeník Československý zemědělec, kde se v průběhu měsíců ledna až června polemizovalo o dalším osudu starokladrubáků. Na základě obsahu jednotlivých článků je patrné, že se diskutující rozdělili do tří skupin – odpůrci starokladrubských koní obou barev, zastánci pouze běloušů a příznivci toho, aby byly zachovány obě varianty tohoto plemene.

Jako první vystoupil se svým příspěvkem Josef Špaček,¹²⁸ který zdůraznil, že vlivem ztráty pohraničí jsme přišli zhruba o 55 870 koní a hříbat, což ještě prohloubilo nedostatek náhradních plemenných hřebců, se kterým se Československo potýkalo již od počátku svého vzniku.¹²⁹ Na základě těchto problémů se Špaček pozastavuje nad tím, proč se ministerstvo zemědělství snaží udržet starokladrubské koně v hřebčíně: „Mluvíti o kladrubáku jako o nejstarším představiteli zemského chovu v Čechách není naprosto na místě. Původní kladrubák má mnoho vlastností, které odpuzují naše chovatele od jeho upotřebení. Je to

¹²⁵ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 169.

¹²⁶ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 136.

¹²⁷ MATĚJČEK, J.: *Zařazování hřebců ročník 1937 ve státním hřebčíně v Kladrubech nad Labem*. Československý zemědělec, 19, 1937, s. 403.

¹²⁸ ŠPAČEK, Josef: *Kam s kladrubáky?*. Československý zemědělec, 21, 1939, s. 3. Josef Špaček byl předsedou Jednoty chovatelů chladnokrevného koně v Čechách.

¹²⁹ Tamtéž.

předně bílá barva srsti, která je v zemědělských poměrech pro svoje obtížné držení čistoty velmi neoblíbená.“¹³⁰ Na základě svých antipatií vůči tomuto plemeni Špaček navrhuje, aby bylo stádo „historického bělouše“ nabídnuto k prodeji, čímž by se v hřebčíně uvolnilo místo pro perspektivnější polokrevné hřebce.¹³¹

Příspěvek Josefa Špačka byl otevřen k diskuzi a jako první na něj reagoval Ing. Jiří Steinitz, který se snažil vyvrátit Špačkovy výhrady vůči starokladrubákům: „Ano, na bílém koni je lépe viděti, že není řádně čištěn, ale svědomitý ošetřovatel koně dobře čistí a nemůže ho zvláště těšiti, když špína na koni není viděti. A dobré ošetřování koní nemůžeme ani dost důrazně doporučovati, hlavně tam, kde nediktuje ho láska ke koni sama.“¹³² Steinitz dále zdůrazňuje práceschopnost starokladrubáků, o které Špaček pochyboval: „Měl jsem osobně možnost poznati tyto kladrubské bělouše jako pracovní koně v hojném počtu v Tuřích Remetách, kde prováděli jsme s nimi rekultivaci lesní půdy na ornou a mohu prohlásiti, že podobné výkony jsem u jiných teplokrevných ras neviděl.“¹³³ Ve Steinitzově příspěvku je rovněž objasněno pozdní dospívání těchto koní s tím, že je výhodnější počkat dva roky se záprahem mladého koně, díky čemuž je pak kuň výkonný i v pokročilém věku. Tento přístup je dle Steinitze možno aplikovat na starokladrubáky, kteří jsou vyzdvihovali pro jejich dlouholetou pracovní výkonnost.¹³⁴

S názorem Josefa Špačka se rovněž ztotožnil František Němeček: „O chovu starokladrubských běloušů jsme na Moravě stejného názoru jako p. Špaček. Nejsou vhodné pro praktické použití a nemají pro nynější selské chovy významu, poněvadž nemohou přispěti k jejich zlepšení ani po stránce zevnějšku, ani pokud se týká užitkových vlastností. Zvláště se nemohou uplatniti u žádného plemena v zemích českých. O chovu kladrubských běloušů se dalo předpokládati hned po převratu, že se neudrží, poněvadž parádní ekvipáže byly nahrazeny auty.“¹³⁵ Podle Františka Němečka by bylo ideálním řešením darovat stádo těchto koní představitelům spřátelených států, kteří mají vhodné podmínky a prostředky pro jejich chov.¹³⁶

¹³⁰ ŠPAČEK, Josef: *Kam s kladrubáky?*. Československý zemědělec, 21, 1939, s. 3.

¹³¹ Tamtéž, s. 4.

¹³² STEINITZ, Jiří: *Kam s kladrubáky?*, Československý zemědělec, 21, 1939, s. 21. Tímto se Jiří Steinitz pokouší vysvětlit, že špatní ošetřovatelé koní se snaží zastříti tmavou barvou zvířete to, že je špinavý a není o něj řádně postaráno.

¹³³ Tamtéž, s. 22.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ NĚMEČEK, František: *K otázce chovu kladrubských běloušů a koní anglických plnokrevných*.

Československý zemědělec, 21, 1939, s. 40. František Němeček byl předsedou Zemského svazu spolků pro chov koní v Kurovicích u Holešova.

¹³⁶ Tamtéž.

Útoky proti starokladrubákům vyvrcholily vyjádřením Františka Štencla, jenž ve svém příspěvku uveřejněném v měsíčníku Praktický chovatel zaujal odmítavý postoj vůči starokladrubským běloušům. Ačkoli kladně hodnotí pozitivní vliv příbuzenské plemenitby na konsolidaci jejich stáda a vyzdvihuje jejich reprezentativní funkci,¹³⁷ v zásadě s jejich chovem nesouhlasí. Ve svém článku uvádí, že je zbytečné tyto koně udržovat pouze na základě toho, že se jedná o historické plemeno a zootechnickou raritu. Dále vysvětluje, že jsou nevhodní pro zemský chov a jejich provoz je finanční zátěží pro stát. Pro představu uvádí, že výlohy spojené s držením 65 starokladrubských běloušů v kladrubském hřebčíně lze odhadnout na téměř 330 000 korun ročně. Navrhuje tedy, aby tito koně byli nabídnuti italskému státu, odkud pocházejí a mají pro něj stejný historický význam, ne-li větší než pro nás.¹³⁸

V návaznosti na tuto kritiku starokladrubáků vyjádřili svůj souhlas se slovy Ing. Steinitze také Ing. Karel Koubek¹³⁹ a Antonín Holovský.¹⁴⁰ Holovský zdůrazňuje, že by bylo nesprávné, kdybychom se těchto koní vzdali: „Byl by hřích, abychom, doufejme, pro časově omezenou dobu skromnějších prostředků, zbavili se koně, na kterého jsme byli vždy pyšní jako na produkt naší vlasti a naší půdy.“¹⁴¹ Co se týče Špačkovy argumentace o nekorektním vzhledu starokladrubáků, vysvětluje Karel Koubek následující: „Důkaz nevhodnosti starokladrubského koně pro zemský chov se velmi dobře dařil těm, kteří posuzovali mladá hříbata po hřebcích s původem starokladrubským a která se nápadně od ostatních lišila těžkou hlavou, nohatostí, event. malou šířkou a nekorektním postojem. Bylo při tom zapomínáno často, že dorost starokladrubský jest nutno posuzovati mnohem později, kdy se nápadně změni k svému prospěchu.“¹⁴²

Do této diskuze¹⁴³ se zapojil také Ing. Jaroslav Matějček, který usiloval o zachování starokladrubských běloušů již od dvacátých let 20. století: „K článkům, které v tomto směru byly v t. l. uveřejněny, musím podotknout, že zvláště vývody Dr. Koubka mají své technicko-odborné oprávnění a nutí k úvaze, poněvadž jsou opřeny jak o přímé praktické zkušenosti, tak o speciální studium chovu starokladrubských koní. Druzí účastníci debaty chov starokladrubských běloušů neznají dobře a někteří možná je po desetiletí ani neviděli, a proto

¹³⁷ Spřežení starokladrubských běloušů sloužilo pro účely Pražského hradu a primátora hlavního města Prahy. HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 170.

¹³⁸ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 170.

¹³⁹ KOUBEK, Karel: *O kladrubácích*. Československý zemědělec, 21, 1939, s. 47.

¹⁴⁰ HOLOVSKÝ, Antonín: *K otázce chovu anglických plnokrevníků a kladrubských běloušů*. Český zemědělec, 21, 1939, s. 104.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² KOUBEK, K.: *O kladrubácích*, s. 47.

¹⁴³ Vyjádření Ing. Matějčka a Antonína Holovského byla otisknuta již v Českém zemědělci, jelikož po vzniku Protektorátu Čechy a Morava byl změněn název tohoto týdeníku.

mohou svá stanoviska opřít jen o postavení vzdáleného pozorovatele.“¹⁴⁴ V dalším příspěvku, jenž byl vydán následující týden, Matějček objasňuje „údajné exteriérové závady“ těchto koní: „Je pravdou, že v zevnějšku tohoto koně je stále ještě patrný prvek starší, že na první pohled je něčím zvláštním, něčím nápadným, co běžně nevidíme, zvláště když jde o hřebce. Nelze však upřít při bedlivém odborném posuzování, že je to v dospělosti rámcová tělesná harmonie, zvláště v pohlaví mužském až k majestátnosti, někde až překvapující, kterou bychom marně hledali u jiných ras. Ve skutečnosti mizí postupně v chovu starokladrubských běloušů to, co tvořilo dříve jeho nepříznivý exteriér, při čemž typický charakter zůstal zachován.“¹⁴⁵ V dalším článku pak Matějček dodává, že i zahraniční návštěvníci hřebčina jsou obvykle překvapeni krásou starokladrubských běloušů: „Můžeme říct, že už nikdy v budoucnu nebudeme tyto koně potřebovat? Při této příležitosti uvádím údiv všech návštěvníků hřebčina, když jim jsou kladrubští bělouši ukázáni při předvádění nebo v záprahu. Zvláště pak zdůrazňuji nadšení, se kterým jsem se setkal při návštěvách velmi početných cizích exkursí z Rumunska, Bulharska, Švédska, Německa, Francie, Turecka, Jugoslávie, Polska, Ruska.“¹⁴⁶

V jednom ze svých článků Matějček zmiňuje také vraníky a odůvodňuje zrušení jejich chovu v kladrubském hřebčině: „Technické opatření s vraníky se stalo podle mého názoru odůvodněně, poněvadž po zkušenostech bylo prokázáno, že kladrubští vraníci hlavně svou výkonností neuhájí svoji trvalou existenci, a pak tu zbyli ještě bělouši jako typičtí representanti kladrubského chovu. Velmi často, až do dnešní doby bývá poukazováno na neodůvodněnost tehdejšího rozhodnutí zrušení chovu vraníků, a je proto třeba i dnes uvést hlavní důvody. Byla to neúplná tělesná harmonie s lehčí kostrou, šavlovitým postojem, nečistými klouby, pochybným temperamentem a menším pracovním výkonem, který nesnese vůbec srovnání se starokladrubskými bělouši.“¹⁴⁷

Vzhledem k tomu, že tato diskuze proběhla v období okupace Československa německými vojsky, jednalo se o ryze akademickou debatu, ze které nebyl žádný stěžejní výstup, který by měl zásadní vliv na chov starokladrubských běloušů. V rámci této polemiky je projednávána pouze bílá varianta tohoto plemene, jelikož stádo vraníků v té době prakticky neexistovalo. Ovšem paralelně s touto polemikou již František Bílek postupně shromažďoval zbytky vraného stáda a připravoval jeho následnou regeneraci. Tento postup byl zahájen

¹⁴⁴ MATĚJČEK, J.: *Starokladrubští bělouši*. Český zemědělec, 21, 1939, s. 117.

¹⁴⁵ MATĚJČEK, J.: *Exteriérové „závady“ koně kladrubského*. Český zemědělec, 21, 1939, s. 123.

¹⁴⁶ MATĚJČEK, J.: *Závěrečné slovo o starokladrubských bělouších*. Český zemědělec, 21, 1939, s. 156.

¹⁴⁷ MATĚJČEK, J.: *Starokladrubští bělouši*, s. 117.

v roce 1938 a o rok později byl Bílkovi udělen souhlas Ing. Josefa Moudrého¹⁴⁸ pro zahájení regeneračního procesu vraníků v Pokusných objektech zemědělských v Průhonicích.¹⁴⁹ S příchodem druhé světové války tato polemika utichla, protože ve válečném stavu bylo nutné zabývat se jinými problémy a otázka chovu starokladrubských koní byla zcela druhořadou záležitostí.

¹⁴⁸ Ing. Josef Moudrý byl vedoucím výzkumného oddělení na ministerstvu zemědělství.

¹⁴⁹ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčině Slatiňany.*

IV. Státní pokusný hřebčín ve Slatiňanech 1945–1952

Stěžejním tématem této diplomové práce je chov starokladrubského vraníka ve Státním pokusném hřebčíně ve Slatiňanech, jenž byl v roce 1952 organizačně změněn na Výzkumnou stanici pro chov koní ve Slatiňanech.¹⁵⁰ Tato kapitola zahrnuje první etapu působení této instituce v souvislosti s regenerací starokladrubských vraníků. Jejich chov byl v kladrubsském hřebčíně roku 1931 zrušen a stádo bylo rozpuštěno. Na našem území se v období druhé světové války nacházelo pouze torzo původního počtu koní, které se rozhodl využít František Bílek (viz příloha 4) k záchraně a obnovení stáda vraníků. Právě v pokusném hřebčíně ve Slatiňanech získal profesor Bílek ideální prostor pro realizaci tohoto ojedinělého zootechnického postupu.

IV. 1. Organizace chovu koní po druhé světové válce¹⁵¹

Chov koní v Československu si i po skončení druhé světové války zachoval svou organizační strukturu ve stejné podobě, jako tomu bylo v meziválečném období. I nadále tuto sféru administrativně řídilo ministerstvo zemědělství, které rozhodovalo o přesunu koní ze státních hřebčínů do oblasti zemského chovu. Hlavním koordinátorem této sféry byly tzv. státní ústavy pro chov koní. Tyto ústavy byly dále členěny na hřebčiny,¹⁵² hřebčince¹⁵³ a hříbárny.¹⁵⁴ Od roku 1953 pak byla do státního sektoru včleněna také státní závodiště. V této době disponovalo Československo jediným takovým areálem, a to v Praze-Chuchli.¹⁵⁵ Kromě státních ústavů na našem území hrál svou stěžejní roli také zemský chov, do něhož byli zahrnuti privátní chovatelé, koně ve státních statcích a JZD.

¹⁵⁰ Dále VSCHK.

¹⁵¹ Organizace chovu koní během působení komunistického režimu u nás je podrobně rozpracována v kapitole č. 6 *Vztah komunistického režimu ke koním*.

¹⁵² Hřebčín je ústav, jehož úkolem je odchovat mladé plemenné hřebce a klisny. Hřebci jsou po absolvování výcviku a zkoušek výkonnosti zařazeni do hřebčinců a klisny do stáda. V Československu se mezi nejvýznamnější hřebčiny řadily např. Státní hřebčín Kladruby nad Labem, Státní hřebčín Albertovec u Opavy, Státní hřebčín v Topolčiankách, Státní chladnokrevný hřebčín v Tlumačově, nebo Státní pokusný hřebčín ve Slatiňanech. LERCHE, F. – MICHAL, V.: *Chov koní*, s. 158–159.

¹⁵³ Hřebčinec je ústav, ve kterém jsou soustředěni pouze plemenní hřebci, např. Státní hřebčinec v Písku, Státní hřebčinec v Nemošicích, nebo Státní hřebčinec v Tlumačově. LERCHE, F. – MICHAL, V.: *Chov koní*, s. 160.

¹⁵⁴ Úkolem hříbárny je odchovat hříbata až do doby, než jsou zařazena do výcviku nebo do chovu. V Československu byly v tomto období celkem tři hříbárny: v Nových Dvorech u Písku, v Buňově při Státním hřebčinci v Tlumačově a Nový svět v okrese Topolčany. LERCHE, F. – MICHAL, V.: *Chov koní*, s. 161.

¹⁵⁵ LERCHE, F. – MICHAL, V.: *Chov koní*, s. 158–161.

Zemský a státní sektor spolu vzájemně spolupracovaly, jelikož úkolem státních ústavů bylo dodávat těm zemským kvalitní plemenný materiál sloužící pro další plemenitbu.¹⁵⁶

Ministerstvo zemědělství podporovalo chov koní také zřizováním obecních, okresních, krajských a družstevních pastvin. Pod záštitou ministerstva byly také organizovány pravidelné přehlídky všech chovných klisen zapsaných do plemenných knih. Dále byly pořádány aukce pro nákup i prodej užitkových a plemenných koní.¹⁵⁷ V souvislosti s tímto začala v lednu 1946 platit vyhláška Nejvyššího úřadu cenového o nejvyšších hodnotách pro oceňování užitkových a plemenných koní,¹⁵⁸ která vznikla v návaznosti na dohodu tohoto úřadu spolu s ministerstvem zemědělství a Jednotným svazem českých zemědělců. Na základě této vyhlášky byli koně rozděleni do věkových tříd a podle mohutnosti. Od těchto kritérií se následně odvíjela nejvyšší hodnota, za kterou mohla být zvířata špičkové kvality prodána.

V roce 1946 byl rovněž na návrh Komunistické strany Československa¹⁵⁹ přijat vládou dvouletý hospodářský plán,¹⁶⁰ jehož cílem byla obnova hospodářství poznamenaného válkou. Prostřednictvím Ústřední plánovací komise se dvouletka dotkla také počtu koní v Československu. Byl vytvořen tzv. operativní plán pomocného úkolu v chovu koní, který navrhl, aby byl v roce 1947 omezen jejich chov, jelikož dosavadní stav nevyhovoval potřebám zemědělské výroby. Další zvyšování počtu koní by dle vlády a ministerstva zemědělství způsobilo nedostatek krmiva pro hovězí dobytek. Na základě usnesení Ústřední plánovací komise bylo dále navrženo, aby se počet koní v letech 1947 až 1948 snížil o 50 000 kusů, dále aby připouštění klisen bylo omezeno jen na vybraná zvířata vedená v plemenných knihách. Jestliže v roce 1946 bylo připuštěno celkem 72 300 klisen, tak o rok později měl být tento počet snížen na 47 800, což měl být podle Ústřední plánovací komise dostatečný počet zajišťující regeneraci a zlepšení stavu počtu koní.¹⁶¹

Po únoru 1948 plemenitbu včetně kontrolní činnosti v chovu hospodářských zvířat včetně koní převzal do svých rukou stát. Ministerstvo zemědělství řídilo tuto činnost přes zemědělská oddělení krajských a okresních národních výborů a vedlo centrální matriku plemenných zvířat. Vzhledem k tomu, že došlo ke zhoršení plemenářské práce, zřídilo ministerstvo zemědělství v roce 1952 při Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu

¹⁵⁶ LERCHE, F. – MICHAL, V.: *Chov koní*, s. 158–161.

¹⁵⁷ BÍLEK, František: *Chov koní a jeho čelná plemena*. Praha 1954, s. 140.

¹⁵⁸ Státní oblastní archiv v Zámruku (dále jen SOA Zámruku), fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech, nezpracovaný fond, *Úřední list republiky Československé I ze dne 6. února 1946*.

¹⁵⁹ Dále jen KSČ.

¹⁶⁰ Také dvouletka.

¹⁶¹ Národní archiv (dále jen NA), fond Úřad předsednictva vlády – Generální sekretariát Hospodářské rady, kart. 139, inv. č. 477–478. *Operativní plán pomocného úkolu v chovu koní. Korespondence ze dne 3. a 6. února 1947*.

zemědělském tzv. Státní inspektorát pro plemenitbu hospodářských zvířat, který byl v roce 1959 nahrazen zřízením státní plemenářské správy.¹⁶²

IV. 2. Vznik Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech

Již v době Protektorátu Čechy a Morava začal profesor Bílek realizovat svůj výzkumný úkol, a to regeneraci starokladrubského vraníka, která byla oficiálně zahájena roku 1939 v Pokusných objektech zemědělských v Průhonicích.¹⁶³ Tento krok podpořil již zmíněný Ing. Josef Moudrý, jenž byl v té době vedoucím oddělení výzkumu při ministerstvu zemědělství. Hlavním problémem při realizaci tohoto složitého zootechnického postupu byl nedostatek plemenného materiálu. František Bílek se před zahájením této akce rozhodl shromáždit poslední zbytky vrané varianty tohoto plemene s prvotním úmyslem, a to pokračovat v jejich čistokrevné plemenitbě. Bohužel do počátku regenerační práce se zachovali pouze tři hřebci, synové posledního pepiniéra,¹⁶⁴ hřebce Sacramoso XXIX. Všichni tito jedinci byli výsledkem příbuzenské plemenitby, především ze strany svých otcovských předků. Úskalím byly také klisny, jelikož převážná část starokladrubských bělek i vranek byla příliš stará a k chovu nevhodná. Proto se Bílek rozhodl využít pro regeneraci lipické klisny, protože plemeno lipicán¹⁶⁵ je svým fylogenetickým¹⁶⁶ původem nejbližší starokladrubským koním. Výhodou bylo také to, že lipicáni byli v Československu dostatečně zastoupeni ve Státním hřebčíně v Topolčiankách.¹⁶⁷

Jakmile byla žádost o obnovení tohoto plemene schválena a podepsána Ing. Moudrým, byli koně soustředěni v Průhonicích, kde pracoval Ing. Miroslav Čech,¹⁶⁸ jenž byl Františkem

¹⁶² Ministerstvo zemědělství, Koncepce chovu koní v ČR. *Šlechtění a plemenitba*, dostupné online. In: http://eagri.cz/public/web/file/322677/Koncepce_chovu_koni_v_CR.pdf?fbclid=IwAR3d58bOUtODs5KqvmG5-FkwvAOfpFNobPbFJ3s6DwmuOdaUA9ztYe7uFcA [cit. 25. 3. 2020].

¹⁶³ Průhonické panství patřilo šlechtickému rodu Sylva-Tarouců a po první světové válce bylo první pozemkovou reformou zestátněno. Na základě toho zde vznikla výzkumná stanice zemědělská, neboli Pokusné objekty zemědělské v Průhonicích. V archivních dokumentech je též uváděn název Státní výzkumná stanice zemědělská.

¹⁶⁴ Pepiniérem označujeme vybraného plemenného hřebce kvalitního typu, vzhledu i vlastností.

¹⁶⁵ Lipicáni byli na příkaz arcivévody Karla II. importováni v roce 1580 do nově založeného hřebčína v Lipici. Zde byli kromě jiných plemen také kříženi se starokladrubskými koňmi. Jsou zároveň ideálním plemenem využívaným pro ukázky klasického jezdeckého umění. GORDON-WATSON, M. – LYON, R. – MONTGOMERY, S.: *Kůň*, s. 175.

¹⁶⁶ Fylogenetika je obor systematické biologie, který se snaží najít vývojové vztahy mezi organismy. Jedná se o hledání skutečné příbuznosti na základě toho, že všechny organismy měly svého univerzálního společného předka.

¹⁶⁷ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

¹⁶⁸ Ing. Miroslav Čech byl správcem výzkumné stanice zemědělské v Průhonicích do roku 1945, a poté byl ředitelem Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech v letech 1945–1948.

Bílkem a Ing. Moudrým vybrán jako vedoucí tohoto výzkumného úkolu. Na tomto místě bylo následně zapotřebí přistavět nové budovy, jež budou vhodné pro ustájení a chov koní. Součástí průhonického areálu se také stala odchovna hřibat v Netolicích. Do Průhonic poté nastoupila Růžena Horáková,¹⁶⁹ která pracovala na administrativě stanice. Vedla denní záznamy o práci, dále shromažďovala a doplňovala zootechnické záznamy.¹⁷⁰ Přestože byla regenerace úspěšně zahájena, objevil se v jejím průběhu zásadní problém, a to nedostatek pastvin.¹⁷¹ Proto se Ing. Moudrý rozhodl hledat jiné místo, kde by bylo možné nadále pokračovat v tomto zootechnickém postupu. Vzhledem k tomu, že již během války trávil svůj čas v okolí Chrudimi a měl zde zmapovány některé objekty vyhovující chovu koní, dozvěděl se také o panství ve Slatiňanech. Po skončení druhé světové války tak byla realizována prohlídka tohoto objektu, který původně vlastnil JUDr. Karel Josef Trautmansdorf, ale po válce došlo k jeho konfiskaci na základě Benešových dekretů. Po obhlídce zámeckého areálu Slatiňan, jíž se zúčastnili Ing. Moudrý, František Bílek a Růžena Horáková, začala příslušná jednání, na základě kterých byl již v srpnu 1945 převzat ministerstvem zemědělství objekt ve Slatiňanech (mimo zámek),¹⁷² Slavicích a později také v Heřmanově Městci.¹⁷³

Ve dnech 24. a 25. srpna se uskutečnil ojedinělý transport zhruba padesáti koní, kteří se vydali „po kopytě“ z Průhonic do Slatiňan. Během této cesty měli koně i jezdci celkem tři zastávky, a to v Kostelci nad Černými lesy, Kutné Hoře a Heřmanově Městci.¹⁷⁴ Růžena Horáková se také zúčastnila tohoto transportu: „Jela jsem na malém breaku taženém Furiosem a na starosti jsem měla lékárnu a pohotovost. Dalších deset jezdců jelo na koních, několik koní bylo zapřáhnuto do vozů, zbytek šel pohromadě ve stádě. Přesun byl předem nahlášen, tak nás všude moc pěkně vítali. Dvě klisny během transportu porodily, a tak musely zůstat cestou na statcích.“¹⁷⁵ K večeru dne 25. 8. 1945 dorazili koně, jezdci i vozy již do Státního

¹⁶⁹ Růžena Horáková žila v letech 1925–2018. Nejdříve pracovala ve výzkumné stanici v Průhonicích a po komunistickém převratu v roce 1948 pomáhala při vzniku Státního hipologického muzea ve Slatiňanech. Zde pracovala do roku 1985.

¹⁷⁰ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

¹⁷¹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 202.

¹⁷² Zámek byl přidělen ministerstvu zemědělství pro zemědělské výzkumnictví dne 25. 3. 1946. Byl tak součástí Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech. NA, fond Úřad předsednictva vlády – Generální sekretariát Hospodářské rady, kart. 139, inv. č. 477–478. *Informace pro pana ministra, dopis ze dne 26. září 1950.*

¹⁷³ Po konfiskaci majetku rodiny Kinských byl objekt v Heřmanově Městci s výjimkou zámku, jež převzalo ministerstvo zahraničí, součástí hipologického areálu ve Slatiňanech. Byly z něj převzaty také kočáry, postroje, sedla a jezdecké doplňky včetně zařízené galasedlovny. *Publikace k 55. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

¹⁷⁴ BÍLEK, J. – GOTTHARDOVÁ, L.: *František Bílek*, s. 72.

¹⁷⁵ Tamtéž.

pokusného hřebčína ve Slatiňanech.¹⁷⁶ V září zde byli dopraveni také koně z Nebřenic, Netolic a Hostouně.¹⁷⁷ Díky tomuto přesunu tak mohl regenerační proces starokladrubského vraníka pokračovat na tomto novém místě.¹⁷⁸

Transport koní do hřebčína byl koordinován ministerstvem zemědělství, což dokládá dopis adresovaný Státní výzkumné stanici zemědělské v Průhonicích dne 25. srpna 1945: „Do Slatiňan budiž přemístěn i plemenný materiál stanice z Netolic, z vojenského hřebčína v Hostouni, zajištěný materiál plemenný v Horšově Týně – seznam jeho byl stanici ministerstvem zemědělství již předán, jakož i plemenní hřebci kladrubští z Drast. Dále se správci stanice ukládá, aby převzal do vlastnictví ministerstva zemědělství i kočárový a ostatní vozový park se saněmi, postroje, sedla a veškerý inventář sedlární a postrojovny zajištěný u Národní správy velkostatků: Horšův Týn, Heřmanův Městec a Slatiňany podle inventárního seznamu těchto velkostatků. Národní správy velkostatků se o tom opisem tohoto výnosu zároveň vyzumívají.“¹⁷⁹

IV. 3. Chod hřebčína v letech 1945–1952

Státní pokusný hřebčín ve Slatiňanech (viz příloha 5) byl rozpočtovou organizací ministerstva zemědělství (oddělení výzkumu) a jeho organizace fungovala dle pravidel státních ústavů pro chov koní. Kromě toho zde pokračovala práce na regeneraci starokladrubského vraníka pod vedením Františka Bílka a Růženy Horákové, která se věnovala administrativě tohoto výzkumného úkolu. V této době byl správcem hřebčína Ing. Miroslav Čech a investice spolu s provozním vybavením zajišťoval na ministerstvu zemědělství Ing. Josef Moudrý.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.

¹⁷⁷ V průběhu druhé světové války byla Hostouň remontním střediskem Wehrmachtu. Byli tam soustředováni koňistní koně ze střední a východní Evropy, např. lipicáni z Lipice a Piberu, arabští koně z polských hřebčinů a Jugoslávie, donští a kabardinští koně ukořistění v SSSR a stádo panje (polských koníků) z evakuovaného hřebčína Racot. Na rozkaz generála Pattona zabrala Hostouň americká armáda. Lipicáni byli odevzdáni Rakousku a Jugoslávii. Většina ostatních koní se rovněž vrátila do zemí, ze kterých pocházeli. MISAR, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 137. Dále IHOVÁ, Karolína: *Sto let hřebčína Hostouň*, Praha 2015. s. 33–39.

¹⁷⁸ Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.

¹⁷⁹ NA, fond Ústřední zemědělsko-lesnický archiv (ÚZLA) 1918–1955, kart. 18, inv. č. 79. *Státní pokusný hřebčín Průhonice – přemístění do Slatiňan, dopis ze dne 25. 8. 1945*. Tento dokument dokládá poznatky uvedené v sekundární literatuře.

¹⁸⁰ Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.

Již v roce 1945 nastaly určité změny ve státních ústavech pro chov koní, které ovlivnily hřebčín ve Slatiňanech. V kladrubské instituci ukončil po dvaceti letech své působení ředitel Ing. Josef Matějček a na jeho místo nastoupil Ing. Jindřich Steinitz, jenž byl známý svou obhajobou starokladrubských koní před vypuknutím druhé světové války. Steinitz se rozhodl navázat spolupráci s profesorem Bílkem a podpořit jej v regeneraci vraníků tím, že z Kladrub posílal do Slatiňan starokladrubské bílé klisny k připouštění. Už v meziválečné polemice o chovu těchto koní se projevil Steinitzův mimořádný zootechnický zájem o toto plemeno, a proto se snažil v době svého působení v hřebčíně přispět na jeho obnově.¹⁸¹

Archivní prameny z tohoto období nám dokazují, že v roce 1945 kromě výše uvedené činnosti dále probíhala komunikace s Národní správou velkostatku Heřmanův Městec o převzetí vozového parku a dalšího inventáře pro účely hřebčína.¹⁸² Národní správa na požadavek Ing. Čecha reagovala tím, že se v bývalých zámeckých stájích nedá hovořit o kočárovém a vozovém parku, jelikož vše bylo z velké části prodáno po smrti majitele v letech 1939 a 1940 s výjimkou věcí nutných pro stávající provoz velkostatku.¹⁸³ Již v této korespondenci byla nastíněna úvaha o tom, že by kooperace mezi Heřmanovým Městcem a Státním pokusným hřebčínem ve Slatiňanech mohla být jedním ze základních pilířů budoucí výzkumné stanice.¹⁸⁴

V roce 1946 bylo na základě plánu a dokumentace, které sestavil Ing. Moudrý, zažádáno o povolení výstavby nových stájí, konkrétně hřibárny ve slavické oboře. Tato stavba byla již zahrnuta do dvouletky, během níž byla také dokončena. Správce hřebčína Čech začal postupně vybírat vhodné koně pro sportovní účely. Zasloužil se o zřízení pohybové dráhy pro klisny, kolbiště¹⁸⁵ a překážky. Při budování tréninkového zázemí se Čech velmi inspiroval vojenským učilištěm v Pardubicích.¹⁸⁶ Díky tomuto sportovnímu rozvoji pronikl areál ve Slatiňanech do zájmu veřejnosti a začaly zde probíhat exkurze.¹⁸⁷

¹⁸¹ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

¹⁸² NA, fond Ústřední zemědělsko-lesnický archiv (ÚZLA) 1918–1955, kart. 18, inv. č. 79. *Převzetí inventáře a vozového parku správou Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech, dopis ze dne 14. září 1945.*

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Ohraničený tréninkový prostor pro koně.

¹⁸⁶ V tomto městě vzniklo kromě stávajícího vojenského také jezdecké učiliště a škola pro záložní důstojníky a později zde také proběhlo soustředění vojenských jezdců pro letní olympijské hry v Londýně 1948. *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

¹⁸⁷ Jednou z prvních návštěv byli zemědělci z opavského okresu u příležitosti dostihového závodu Velká pardubická, jenž se v té době opět uskutečnil po dlouhé šestileté přestávce, kterou zapříčinila druhá světová válka. *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

Z korespondence hřebčína je patrné, že v lednu roku 1946 probíhala spolupráce s Mons. ThDr. Hugem Doskočilem, který měl pravděpodobně ve svém majetku¹⁸⁸ starokladrubske koně, kteří se mohli díky svému původu zapojit do procesu regenerace vraníků. V korespondenci se jednalo o výměnu klisny Majány po hřebci Solo za hříbě anglického plnokrevníka. Tuto záměnu pravděpodobně nabídla správa hřebčína Hugovi Doskočilovi z toho důvodu, že Majána mohla být vhodným plemenným materiálem pro regeneraci, stejně jako další klisna Generale XXXVI-1, jejíž přípuštění v hřebčíně domlouval Hugo Doskočil se svým bratrem Antonínem. „K výše citovanému přípisu Vašemu ze dne 12. ledna došlému sem do Hradce Králové teprve dnes 16. t. m. odpovídám obratem, což jsem si dovolil již při své návštěvě ve Slatiňanech ústně sdělit, že bratr hodlá odebrat klisničku Majánu, až přivede klisnu Generale z Hnátnice do Slatiňan k přípuštění.“¹⁸⁹

Co se týče shromažďování plemenného materiálu pro účely regenerace, tak se nejednalo pouze o Huga Doskočila. Další korespondence totiž dokládá, že probíhala také spolupráce s jinými subjekty. Ty měly dodat exteriérově vhodné koně, kteří by byli zapojeni do regeneračního procesu. Veškeré tyto výměny koní, či jejich odkoupení vždy probíhaly na základě souhlasu ministerstva zemědělství,¹⁹⁰ pod které patřil právě Státní pokusný hřebčín ve Slatiňanech. „Klisna Erdeta jest typická starokladrubska vranka v dobrém rámci,¹⁹¹ která jest poslední čistokrevnou klisnou své rasy nalézající se mimo hřebčín. Její stájová družka Narcis jest potomek velmi ušlechtilého krásného hřebce Sacramoso Avara, který působil svého času v regeneraci starokladrubske vraníků. Matka této klisny byla krve odlišné, přesto však zdělila tato klisna Narcis po svém otci odpovídající výšku, velmi typickou hlavu, vysoko nasazený krk, velký rámec a silný fundament.¹⁹² Zadní postoj vykazuje určité nedostatky a zád' této klisne jest střechovitá. Přesto, že klisna vlivem špatného zacházení stala se povahově zlou, je nutno i tuto získati do pokusu o regeneraci starokladrubske vraníků a snažiti se od této získati několik potomků.“¹⁹³ Ovšem nejednalo se pouze o výměny v rámci českého prostoru, spolupráce proběhla také se Státním hřebčincem v Nitře. V tomto případě

¹⁸⁸ Dopis ze dne 7. června 1946 dokládá, že například hřebec Sacramoso Solo, který byl využit k plemenitbě nejen v Kladruzech, ale také ve Slatiňanech, byl v majetku Th. Dr. Huga Doskočila. SOA Zámrsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis od Ing. Miroslava Čecha adresovaný Th. Dr. Hugo Doskočilovi dne 7. června 1946.*

¹⁸⁹ SOA Zámrsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis od dr. Huga Doskočila Správě Státního pokusného hřebčína ze dne 16. ledna 1946.*

¹⁹⁰ Od roku 1945 spadala tato problematika do I. odboru ministerstva zemědělství, konkrétně do oddělení zemědělského výzkumnictví.

¹⁹¹ Rámcem jsou myšleny tělesné rozměry koně.

¹⁹² Fundament znamená hodnocení kvality končetin a postoje koně.

¹⁹³ SOA Zámrsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Opis dopisu Knížecího arcibiskupského ústředního ředitelství lesů a statků v Praze adresovaný ministerstvem zemědělství Ing. Miroslavu Čechovi dne 11. února 1946.*

se jednalo o směnu dvou kladrubsko-arabských hřebců ze Slatiňan za lipického vraného hřebce a klisnu.¹⁹⁴ Vzhledem k neustálému zvyšování počtu plemenného materiálu se profesor Bílek obrátil na konci roku 1946 na ministerstvo zemědělství s prosbou, zda by bylo možné upravit stáj plemenných hřebců ve Slatiňanech, a to z důvodu nevyhovujících podmínek pro ně. Navrhl, aby bylo pro rozšíření stáje využito materiálu, který zůstal v Průhonicích, aby náklady na rekonstrukci nebyly příliš vysoké.¹⁹⁵

V roce 1947 se začaly pořádat větší sportovní akce, hlavně jezdecké závody a dostihy. Všechny byly vypsané pro účast armády, soukromých majitelů a chovných ústavů. Jezdci ze Slatiňan se na veřejnosti objevili poprvé a předvedli velmi dobré výkony. Známou byla v tomto období především polokrevná klisna Lochov, která se připravovala na Velkou pardubickou. Kromě slatiňanské Lochov se na dostizích velmi dobře prezentovala také anglická polokrevná klisna 521 Lycaon z kladrubského hřebčína, jež běžela Velkou pardubickou již v roce 1947 a skončila v tomto dostihu druhá. Po tomto úspěchu byla svěřena kpt. Myslíkovi a společně s ním se kvalifikovala na letní olympiádu 1948 v Londýně, ale vzhledem ke komunistickému státnímu převratu byla nejen jejich účast, ale také celého československého družstva, odvolána.¹⁹⁶

Nicméně co se týče roku 1947, nelze se věnovat pouze sportovním úspěchům hřebčína. I na chovu koní se totiž promítla krize československého hospodářství. Způsobilo ji sucho a následná neúroda, která byla příčinou nedostatku krmiv pro hospodářská zvířata.¹⁹⁷ V této době bylo prioritou zajištění krmiva pro hovězí dobytek, což v podstatě vycházelo i z plánu první dvouletky. „U jedné z nezákladnějších živin – mléka, se ocitáme před situací, která nás musí vyburcovat nejen k přemýšlení, ale také ke skutečným a rozhodným činům. Naše živočišná produkce byla jistě letošním suchem zasažena na prvním místě. Z celé rostlinné výroby se nejtěživěji v zemědělském hospodářství projevila neúroda píce. Nezbytné následky sucha se dostavily také ve výrobě mléka.“¹⁹⁸ Na tento nepříznivý vývoj byla nucena reagovat také správa hřebčína ve Slatiňanech. V návaznosti na tuto situaci dorazil v červnu toho roku do Slatiňan dopis z ministerstva zemědělství, v němž tato instituce požadovala snížení stavu koní. Správě hřebčína tak bylo nařízeno, aby sestavila tzv. vyřazovací listinu koní, jež měla být následně zaslána zpět na ministerstvo ke

¹⁹⁴ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis o výměně koní se Státním hřebčincem Nitra ze dne 17. června 1946.*

¹⁹⁵ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis o stáji plemeníků adresovaný ministerstvu zemědělství dne 20. listopadu 1946.*

¹⁹⁶ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

¹⁹⁷ PÁNEK, J. – TŮMA, O. a kol.: *Dějiny českých zemí*, s. 498.

¹⁹⁸ Redakční článek: *Zdraví národa v sázce*. Naše demokracie, 3, 1947, s. 4.

schválení.¹⁹⁹ Po tomto zásahu bylo správou navrženo, aby po vyřazení zůstalo v hřebčíně celkem 91 koní.²⁰⁰ Ing. Miroslav Čech poté zaslal na ministerstvo zemědělství odůvodnění²⁰¹ toho, která zvířata v hřebčíně setrvají. Převážně se jednalo o chovné klisny zapojené do regeneračního procesu, nebo již zmíněnou Lochov, jež byla v tomto vyrozumění Ing. Čechem označena za „nepostradatelnou“. Čech dále zdůraznil, že „Vysoké položky [...] které ministerstvo zemědělství uvedlo ve výši 671 931, 10 Kčs nejsou zaviněny velkým stavem koňstva, na jehož [chov] připadá 188 043 Kčs, jako spíše vysokými položkami osobními t.j. vysokými mzdami, které jsou nadiktovány vládním nařízením, a které změnití není v moci hřebčína. Tyto mzdy obnášejí [z] výše uvedené sumy 375 899 Kčs.“²⁰²

Rok 1948 byl pro hřebčín ve Slatiňanech obdobím politických změn a nejistoty. Akční výbory²⁰³ se velmi rychle objevily v každé obci, podniku a ve správních orgánech a v hřebčíně byl první obětí komunistického převratu Ing. Miroslav Čech. Novým správcem byl okamžitě jmenován Ing. Jan Hyhlík,²⁰⁴ který v té době usiloval o zachování hřebčína a udržení regeneračního procesu starokladrubských vraníků. Situace byla nepříznivá také pro Františka Bílka, jenž byl nucen na fakultním akčním výboru obhajovat svou celoživotní učitelskou a vědeckou práci. Nakonec bylo rozhodnuto a schváleno, že regenerační proces může pokračovat za stávajících podmínek ve Slatiňanech.²⁰⁵ Růžena Horáková, jež byla kromě Ing. Čecha a Františka Bílka jednou z hlavních postav hřebčína, se únorovým změnám vyhnula již v roce 1947, jelikož byla na základě rozhodnutí ministerstva zemědělství přesunuta do vznikajícího hipologického muzea ve Slatiňanech.²⁰⁶ Novou posilou hřebčína se v roce 1948 stal MVDr. Lev Richter,²⁰⁷ který byl ihned po svém nástupu, společně s profesorem Bílkem, jmenován odpovědným řešitelem úkolu „Regenerace

¹⁹⁹ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Snížení stavu chovných koní, dopis adresovaný Státnímu pokusnému hřebčínu ve Slatiňanech dne 6. června 1947.*

²⁰⁰ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Seznam koní Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech ze dne 30. října 1947.*

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Seznam koní Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech ze dne 30. října 1947.*

²⁰³ Akční výbory Národní fronty byly zakládány na výzvu Klementa Gottwalda, aby provedly „očistu“ od všech odpůrců komunistického režimu. PÁNEK, J. – TŮMA, O. a kol.: *Dějiny českých zemí*, s. 509.

²⁰⁴ Ing. Jan Hyhlík byl ředitelem Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech v letech 1948–1951.

²⁰⁵ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

²⁰⁶ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Růžena Horáková, smluvní zaměstnankyně přidělená hipologickému muzeu ve Slatiňanech, dopis ze dne 10. dubna 1947.*

²⁰⁷ MVDr. Lev Richter byl ředitelem Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech v letech 1951–1973. Společně s profesorem Bílkem a docentem Duškem spolupracoval na regeneraci starokladrubských vraníků, kde byl značným přínosem díky svým hlubokým teoretickým znalostem a bohatou praxí.

starokladrubského vraníka“. Kromě toho byl ministerstvem zemědělství ustanoven jako zástupce správce Ing. Hyhlíka.²⁰⁸

V lednu roku 1949 získal hřebčín chlumecké koně, kteří původně patřili Zdenku Radslavu Kinskému. Ten na podzim roku 1948 odjel do Itálie a již se nevrátil. Jeho majetek byl zkonfiskován a koně připadli hřebčínu ve Slatiňanech. Jelikož se jednalo o jediný takový chov v Čechách, usiloval také Ing. Moudrý o to, aby bylo stádo zachováno jako celek právě ve Slatiňanech. Nicméně pro hřebčín to byla ekonomická a organizační zátěž, ačkoli se jednalo o kvalitní zvířata, z nichž dokonce tři startovala na Velké pardubické v roce 1949.²⁰⁹

Roku 1950 byl ve Slatiňanech pořádán první jezdecký den, který zahrnoval především chovatelské a sportovní ukázky. Bylo předvedeno také čtyřspřeží starokladrubských běloušů i vraníků. O rok později opustil hřebčín Ing. Jan Hyhlík a na jeho místo nastoupil MVDr. Lev Richter. V té době se opět projevil silný tlak na snižování stavu koní, navíc bylo zrušeno držení dostihových a sportovních zvířat v privátním sektoru. Jejich využití bylo eliminováno rovněž v zemědělství a dopravě s tím, že je nutné zajistit více krmiva pro potřebnější hospodářská zvířata. Situace se zhoršila také ve státních ústavech pro chov koní. Naštěstí toho roku projevilo zájem o koně ministerstvo obrany a označilo tyto podniky za důležité pro obranu státu.²¹⁰ V roce 1951 bylo ve Státním pokusném hřebčíně celkem 190 koní a z toho celkem 67 starokladrubských vraníků. Zvířata se v té době nacházela kromě Slatiňan také ve Slavicích, Heřmanově Městci a Chlumci nad Cidlinou.²¹¹ V důsledku této roztržiténosti do několika pracovišť se projevil nedostatek ošetrovatelského personálu, jenž se následně prohloubil v době zemědělských prací, kdy byl provoz celého hřebčína prakticky ohrožen.²¹² Přesto byl nadále hlavním úkolem této instituce proces regenerace starokladrubského vraníka, o němž toho roku přednesl výroční zprávu správce hřebčína MVDr. Richter.

Od roku 1952 se v hřebčíně začaly pravidelně pořádat výkonnostní zkoušky vraníků podle vydaných směrnic. Tyto zkoušky byly důležitým krokem v plemenitbě, jelikož díky nim bylo možné provést selekci plemenného materiálu. Koně byli během testování posuzováni na základě jejich exteriéru a temperamentu. Dále byla hodnocena jejich práce

²⁰⁸ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *MVDr. Lev Richter, veterinář – zástupce správce Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech, dopis ze dne 25. září 1948.*

²⁰⁹ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Soupis koní Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech zasláný ministerstvu zemědělství dne 23. února 1951.*

²¹² Tamtéž.

v tahu, ať už individuálně nebo v páru. Součástí zkoušky bylo také uzdění, sedláni a drezurní zkouška základního stupně.²¹³

IV. 4. Výstavba Státního hipologického muzea

Po přestěhování koní z Průhonic do Slatiňan v roce 1945 vznikla vize o založení hipologického muzea v tomto unikátním historickém areálu. Hlavním posláním muzea měla být ukázka toho, jak významnou úlohu měl kůň po boku člověka. Profesor Bílek, díky němuž vznikla idea o hipologickém muzeu, proto vypracoval námět a program spolu se jmenovitým požadavkem na umělecká a historická díla, která by bylo vhodné v muzeu instalovat. Celý projekt podporoval také Ing. Moudrý, který o vzniku této instituce dále jednal s ministerstvem zemědělství a Národní kulturní komisí. Na těchto jednáních zdůrazňoval to, že zámek ve Slatiňanech se nachází v oblasti, v níž mají koně veliký význam, a také tradici.²¹⁴

Požadavkům Ing. Moudrého bylo nakonec vyhověno, a tak byl od 17. ledna 1947 využíván zámek pro účely hipologického muzea. Nicméně shromažďování materiálu s hipologickou tematikou bylo zahájeno již v roce 1946, jelikož v té době se zámek stal součástí Státního pokusného hřebčína a bylo v něm soustředěno vše spojené s hipologickou tematikou.²¹⁵ Dokládá to především korespondence, díky které je známo, že na konci toho roku byla projednávána malba obrazu chovné klisny Lochov, jíž měl vytvořit akademický malíř Ludvík Vacátko. „K výzvě slavného ministerstva stran portrétu státní chovné klisny Lochov pro hipologické muzeum ve Slatiňanech zdvořile sděluji, že jsem ochoten zhotovit obraz jak požadováno umělecky v rozměrech, nejlépe v chodu za cenu 20 000 Kčs. Obraz bych započal ihned po přímém vyrozumění zprávy správy Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech a žádám o povolení pobytu na dobu malování tamtéž.“²¹⁶ Ministerstvo zemědělství dále povolilo nákup dvou obrazů od akademického malíře Františka Plischke z Liberce. Jednalo se o díla, na kterých byl vyobrazen hřebec Sacramoso a lipicán v celkové hodnotě 12 000 Kčs.²¹⁷ Od dubna roku 1947 se správkyňí muzea stala Růžena Horáková.

²¹³ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Výkonnostní zkoušky, dopis ze dne 29. října 1952.*

²¹⁴ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

²¹⁵ NA, fond Úřad předsednictva vlády – Generální sekretariát Hospodářské rady, kart. 139, inv. č. 477–478. *Informace pro pana ministra, dopis ze dne 26. září 1950.*

²¹⁶ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Malování typu chovné klisny Lochov, dopis ministerstvu zemědělství ze dne 12. prosince 1946.*

²¹⁷ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis od správce hřebčína Ing. Miroslava Čecha akademickému malíři Františku Plischke ze dne 15. ledna 1947.*

Byla také vyhotovena smlouva mezi muzeem a vedením hřebčína, jemuž bylo povoleno zdarma sklízet travnatou plochu, nicméně nebylo dovoleno volně pást koně v zámeckém areálu.²¹⁸ Kromě Ing. Moudrého a Františka Bílka podporoval ideu hipologického muzea také předseda Národní kulturní komise JUDr. Zdeněk Wirth.²¹⁹

Výchozím materiálem pro účely muzea byl státní kulturní majetek, většinou vytríděný ze zámků, které nebyly veřejnosti zpřístupněny. Součástí byly také sbírky získané díky konfiskaci majetku.²²⁰ Jak již bylo výše uvedeno, doplňování expozice probíhalo několika způsoby – nákupem různých památek a objednávkami u umělců, dary od zámožných vlastníků (obrazy, sochy, sedla, kočárové stroje apod.) a také převody přímo z ateliéru. Například socha norického hřebce Albína Thessea od Bohumila Kafky se dostala do muzea jen díky tomu, že sochař Kafka dostal v roce 1948 úřední zadání na zhotovení sochy Josifa Vissarionoviče Stalina v nadměrné velikosti. Na základě toho musel sochu norického hřebce ze svého ateliéru vyklidit, a tak se Albin Theseus dostal roku 1951 do zámeckého parku ve Slatiňanech.²²¹

Na základě exponátů bylo muzeum rozděleno do čtyř základních oddělení zahrnujících umění, vědu, anatomii a využití koně ve vojenství či dopravě. Kromě správkyň Růženy Horákové působil v muzeu také průvodce Bedřich Kořínek a dále dvě uklízečky, jeden zahradník a pomocník. Muzeum se postupně vyvíjelo do plánované podoby, dle potřeby byl přizván také restaurátor. Instituce byla otevřena v září roku 1950 a jako první byla zveřejněna obrazová část.²²² Profesor František Bílek se snažil hipologické muzeum rozšířit o nové artefakty i rok po jeho otevření. Dokládá to například korespondence mezi ministerstvem zemědělství a Státním pokusným hřebčínem o Bílkově cestě do Brna za profesorem Karlem Absolonom, jenž měl ve své sbírce kosti fosílií koní, které sám vykopal. Další Bílkova cesta byla naplánovaná do bratislavského muzea, kde bylo jeho cílem získat další fotografie či preparáty, jež by mohly být vystaveny ve Slatiňanech.²²³

Ovšem v roce 1952 dostala správkyň Růžena Horáková prostřednictvím ředitele Transporty Chrudim příkaz ministerstva strojírenství, díky kterému muselo být celé muzeum

²¹⁸ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Horšův Týn – inventář pro Státní hipologické muzeum ve Slatiňanech, dopis ministerstva zemědělství ze dne 8. září 1947.*

²²¹ V tomto případě se jedná o nepotvrzenou historku. *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

²²² Tamtéž.

²²³ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Služební cesta profesora Bílka do Brna a Bratislavy, dopis adresovaný Státnímu pokusnému hřebčínu ze dne 23. července 1951.*

během necelých čtrnácti dní vyklizeno, jelikož na jeho místě měl být zřízen internát učňů z továrny výše uvedené firmy. Všechny sbírky tak měly být odvezeny do jízdárny na zámku Chlumec nad Cidlinou. Růžena Horáková posléze sdělila řediteli továrny, že není možné vyklidit muzeum v požadovaném termínu, a dle jejích slov nebylo reálné přestěhovat veškerý hipologický materiál do nevyhovujících prostor kryté jízdárny v Chlumci nad Cidlinou. Dalším problémem bylo, že se v té době jednalo o majetek spravovaný ministerstvem zemědělství a Národní kulturní komisí. Na základě této skutečnosti se rozhodl ředitel Transporty jednat s Městským národním výborem ve Slatiňanech, díky čemuž získal celý hotel Bída v Chrudimi pro své účely.²²⁴

Ačkoli byl tento problém vyřešen, proběhlo další jednání, které směřovalo k tomu, aby byl materiál z muzea přestěhován na zámek v Kačíně. S tímto nesouhlasil předseda Národní kulturní komise JUDr. Wirth, jemuž se podařilo přesvědčit ministerstvo zemědělství natolik, že bylo dojednáno, aby muzeum nadále pokračovalo ve své stávající podobě v původním prostředí Slatiňan.²²⁵

Co se týče organizační struktury této instituce, tak v letech 1947–1953 byla řízena ministerstvem zemědělství, konkrétně oddělením výzkumu. V červnu roku 1953 přešlo muzeum pod Státní památkovou správu s tím, že ekonomicky jej vedl Krajský národní výbor v Pardubicích. V období 1960–1973 bylo hipologické muzeum řízeno Okresním národním výborem v Chrudimi a od roku 1974 patřilo pod Památkový úřad v Pardubicích.²²⁶

²²⁴ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Tamtéž.

V. Vznik Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech a její fungování v letech 1953–1992²²⁷

Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech se do povědomí veřejnosti dostala díky ojedinělé regeneraci a následnému chovu starokladrubského vraníka. Regenerační proces je úzce spojen s touto výzkumnou stanicí, která vznikla ze Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech. Jednalo se o organizační změnu, na základě které byl hřebčín přejmenován na výzkumnou stanici, jejíž řízení již nespadlo pod ministerstvo zemědělství, ale v letech 1953–1956 přešlo pod Krajský výzkumný ústav zemědělský se sídlem v Uhersku. Od svého zrodu prošla VSCHK řadou dalších organizačních proměn, jejichž objasnění bude předmětem této kapitoly společně s tím, jak tato stanice fungovala v průběhu své existence.

V. 1. Cesta k Československé akademii zemědělských věd 1953–1956

Jak bylo zmíněno výše, v tomto období byla vzniklá výzkumná stanice začleněna pod Krajský výzkumný ústav zemědělský²²⁸ se sídlem v Uhersku. Zde je patrný zásadní rozdíl v organizaci, jelikož VSCHK již nebyla v přímé gesci ministerstva zemědělství. Co se týče vzniku stanice, je zde patrný rozpor mezi sekundární literaturou a archivními prameny. Literatura²²⁹ uvádí, že tato instituce vznikla v letech 1948 či 1951, nicméně až do roku 1953 v korespondenci figuroval název „Státní pokusný hřebčín ve Slatiňanech“, který byl právě v roce 1953 změněn na VSCHK ve Slatiňanech. Vzhledem k tomu je první fáze fungování stanice vyčleněna období let 1953–1956, což má oporu především v archivních dokumentech.

Během roku 1953 se VSCHK potýkala se základním problémem, kterým byl nedostatek krmiva a steliva. Přesto se stanice držela původního plánu, a to produkcí kvalitních koní. Chod této instituce závisel také na rostlinné výrobě, s níž byla spojena nutnost sezónních zemědělských prací.²³⁰ V lednu roku 1953 se ve VSCHK uskutečnil výběr hřebců pro chovné účely za přítomnosti stávajícího ředitele MVDr. Richtera a členů komise. Byli

²²⁷ Je nutné zmínit, že dobový kontext neměl na chod stanice zásadní vliv, v případě zájmu o jeho studium se nabízí DEJMEK, J. a kol.: *Československo. Dějiny státu.*, dále PÁNEK, J. – TŮMA, O. a kol.: *Dějiny českých zemí*, s. 477–595.

²²⁸ Dále KVÚZ Uhersko.

²²⁹ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

²³⁰ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Plán podzimních prací, dopis adresovaný Krajskému výzkumnému ústavu zemědělskému ze dne 17. září 1956.*

vybrání všichni čtyři plemenci – Solo I., Avara Nona, Maestoso IV. a Neapolitano Gratia.²³¹ V tomto období byl dále schválen návrh kolektivní smlouvy pro rok 1954, ve kterém bylo stanoveno rozšíření plochy orné půdy, a to z důvodu zvětšení krmivové základny. Tento krok měl zajistit zlepšení podmínek pro provádění výzkumného plánu v chovu koní.²³²

Z dokumentu adresovaného Státním ústavům pro chov koní v Nitře a Prešově ke konci roku 1954 vyplývá, že již v této době se výzkumná stanice připravovala na převod pod Československou akademii zemědělských věd v Praze.²³³ Na základě nutné generální inventarizace proto VSCHK kontaktovala slovenské státní ústavy, aby obeznámili stanici o případných změnách v počtu koní, které jim zapůjčila pro výzkumné či chovné účely. Stejně tak i VSCHK v tomto dokumentu informovala ústavy v Nitře a Prešově o stavu jimi zapůjčených koní.²³⁴

Komise pro chov koní ČSAZV byla v roce 1955 pozvána do výzkumné stanice za účelem zhodnocení dosavadních výsledků práce na úkolu „Regenerace starokladrubskeho vraníka“. Při hodnocení této prohlídky bylo sděleno, že se jedná o významný zootechnický proces, který je nedílnou součástí chovu koní na našem území. „Bylo jednomyslně konstatováno, že kůň starokladrubskeho má svůj nesporný význam pro zemědělský chov, a to nejen pro použití v oblastech smíšených pro převedení chladnokrevného koně na formu těžšího teplokrevníka, nýbrž i pro některé oblasti chovu teplokrevného koně, pokud chov koní v těchto oblastech není vybudován převážně na podkladu krve anglických polokrevníků. Dále dospěla komise k názoru, že je účelné vytvořit určité oblasti s větší koncentrací starokladrubskeho krve tak, aby tyto oblasti mohly být oporou hřebčinskému chovu.“²³⁵ V tomto dokumentu byla dále vyzdvížena práce Františka Bílka s přihlédnutím k tomu, že i přes počáteční nedostatek vhodného plemenného materiálu, se mu podařilo regenerovat vraníky natolik, že u určitého počtu jedinců byl splněn požadovaný rámec a další charakteristické znaky těchto koní. Komise dále vyhodnotila, že zásadním problémem stanice

²³¹ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Zápis o základním výběru hřebců provedeném dne 21. ledna 1953 ve VSCHK.*

²³² SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Návrh kolektivní smlouvy na rok 1954 za VSCHK, sine dato.*

²³³ Dále ČSAZV. Tato instituce byla zřízena zákonem národního shromáždění v roce 1952. Jednalo se o důležitý krok, jelikož díky Akademii byla zachována určitá celistvost výzkumu. ČSAZV zabezpečovala jednotné financování a možnost budovat nová výzkumná pracoviště, jednotně plánovat a řídit výzkum.

²³⁴ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Zapůjčení – odsouhlasení, dopis adresovaný Státním ústavům pro chov koní v Nitře a Prešově ze dne 10. prosince 1954.*

²³⁵ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Informace odboru živočišné výroby a veterinářství ČSAZV o prověření dosavadních výsledků činnosti Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech, na základě návštěvy dne 22. dubna 1955.*

je nedostačující půdní základna, díky níž je znemožněn adekvátní odchov koní.²³⁶ Tento problém provázal tuto instituci již od svého počátku, což dokládají výše uvedené dokumenty.

Na základě stanoviska ČSAZV, jež bylo předáno Krajskému národnímu výboru v Pardubicích, bylo rozhodnuto následující: „Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech má být převedena dne 1. 1. 1956 k ČSAZV v rámci reorganizace zemědělského výzkumu. Pokusný hřebčín ve Slatiňanech dosud řešil pouze výzkumný úkol ‚Regenerace starokladrubskeho vranika‘. V současném stavu naráží řešení tohoto úkolu na nesoběstačnost v krmivové základně pokusného hřebčina, takže výživa koní byla dosud závislá na nákupu sena a slámy ze státních rezerv. Není proto myslitelné, aby VSCHK, kterou ČSAZV od 1. 1. 1956 zřizuje, mohla v těchto poměrech splnit svou funkci jediné specializované výzkumné stanice v chovu koní pro ČSR, do které mají být postupně soustředěny téměř všechny výzkumné úkoly v chovu koní. Stanice má prozatím zastávat funkci specializovaného ústavu.“²³⁷

V. 2. Stanice jako specializovaná jednotka pro výzkum 1956–1960

V této fázi byla VSCHK organizačně začleněna pod ČSAZV, která byla definována jako nejvyšší zemědělská instituce v Československé republice. Podle novely zákona z roku 1957 jí byla přisouzena řídicí, vrcholná a koordinační úloha v oblasti základního výzkumu v přírodních vědách a při řešení stěžejních vědeckých úkolů v ekonomické oblasti.²³⁸ Tato změna se projevila již na začátku ledna 1956, protože do stanice byli na základě pokynů ministerstva zemědělství přesunuti ekonomičtí pracovníci z KVÚZ Uhersko.²³⁹ VSCHK rovněž fungovala na základě organizačního řádu, ve kterém bylo jasně stanoveno, že stanice je samostatnou vědecko-výzkumnou jednotkou ČSAZV, jíž je přímo podřízena.²⁴⁰ V tomto období ve stanici pracovalo celkem 53 zaměstnanců, z nichž převažovali manuálně pracující

²³⁶ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Informace odboru živočišné výroby a veterinářství ČSAZV o prověření dosavadních výsledků činnosti Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech, na základě návštěvy dne 22. dubna 1955.*

²³⁷ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *K připsu KNV v Pardubicích pro soudruha ministra zemědělství ve věci reorganizace krajských výzkumných ústavů zemědělských ze dne 19. listopadu 1955.*

²³⁸ PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, s. 412.

²³⁹ NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart. 359, inv. č. 371. *Zařazení ekonomických pracovníků, dopis ze dne 23. ledna 1956.*

²⁴⁰ Tamtéž. *Organizační řád Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech ze dne 23. února 1956.*

nad administrativními pracovníky.²⁴¹ V této fázi se VSCHK také stala specializovanou jednotkou pro výzkum v oblasti hipologie.

V roce 1956 stanice pracovala na dvou stěžejních úkolech, a to „Regenerace starokladrubskeho vraníka“ a „Sledování výkonnosti starokladrubskeho koně“. Oba tyto úkoly byly dlouhodobého rázu a jejich hlavní cíl směřoval k produkci jedinců, kteří mohli být zařazeni do kmenového stáda vraníků.²⁴² Přesto se i tyto záležitosti potýkaly s hlavním problémem, a to nedostatečným výcvikem koní. V dopisu adresovaném Františku Bílkovi se vyjádřil Ing. Jindřich Steinitz následovně: „Nikdy a nikde se mi nepracovalo v přípravě mladých koní s takovými potížemi, jako zde. S klisničkami jsem začal pracovat 5. března 1956 a prodělaly nejvíce 187 pracovních dnů. Hřebci a remonty²⁴³ mi byli přiděleni po naléhavé urgenci, i Vaší, teprve 7. července 1956, takže prodělali nejvýš 87 pracovních dnů, tedy ani ne tři měsíce. Ihned na počátku jsem zjistil, že starším jezdcům schází elementární znalosti jezdecké techniky práce s remontami.“²⁴⁴ Je zřejmé, že se jednalo o poměrně obtížnou práci, jelikož toho roku bylo ve výzkumné stanici celkem 164 koní, z čehož bylo zhruba okolo třiceti koní v aktivním tréninku.²⁴⁵ Z kolektivní smlouvy pro výše uvedený rok je dále patrné, že přetrvával problém s krmivovou základnou i po přechodu stanice pod ČSAZV, proto byla na základě usnesení sjezdu Komunistické strany Československa²⁴⁶ a vládního prohlášení stanovena opatření, jež měla zajistit zlepšení této situace.²⁴⁷ V tomto roce nastoupil do VSCHK doc. Ing. Jaromír Dušek,²⁴⁸ nicméně na pozici vedoucího výzkumného pracovníka v externím pracovišti v Milíčově. Jednalo se o jednoho z největších odborníků hipologické problematiky, což se zřetelněji projevilo v pozdějším vývoji stanice ve Slatiňanech.

Roku 1957 byly dokončeny jedny z vedlejších výzkumných úkolů, a to „Normalizace podkov pro tažné a jezdecké koně“ a „Normalizace postrojů pro tažné koně“, které byly

²⁴¹ NA, fond Československé akademie zemědělských věd, kart. 359, inv. č. 371. *Seznam zaměstnanců VSCHK ze dne 12. listopadu 1956.*

²⁴² Tamtéž. *Organizační řád Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech ze dne 23. února 1956.*

²⁴³ Mladý, nevyčvičený kůň.

²⁴⁴ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis adresovaný Františku Bílkovi dne 19. prosince 1956.*

²⁴⁵ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Zpráva o výzkumných úkolech VSCHK Slatiňany ze dne 28. června 1956.*

²⁴⁶ Dále KSČ. Jednalo se o celostátní konferenci KSČ, na které byly vyhodnoceny výsledky XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu. Tento sjezd byl charakteristický tím, že došlo k obratu ve smýšlení KSSS a stalinismus přestal být oficiální politikou této strany.

²⁴⁷ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Kolektivní smlouva ČSAZV-VS pro chov koní ve Slatiňanech na rok 1956, dokument ze dne 9. dubna 1956.*

²⁴⁸ Docent Ing. Jaromír Dušek, DrSc. se narodil 8. července 1926 v Topolčiankách. Jeho otec byl pracovníkem státních ústavů pro chov koní a dlouholetým ředitelem Zemského hřebčince Tlumačov na Moravě. V roce 1949 vystudoval Vysokou školu zemědělskou, kde byl žákem profesora Bílka. V roce 1973 se stal ředitelem Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech, kde působil až do roku 1990.

výsledkem spolupráce Františka Lechnera, Františka Ladýře a Josefa Klementa. Tyto úkoly byly realizovány v prostředí externího pracoviště farmy Xaverov.²⁴⁹ Kromě Slatiňan a Xaverova probíhaly také další výzkumné úkoly na pracovištích v Milíčově, či Židlochovicích.²⁵⁰ I v době, kdy byla tato instituce v gesci ČSAZV, se František Bílek intenzivně podílel na regeneraci starokladrubských vraníků. Schvaloval připouštěcí listiny a vybíral vhodná jména pro nově narozená hříbata.²⁵¹ Z jeho korespondence s VSCHK je dále patrné, že ČSAZV začala zasahovat do dovozu a vývozu koní pro výzkumné účely stanice. „Z plánu dovozu byly z devizových důvodů vyškrtuty dvě klisny, jejichž dovoz jste požadovali z Rakouska. Upozorňujeme však, že v průběhu roku může dojít k dalšímu krácení dovozu jednak ke skutečným nabídkám v zemích, jednak proto, že schválené dovozy nejsou plně kryty vývozními fondy.“²⁵²

V souvislosti s tímto se nabízí zmínit mezinárodní přesah stanice, kdy při příležitosti konání Velké pardubické navštívila tuto instituci řada zahraničních hostů ze „spřátelených“ států.²⁵³ Celkem se jednalo o 41 hostů, z toho byl jeden ze Sovětského svazu, sedmnáct z Německé demokratické republiky, dva z Maďarské lidové republiky a dvacet jedna z Polské lidové republiky. Stanice dále projevila zájem o spolupráci s Ústavem chovu zvířat v Dummerdorfu (NDR), který nabídku spolupráce přijal.²⁵⁴

V roce 1958 si pracovníci výzkumné stanice připomněli desetileté výročí od Vítězného února tím, že vyhlásili na jeho počest několik humorných závazků, které chtěli splnit v rámci kolektivní smlouvy. Jednalo se například o soutěž kolektivů v čištění koní, údržba hnojiště, nový nátěr stájí, nebo také zhotovení sta proutěných košťat pro účely výzkumné stanice.²⁵⁵

Co se týče pokračování procesu regenerace starokladrubského vraníka, tak jedním z nejdůležitějších mezníků byl rok 1959, kdy byla Františkem Bílkem sepsána první závěrečná zpráva o „Regeneraci starokladrubských vraníků ve Výzkumné stanici pro chov koní ve Slatiňanech“. V této práci bylo zhodnoceno prvních šestnáct let tohoto

²⁴⁹ NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart.649, inv. č. 549, I. *Návrh ústavního plánu na rok 1957.*

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Hříbata (klisničky – pojmenování, dopis ze dne 1. 4. 1957.*

²⁵² SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dovoz hospodářských zvířat pro plemeniťbu, dopis ze dne 4. dubna 1957.*

²⁵³ Státy, jež byly součástí Východního bloku, a jejich kooperace fungovala také prostřednictvím RVHP.

²⁵⁴ NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart.649, inv. č. 549, *Zhodnocení spolupráce VSCHK Slatiňany se zahraničím v roce 1957, s. d.*

²⁵⁵ Tamtéž, *Doplňující závazky kolektivní smlouvy ze dne 22. února 1958.* Jedná se o ideologický průnik, který vycházel z desátého výročí Vítězného února.

zootechnického procesu, spolu s objasněním hlavních motivů, jež vedly k regeneraci těchto koní.²⁵⁶ Závěr Bílkova textu je věnován rekapitulaci dosavadních výsledků společně s představou o dalším vývoji tohoto plemene po roce 1959. „Současné regenerační stádo ve Slatiňanech tvoří 32 matek a tři pepiniéři: Solo Maja, Avara Nona a Maestoso III. Mezi matkami jsou již ve slatiňanském hřebčíně vypěstěné vranky nebo tmavé bělky, které předvádějí starokladrubského vraníka ve zdokonalené formě. Také mezi dorostem je dost slibných vranek, které jsou nositelkami věrného typu starokladrubských vraníků, ale jsou hlubší, širší a snáze živitelné. Lze doufat, že za jednu až dvě generace se dosáhne potomstva původní mohutnosti a výšky vraníků, takže podle výsledků soudě, je možno říct, že za 16 let usilovné práce se přece podařilo zrekonstruovat starokladrubského vraníka ve zlepšené a praktičtější formě. Účelem a cílem této regenerace bylo vyšlechtit starokladrubského vraníka v takové mohutnosti, aby se ho dalo užít jako reproduktora v rolnickém chovu.“²⁵⁷

V roce 1960 bylo na základě korespondence Františka Bílka s VSCHK patrné, že stanice „polevila“ v informovanosti profesora Bílka o vývoji regeneračního procesu. V Bílkově dopise bylo zdůrazněno: „Zdvořile žádám o dodržování zavedených zvyklostí podle svých požadavků od Výzkumné stanice pro chov koní ČSAZV ve Slatiňanech.“²⁵⁸ Je nutné zmínit, že toho roku měl profesor Bílek již 75 let, tudíž je velmi pravděpodobné, že byl o stavu starokladrubských vraníků informován převážně prostřednictvím korespondence.

Toho roku bylo dále projednáváno, zda bude regenerační proces pokračovat. Nicméně Komise pro chov koní ČSAZV dospěla k jednomyslnému usnesení, aby se v tomto úkolu i nadále pokračovalo, a tak mohl být tento kůň zachován nejen z kulturně-historického hlediska, ale také díky jeho užitkovým vlastnostem, jež byly patrné na přehlídce potomků starokladrubských hřebců v areálu Výzkumného ústavu krmivářského v Pohořelicích a státního statku Židlochovice.²⁵⁹ Komise také doporučila, aby všichni užitkoví koně z VSCHK byli použiti k doplňování stavu těchto zvířat na účelových objektech ČSAZV.²⁶⁰ V celkovém zhodnocení práce stanice bylo posouzeno, že byly dosaženy dobré výsledky na vědecko-výzkumném úseku i přes nedostatečný počet pracovníků. Tento problém byl opět dán roztržitostí jednotlivých pracovišť (Slavice a Heřmanův Městec). Mezi návrhy na

²⁵⁶ Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.

²⁵⁷ BÍLEK, J. – GOTTHARDOVÁ, L.: *František Bílek*, s. 57. Citace ze závěrečné zprávy profesora Bílka „Regenerace starokladrubských vraníků ve VSCHK ČSAZV ve Slatiňanech“ (Kunvald, 10. prosince 1959).

²⁵⁸ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis Františka Bílka adresovaný VSCHK ve Slatiňanech dne 15. dubna 1960.*

²⁵⁹ NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart. 649, inv. č. 549, *Doplnění stavů užitkových koní na objektech ČSAZV produkty slatiňanského hřebčína, dopis ze dne 29. února 1960.*

²⁶⁰ Tamtéž.

řešení této komplikace patřilo například umožnění studijní cesty do zahraničí pro tyto pracovníky, či navázat užší spolupráci se „spřátelenými státy“ (například se Sovětským svazem, Německou demokratickou republikou nebo Maďarskou lidovou republikou).²⁶¹

V předloženém plánu rozvojové činnosti výzkumné stanice na rok 1961 bylo uvedeno, že se VSCHK nadále potýkala s nedostatečnou půdní základnou. „Vzhledem k nevyřešené situaci půdní držby bylo navrženo rozšíření stanice o JZD 25. únor a JZD Trpišov, čímž by výměra zemědělské půdy vzrostla z nynějších 350 ha na 1 100 ha. Držba půdy stanice se v roce 1959 zvýšila o cca 100 ha, v roce 1960 o dalších 100 ha půdy převzaté od soukromě hospodařících drobných zemědělců. V důsledku toho se specializovaná živočišná výroba rozšířila o chov skotu. Hospodářství stanice na tomto půdním fondu postrádá na všech úsecích výroby základní podmínky socialistické zemědělské velkovýroby.“²⁶² Tato fráze potvrzuje výše uvedené, a to že z hlediska nedostatečné půdní plochy stanice nespĺňovala parametry, což bylo jedno z hlavních úskalí celého jejího působení.

V. 3. Od JZD k České akademii zemědělské 1961–1970²⁶³

V této etapě prošla VSCHK řadou systémových změn, z nichž některé není možné adekvátně doložit, jelikož archivní materiál není příliš průkazný. Zejména v letech 1962–1969 byla interpretace poměrně obtížná. Po zániku ČSAZV roku 1962 se výzkumná stanice stala rozpočtovou organizací při Výzkumné a vývojové základně²⁶⁴ ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství.²⁶⁵ Roku 1967 zřídilo MZLVH další samostatnou rozpočtovou organizaci, do níž patřila také VSCHK, která v té době zahrnovala JZD Trpišov a 25. únor, Škrovád²⁶⁶ a Heřmanův Městec. V roce 1969 vznikla Československá akademie zemědělská, jejíž součástí se opět stala výzkumná stanice ve Slatiňanech. Vzhledem k těmto organizačním změnám se v tomto případě jedná o složitější fázi působení stanice ke zpracování. Přesto jsou z tohoto období k dispozici archivní dokumenty v podobě celoročních komplexních rozborů

²⁶¹NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart. 649, inv. č. 549. *Celkové zhodnocení práce v roce 1960 s kritikou a návrhy na zlepšení, s. d.*

²⁶²SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Plán rozvoje na rok 1961, dokument ze dne 17. října 1960.*

²⁶³V tomto období působení stanice začíná tzv. normalizace, což je doba od roku 1968, kdy došlo k invazi vojsk Varšavské smlouvy na naše území. Normalizace trvala až do roku 1989, nicméně se na chodu stanice zásadně neprojevila.

²⁶⁴Dále VVZ.

²⁶⁵Dále MZLVH.

²⁶⁶Škrovád je střediskem rostlinné výroby při hřebčinu ve Slatiňanech (VSCHK) a zajišťuje krmivovou základnu pro koně spolu s údržbou pastvin. *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčině Slatiňany.*

stanice a další korespondence, tudíž je vyloučeno, že by tato etapa zůstala ve výzkumu nepokryta.

Hlavním úskalím československého zemědělství v padesátých letech, kdy postupně probíhala kolektivizace, bylo nedostačující plnění centrálně plánovaných úkolů nejen z hlediska objemu, ale také struktury i kvality produkce.²⁶⁷ Tento aspekt byl patrný nejen u výzkumné stanice, ale také u JZD, jež byly v její blízkosti. Již výše bylo uvedeno, že jedním z hlavních problémů výzkumné stanice byl nedostatečný objem krmiva, který byl dán chabou půdní základnou. Jak je na dosavadním vývoji stanice zřejmé, od počátku bylo usilováno o to, aby se tato situace zlepšila. V tomto období se navíc projevíly značné problémy u jednotných zemědělských družstev situovaných v blízkosti výzkumné stanice. „JZD 25. únor a Trpišov hospodařily z podstaty. Do stavu chybělo nejen 45 dojníc, ale dalších 100 bylo naprosto brakovních (doplnění a výměna není proveditelná ihned). Tendence dojivosti však nebude sestupná, ale vzestupná. Selata nemohla Výzkumná stanice odebrati z výzkumného podniku proto, že neměla dostatek krmiv a lidí. Při opatrování nových lidí se naráží na nedostatek bytů. Výzkumná stanice se zaměřuje na zvyšování rostlinné výroby v zájmu zvětšení krmivové základny, přitom však naráží na nedostatek hnojiva, zejména strojeného. Příslib k tomu, že občanům ze Škrovádu, kteří vstoupí do výzkumné stanice, zůstanou záhumenky,²⁶⁸ dal ONV, nikoli Výzkumná stanice.“²⁶⁹

Je zřejmé, že připojením výše uvedených JZD k výzkumné stanici, bylo vyřešeno minimálně jedno úskalí, a to chabá půdní základna stanice. Díky tomuto kroku tak vznikl zemědělský závod, který byl i nadále výzkumnou a specializovanou stanicí, nicméně bylo jeho povinností převzít výrobní a dodávkové úkoly tak, jako tomu bylo u ostatních JZD.²⁷⁰

Dne 1. ledna 1961 tedy došlo ke sloučení JZD 25. únor Slatiňany a Trpišov s VSCHK při ČSAZV, čímž vznikl poměrně rozsáhlý hospodářský celek o výměře cca 1 000 ha. Aby bylo sloučení těchto subjektů pokud možno plynulé, převzala stanice některé závazky obou těchto družstev již v říjnu roku 1960. Součástí chodu stanice se staly také výrobní porady za účasti vedoucích pracovníků jednotlivých hospodářství spolu s výrobním ředitelem

²⁶⁷ BUREŠOVÁ, Jana: *Kolektivizace jako destruktivní proces v životě venkova*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008, s. 114.

²⁶⁸ Malý pozemek patřící k hospodářství.

²⁶⁹ Státní okresní archiv v Chrudimi (Dále SOkA Chrudim), fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, kart. 4, inv. č. 14. *Zápis z veřejného zasedání místního národního výboru ve Slatiňanech, konaného dne 31. března ve Slatiňanech – Škrovádě, z vyjádření Ing. Rouse.*

²⁷⁰ SOkA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, kart. 4, inv. č. 14. *Zápis z veřejného zasedání místního národního výboru ve Slatiňanech, s. d.*

a zástupci MNV.²⁷¹ Rozšíření stanice z hlediska výzkumu bylo naplánováno na rok 1962, protože bylo zásadní, aby stanice pokračovala ve svém původním poslání, a to organizačně správní a výzkumné činnosti v oblasti hipologie.²⁷² V květnu toho roku se projevil zásadní problém spojený se vznikem tohoto rozsáhlého hospodářského celku, a to nedostatečná kapacita bytových jednotek pro zaměstnance. „Sloučením JZD s VSCHK při ČSAZV se projevil nedostatek bytů pro pracovníky v živočišné výrobě, a to v těch případech, kde živočišná výroba není zajištěna bývalými zaměstnanci JZD. Výzkumná stanice klade na bytovou komisi požadavek – urychleně zajistit přidělení tří bytových jednotek pro pracovníky, které musí Výzkumná stanice opatřit odjinud. Bytová komise stojí před tímto naléhavým úkolem a je si vědoma, že úspěšné splnění tohoto úkolu souvisí jednak se zajištěním pracovníků pro živočišnou výrobu, jednak se splněním úkolů Výzkumné stanice v plnění dodávek živočišné výroby.“²⁷³

V dubnu roku 1962 došlo ke zrušení ČSAZV na základě argumentace, že pokud základní výzkum této instituce bude začleněn do Československé akademie věd,²⁷⁴ dojde k urychlení zemědělského pokroku. Ve skutečnosti byla pod ČSAV převedena jen nepatrná část vědecko-výzkumných pracovišť, převážná většina přešla do kompetence MZLVH. Došlo tak k určitému organizačnímu chaosu, který vedl k oslabení zemědělské vědy. Tato změna se dotkla také výzkumné stanice, jež se stala rozpočtovou organizací VVZ MZLVH. Tento krok dokládá také korespondence MVDr. Richtera adresovaná profesoru Bílkovi. „Vážený pane profesore, sděluji Vám, že dnem 1. dubna 1962 byla zrušena ČSAZV a ústavy a stanice, mimo mizivých částí genetiky a biologie, tak přešly do MZLVH, kde byl vytvořen odbor výzkumu se sídlem v Praze I. Ústavy jsou začleněny dle své působnosti do sekcí rostlinné a živočišné výroby, které podléhají jednotlivým náměstkům ministra.“²⁷⁵

Tato změna měla ovšem nepříznivý dopad na stav koní ve výzkumné stanici. Necelý měsíc po zrušení ČSAZV byl VSCHK zaslán dopis z ministerstva, ve kterém bylo nařízeno podání návrhu o snížení počtu koní na nejnižší stav, jež je nezbytně nutný k zajištění výzkumných úkolů a provozu účelového objektu. Na základě tohoto nařízení tak bylo nutné sestavit listinu koní s vysvětlením účelu, pro jaký je daný kůň ve stanici využíván.²⁷⁶ I přes veškerou tuto reorganizaci a „zmatek“, probíhala ve stanici i nadále výzkumná činnost

²⁷¹ Místní národní výbor.

²⁷² SOkA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, kart. 4, inv. č. 14. *Zápis z veřejného zasedání místního národního výboru ve Slatiňanech, s. d.*

²⁷³ Tamtéž. *Zpráva na úseku bytovém pro veřejné zasedání MNV dne 19. května 1961.*

²⁷⁴ Dále ČSAV.

²⁷⁵ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis adresovaný Františku Bílkovi dne 20. dubna 1962.*

²⁷⁶ Tamtéž. *Dopis adresovaný řediteli MVDr. Richterovi od MZLVH dne 16. května 1962.*

v oblasti hipologie. Vyplývá to ze schůze vědecko-výzkumné rady MZLVH-VSCHK, která se konala roku 1963 v Pardubicích. Mezi řešené úkoly patřilo například „Vypěstování malého koně“ či ústavní úkol s názvem „Ověření nejvhodnějšího typu koně pro socialistickou zemědělskou velkovýrobu“.²⁷⁷ Na přelomu května a července roku 1965 se ředitel stanice MVDr. Lev Richter zúčastnil konference o chovu anglického polokrevníka v Sofii, na které se mimo jiné sešli také zástupci Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky či Rumunské lidové republiky. Nabízí se zmínit, že MVDr. Richter byl jediným československým zástupcem na tomto kongresu, což vypovídá o významu činnosti VSCHK a jejím mezinárodním přesahu. Na setkání v Sofii byla kromě výše uvedeného tématu projednávána také situace v chovu koní, na níž měly negativní dopad organizační změny ve společnosti a mohutný nástup socializace spojený s mechanizací zemědělství. Bylo zde předneseno několik možností, jak řešit tyto problémy tak, aby se zlepšila celková ekonomika chovu koní nejen v Československu, ale také v ostatních socialistických státech.²⁷⁸

V průběhu roku 1968 se znatelně projevila nespokojenost slovenského obyvatelstva, což vyvrcholilo usnesením Slovenské národní rady z března toho roku. Poslanci odmítli vývoj v letech 1946–1968 a za svůj konečný cíl ve státoprávní oblasti prohlásili federativní uspořádání Československa. V červenci 1968 tak schválilo předsednictvo vlády jeho hlavní zásady, a to že „Československo tvoří dva rovnoprávné národní státy – Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika.“²⁷⁹ Ovšem vojenská intervence států Varšavské smlouvy výrazně poznamenala řešení výše uvedených národnostních vztahů a až 28. října 1968 byl přijat ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci. K 1. lednu 1969 tak vznikly na území Československa dva národní státy – Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika.²⁸⁰ Federální ministerstvo zemědělství stanovovalo hlavní směry zemědělské politiky, nicméně ústředním orgánem státní správy byla republiková ministerstva zemědělství a výživy,²⁸¹ jež se zabývala jednotlivými druhy produkce a řízením potravinářského průmyslu. Přímo ministerstva řídila jen menší část organizací, hlavně semenářské a plemenářské.²⁸²

²⁷⁷ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Zápis z vědecko-výzkumné rady MZLVH-VSCHK v Pardubicích konané dne 17. a 18. dubna.*

²⁷⁸ Tamtéž. *Zpráva ze zahraniční cesty do Bulharské lidové republiky ve dnech 28. května až 7. června 1965.*

²⁷⁹ DOBEŠ, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 428–429.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 429.

²⁸¹ Dále FMZVŽ. V roce 1967 bylo zřízeno ministerstvo lesního a vodního hospodářství, do jehož působnosti přešla agenda lesního hospodářství z ministerstva zemědělství a lesního hospodářství a agenda vodního hospodářství. Zemědělská problematika byla svěřena novému federálnímu ministerstvu zemědělství a výživy.

²⁸² DOBEŠ, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 439.

Tyto společenské proměny ovlivnily také jiné organizační struktury, v jejichž gesci byla problematika zemědělství a výzkumu. V lednu roku 1969 došlo k obnovení Československé, České a Slovenské zemědělské akademie s příslušnými ústavy. Česká akademie zemědělská²⁸³ byla součástí a řídicím centrem výzkumné a vývojové základny resortu zemědělství a výživy.²⁸⁴ Také výzkumná stanice ve Slatiňanech se stala součástí této instituce a fungovala na základě organizačního řádu, který platil pro všechny výzkumné ústavy v gesci ČAZ.²⁸⁵

Z prověrky stanice pro rok 1970 dále vyplývá, že VSCHK měla i nadále detašované pracoviště na farmě Milíčov v Xaverově a také v Chuchli. Toto pracoviště bylo řízeno doc. Ing. Jaromírem Duškem. Co se týče spolupráce se zahraničím, tak v tomto období probíhala kooperace s Fyziologickým ústavem Vysoké školy veterinární v Hannoveru a rozvíjela se další spolupráce v rámci hipologické problematiky se specialisty z Polské a Maďarské lidové republiky.²⁸⁶

VI. 4. Ve znamení mezinárodního přesahu 1971–1992

V této fázi působení VSCHK je stěžejních několik zásadních mezníků, které charakterizovaly její další vývoj. V roce 1973 se ředitelem výzkumné stanice stal doc. Ing. Jaromír Dušek (viz příloha 6), který vystřídal MVDR. Lva Richtera, jenž působil v čele stanice dvacet let. Pro dané období je důležité zmínit, že v roce 1972 byl ve stanici zrušen chov skotu, což vedlo ke specializaci výhradně v oblasti hipologie. Tento krok dokládá také značné rozšíření působnosti stanice v oblastech jako je například inseminace koní či testace teplokrevných a chladnokrevných hřebců. Výše uvedená etapa byla ve znamení dynamického rozvoje této instituce, zejména z hlediska rozsáhlé investiční výstavby a rekonstrukce správních budov, bytového fondu a stájí na všech provozních střediscích stanice.

V roce 1971 byl schválen nový organizační řád stanice, z něhož vyplývá, že veškerá činnost VSCHK se řídí tím, aby maximálně přispěla KSČ při dosažení jejích cílů, zejména při zvyšování hmotné a kulturní úrovně občanů. Stěžejním úkolem stanice bylo především rozvíjet vědu v oblasti zemědělství. Instituce byla členěna do šesti hlavních úseků:

²⁸³ Dále ČAZ.

²⁸⁴ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Statut České akademie zemědělské, s. d.*

²⁸⁵ Tamtéž. *Dopis adresovaný všem ředitelům výzkumných ústavů ze dne 4. září 1969.*

²⁸⁶ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Zápis o prověrce struktury a zaměření základního a aplikovaného výzkumu podle usnesení předsednictva vlády z 22. ledna 1970.*

vědecko-výzkumný, kádrový a personální, provozní, ekonomický a dislokované pracoviště Milíčov. V organizačním řádu se stanice dále zavazovala ke spolupráci s ČAZ, navíc se řídila pokyny vydanými jejím předsednictvem. V dokumentu bylo dále zdůrazněno, že ředitel stanice plně respektoval při výkonu své práce vedoucí úlohu KSČ ve společnosti.²⁸⁷

Co se týče další činnosti stanice, tak v tomto období zajišťovala celostátní odchov hříbat v zemědělských závodech socialistického sektoru, a také svými plemenářskými opatřeními nadále koordinovala stádo starokladrubskeho vraníka. Ze svých přebytků v chovu dále doplňovala hospodářství dalších výzkumných ústavů při ČAZ a FMZVŽ a rovněž zajišťovala následný export těchto koní.²⁸⁸ Tato strategie v podstatě vyplývala i ze XIV. sjezdu KSČ, který se konal ve dnech 25.–29. května 1971. Na tomto setkání bylo totiž Lubomírem Štrougaem²⁸⁹ rámcově zmíněno, že „Obdobné úkoly nás čekají v ostatních oblastech živočišné výroby. Rozšíříme vlastní krmivovou základnu, vybudujeme další kapacity krmivářského průmyslu a zlepšíme plemenářskou, zootechnickou a veterinární práci.“²⁹⁰ Je zřejmé, že Lubomír Štrougal ve svém projevu reagoval na to, co bylo dlouhodobým problémem socialistického zemědělství. Byl to stávající deficit v krmivé základně. V období 70. let byl tedy vyvíjen tlak na to, aby byla krmiva dovážena ze zahraničí. Nebylo to příliš výhodné řešení, jelikož se v této době světové ceny krmiv rapidně zvýšily a stát na ně spotřeboval těžce získané devizové prostředky. Ačkoli hospodářská politika toto nebezpečí včas postřehla a tlačila na krmivovou soběstačnost, zemědělské podniky podcenily zabezpečování vlastní krmivé základny a spoléhaly na nákup ze státních fondů.²⁹¹ Nedostatek píce a nesamostatnost jednotlivých družstev a statků zajistit adekvátní obsah krmiva pro hospodářská zvířata, byly jedním z hlavních rysů socialistického zemědělství v posledních letech, což vyplývá také z dosavadního fungování výzkumné stanice ve Slatiňanech.

Jakmile došlo ke zrušení chovu hovězího dobytka, věnovala se tato instituce výhradně hipologické problematice pod záštitou ČAZ.²⁹² „Vědeckovýzkumná činnost bude zaměřena na sledování širšího spektra otázek, které v chovu koní nabývají na aktuálnosti. Je to především problematika plemenářská, která bude zaměřena na konkretizaci genetické analýzy. Tato problematika je důležitá zvláště nyní vzhledem k typové přestavbě zemského

²⁸⁷ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Organizační řád Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech pro rok 1971, dokument ze dne 20. května 1971.*

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Lubomír Štrougal byl československým premiérem v letech 1970–1988.

²⁹⁰ *14. sjezd KSČ: Praha 25. května – 29. května 1971.* Praha 1971, s. 137.

²⁹¹ PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, s. 744.

²⁹² SOkA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, č. knihy 26, inv. č. 26. *Zpráva zemědělské komise pro plenární zasedání MěstNV ve Slatiňanech za rok 1973, s. d.*

chovu koní. Realizaci podmiňuje přímá spolupráce s plemenářskými organizacemi. Z dalších úseků vědecko-výzkumné činnosti se jedná o fyziologii výkonnosti a výcviku koní, aby tak ČSSR zaujala i na tomto úseku odpovídající mezinárodní úroveň, zatímco dosavadní výsledky anglického plnokrevníka na mezinárodních mítincích pořádaných každoročně socialistickými státy nejsou uspokojivé. VSCHK bude nadále udržovat chov regenerovaného starokladrubského vraníka. Toto stádo koní bude funkčně využito v maximálním rozsahu k širším výzkumným cílům, a to jak genetického, tak i fyziologického rázu.²⁹³ V roce 1972 bylo dále zahájeno jednání s Vsesvazovým výzkumným ústavem chovu koní SSSR a také s rektorem Vysoké školy zemědělské v Lublině (Polsko). Zájem o tuto spolupráci byl oboustranný a případná kooperace by dle slov doc. Duška byla výchozí bází pro koordinované řízení chovu v rámci RVHP.²⁹⁴

Ve výše uvedeném roce také VSCHK požádala ČAZ o převedení výzkumného úkolu „Udržovací šlechtění starokladrubského vraníka a chov sportovních koní s možností využití zemského chovu“ do ústavního plánu s rozpočtem 1 700 000 Kčs.²⁹⁵ Bohužel ČAZ tomuto návrhu nevyhověla, jelikož částka byla příliš vysoká, a tak požádala MVDr. Richtera o možnost schůzky ve stanici za účelem dohodnutí jiné částky, jež by měla být určená pro tento výzkumný úkol.²⁹⁶

Aby došlo ke zlepšení situace v tréninku a výkonnosti anglického plnokrevníka, vykonal zaměstnanec VSCHK plukovník Josef Klement²⁹⁷ služební cestu na náklady hostitele do Itálie, a to ve výše uvedeném roce. Zúčastnil se zde mezinárodního dostihového setkání v Meranu, kde studoval dostihový provoz, trénink a odchov plnokrevných koní v Miláně a Lombardii. Cílem jeho cesty bylo získat poznatky v oblasti výkonnosti koní, dostihového provozu a jeho ekonomiky. Kromě toho se zde zabýval také dostihovým řádem a jeho aplikací v praxi, neboť ten dosavadní v ČSSR nevyhovoval a Josef Klement byl pověřen FMZVž vypracováním nového řádu. Tato služební cesta umožnila získat podklady pro řešení výzkumného úkolu v problematice výkonnosti plnokrevných a sportovních koní.²⁹⁸

²⁹³ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Program perspektivního zaměření vědecko-výzkumné činnosti VSCHK Slatiňany, ze dne 3. 11. 1972.*

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis MVDr. Lva Richtera ČAZ (odbor výzkumu) ze dne 9. listopadu 1972.*

²⁹⁶ Tamtéž. *Dopis ČAZ adresovaný MVDr. Richterovi dne 13. listopadu 1972.*

²⁹⁷ Plukovník Josef Klement patřil k nejvýznamnějším osobnostem našeho jezdeckého a dostihového sportu. Po svém odchodu z armády do zálohy se věnoval různým výzkumným pracím v oboru psychologie koně, pohybového tréninku hříbat, významným podílem se zasloužil o výzkum srdeční a dechové činnosti koně, který zpracovával pro Výzkumnou stanici pro chov koní ve Slatiňanech.

²⁹⁸ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Zpráva o zahraničních stycích VSCHK Slatiňany v r. 1972, s. d.*

Plukovníka Klementa zmínila také Ing. Antonie Pellarová v souvislosti s mezinárodním přesahem jeho práce. Uvedla, že další Klementova kooperace s Francouzi měla zásadní vliv na dostihový sport v ČSSR, především z hlediska výstavby závodních stávků, situování tribun, způsobu sázení a následné využití z nich získaných zdrojů.²⁹⁹

V roce 1973 došlo k dalším zásadním změnám v koncepci výzkumné stanice. Jak již bylo uvedeno výše, tak po delimitaci skotu se VSCHK zaměřila výhradně na vědecko-výzkumnou problematiku v oblasti chovu koní. Součástí toho také bylo zajištění adekvátního obnosu píce pro krmení těchto zvířat. Dne 1. září 1973 došlo také ke změně ředitele stanice. MVDr. Lev Richter byl nahrazen doc. Jaromírem Duškem. Toho roku rovněž došlo k další organizační změně – detašované výzkumné pracoviště v Milíčově bylo převedeno pod VSCHK, což mělo vést ke zvýšení potenciální kapacity výzkumné základny této instituce.³⁰⁰ Ve výše uvedeném roce konstatovala vědecká rada stanice úspěšný postup regenerace starokladrubského vraníka. V té době tvořilo stádo celkem šest plemenů a 33 chovných klisen. Starokladrubský vraník si díky tomuto ojedinělému zootechnickému postupu zachoval původní typ i vlastnosti galakrosiéra, i když na rozdíl od původní populace byl harmoničtější. Tento modernizovaný typ byl výsledkem cílevědomého a odpovědného využívání lipicánů v procesu regenerace. Závěrečná zpráva uvedla, že od zahájení projektu po rok 1973 byli použiti plemenci následující příslušnosti: dva čistokrevní původní starokladrubští vraníci, šest podílových vranů se zastoupením 50 % a vyšším originálních genů v jejich původech, sedm kříženců s podílem nižším než 50 %, sedm starokladrubských běloušů, deset lipicánů, jeden plemník kmene Nonius a jeden oldenburský plemník českého chovu.³⁰¹ Na základě tohoto vyjádření vědecké rady o úspěšnosti regeneračního postupu přešel tento výzkumný úkol do udržovací fáze, což znamená, že předchozí práci bylo dosaženo adekvátního typu vraníka, který bude nadále udržován kontrolovanými plemenářskými postupy.

Díky tomuto výjimečnému procesu bylo dále konstatováno, že přístup politického vedení ČSSR k regeneraci vranů byl vysoce oceňován v zahraničí, a to i v kapitalistických státech. Na základě výše uvedených skutečností byla v té době ČSSR v předstihu před celosvětově koordinovanými akcemi UNESCO pro záchranu původních a mizejících plemen

²⁹⁹ Rozhovor s Ing. Antonii Pellarovou, dne 21. ledna 2020. Ing. Antonie Pellarová pracovala ve VSCHK (detašované pracoviště Milíčově) v letech 1970–1972 a 1977–1992.

³⁰⁰ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Výroční zpráva o činnosti VSCHK Slatiňany v roce 1973, s. d.*

³⁰¹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 205.

koní.³⁰² Kromě vraníků byla ve stanici řešena také problematika pokusného výkrmu hříbat a vyhodnocení devizové výhodnosti prodeje sportovních a užitkových koní. Obě témata byla označena za vysoce aktuální a poukazovala na možný zdroj devizového příjmu a také na rozšíření tuzemského sortimentu o hodnotné hříběcí maso.³⁰³ Pokud jde o fenomén hříběcího masa, tak z výpovědi Ing. Antonie Pellarové je patrné, že tento pokus nebyl příliš úspěšný. Vysvětlila to tím, že se v žádném případě nejednalo o zdravá zvířata, ale vyřazené kusy, které měly určitou vadu. Hlavním problémem ovšem spočíval u jatek, jež nechtěla hříbata porážet, tudíž se od tohoto kroku brzy odstoupilo, a tato myšlenka časem zanikla.³⁰⁴

Z archivních pramenů dále vyplývá, že „K prohloubení spolupráce se zeměmi socialistického tábora byla v září toho roku uzavřena dohoda o spolupráci mezi VSCHK Slatiňany a Výzkumným ústavem genetiky v Jastrzebcu v Polské lidové republice. Stejná dohoda byla uzavřena také s Všesvazovým výzkumným ústavem pro chov koní v Rybnoye v SSSR. Tím se rozšiřují reálné možnosti integrace i určitých specifických kooperačních norem mezi těmito ústavami. Jinak realizuje VSCHK Slatiňany odborné kontakty s jinými zahraničními institucemi a svými pracemi dosáhla významné mezinárodní postavení. Význam výzkumu v chovu koní byl potvrzen i skutečností, že dva úkoly byly zařazeny do plánu RVHP.“³⁰⁵ Pro zajímavost, v roce 1973 se také natáčela známá televizní pohádka „Tři oříšky pro Popelku“ a Filmové studio Barrandov požádalo VSCHK o zapůjčení jednoho dvouspřeží vraníku pro účely natáčení,³⁰⁶ nicméně došlo ke změnám ve scénáři této pohádky, a tak starokladrubští vraníci nakonec nebyli použiti.³⁰⁷

V roce 1974 opět došlo k organizační změně v souvislosti s výzkumnou stanicí, a to v souvislosti se zánikem ČAZ, ke kterému došlo 30. června. Její majetek byl se všemi právy a závazky převeden opět pod FMZVŽ, stejně tak i ústavy, jež byly v gesci této zaniklé instituce.³⁰⁸ Toho roku byl výzkumný úkol „Udržovací šlechtění starokladrubského vraníka“ připsán Výzkumnému ústavu živočišné výroby v Nitře přearozován do plánu RVHP. Rovněž došlo k importu fríského plemenného hřebce Romke za účelem oživení krve vraníků.³⁰⁹

³⁰² SOkA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, č. knihy 28, inv. č. 28. *Zpráva o činnosti Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech za rok 1973, s. d.*

³⁰³ SOkA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, č. knihy 28, inv. č. 28. *Zpráva o činnosti Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech za rok 1973, s. d.*

³⁰⁴ Rozhovor s Ing. Antonii Pellarovou, dne 21. ledna 2020.

³⁰⁵ SOkA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, č. knihy 28, inv. č. 28. *Zpráva o činnosti Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech za rok 1973, s. d.*

³⁰⁶ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Dopis adresovaný VSCHK Slatiňany od Filmového studia Barrandov ze dne 18. ledna 1973.*

³⁰⁷ Tamtéž. *Dopis adresovaný VSCHK Slatiňany od Filmového studia Barrandov ze dne 8. března 1973.*

³⁰⁸ Tamtéž. *Dopis adresovaný VSCHK Slatiňany od ČAZ ze dne 1. července 1974.*

³⁰⁹ Tamtéž. *Celoroční komplexní rozbor hospodaření, rok 1974, s. d.*

Drahoslav Misař uvádí, že import Romkeho byl nutný především z důvodu omezení nebezpečí deprese z příbuzenské plemenitby v malé populaci tohoto plemene. Potvrdila to také Zdeňka Dyková, jež řekla, že import fríského hřebce měl zajistit dalším generacím vraníků dostatečnou mohutnost, upevnění vysoké akce předních končetin a hlavně sytou černou barvu bez odznaků.³¹⁰ Problémem ovšem bylo, že hned první generace po tomto hřebci ztrácela jeden z charakteristických znaků starokladrubáků, a to klabonos.³¹¹ Z výpovědi Ing. Josefa Kováře víme, že tento plemenářský postup byl docentu Duškovi později vytýkán.³¹² Přesto import tohoto hřebce přispěl k tomu, aby roku 1986 vznikl jeho potomek Romke Macrida III, v jehož krvi se projevilo spojení dvou nově vytvořených kmenů vraníků.³¹³ V roce 1975 nastoupil do výzkumné stanice již zmíněný biochemik Ing. Josef Kovář, který vypověděl, že jednou z podmínek nástupu do zaměstnání byl příslib vstupu do Svazu socialistické mládeže.³¹⁴ Jeho úkolem bylo vytvoření laboratoře tak, aby zde mohly probíhat výpočty fyziologických měření koní, např. zátěžové testy, stupňovaná zátěž apod.³¹⁵

Roku 1976 byla stanice organizačně začleněna pod Výrobní hospodářskou jednotku³¹⁶ Státních plemenářských podniků.³¹⁷ Díky finanční pomoci této instituce zaznamenala VSCHK období svého nejdynamičtějšího rozvoje, což bylo spojeno také s rozsáhlou rekonstrukcí a investiční výstavbou. Do roku 1980 byla dokončena výstavba dvou rodinných domků ve Slavicích, jezdecká hala, čtyři bytové jednotky a svobodárna s kapacitou čtrnáct pokojů. Toho roku byla provedena také delimitace pracoviště Mnětice od Plemenářského podniku Kladruby. Mnětice se tak staly centrem výzkumu a praktické realizace inseminace³¹⁸ a transferu embryí u koní, a to pod vedením Ing. Zdeňka Müllera, CSc.³¹⁹

V roce 1982 apelovalo Generální ředitelství SPP na snížení stavu klisen ve VSCHK. Stále více koní bylo vyváženo do Německých spolkových zemí a toho roku byl zisk z exportu

³¹⁰ Zdeňka Dyková pracovala ve VSCHK a později v Hřebčíně Slatiňany v období let 1971–2012. Dodnes je členkou Rady plemenné knihy starokladrubského koně. Rozhovor se Zdeňkou Dykovou, dne 22. února 2020.

³¹¹ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 206.

³¹² Rozhovor s Ing. Josefem Kovářem, dne 7. ledna 2020. Ing. Josef Kovář pracoval ve VSCHK v letech 1975–1987.

³¹³ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 206.

³¹⁴ Svaz socialistické mládeže byl ustaven při VSCHK roku 1973. SOKA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, č. knihy 28, inv. č. 28. *Zpráva o činnosti Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech za rok 1973*, s. d.

³¹⁵ Rozhovor s Ing. Josefem Kovářem, dne 7. ledna 2020.

³¹⁶ Dále VHJ.

³¹⁷ Dále SPP.

³¹⁸ Přípuštění klisny formou zmražené dávky spermatu.

³¹⁹ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany*.

celkem 350 579 FCO.³²⁰ VSCHK byla v tomto období jmenována ministerstvem zemědělství vedoucím a koordinačním pracovištěm s celostátní gescí v oblasti hipologie.³²¹ Přispělo k tomu pravděpodobně zřízení inseminačního střediska, které toho roku připustilo celkem 35 klisen, z toho sedmnáct bylo přímo z výzkumné stanice.³²² Rok 1982 byl také ve znamení seriálu Dobrá Voda, který se natáčel v prostředí Slatiňan, Heřmanova Městce, Chrudimi a také na pardubickém závodišti. Vzhledem k tomu, že měl seriál velmi kladný ohlas u veřejnosti, oživilo to její zájem nejen o návštěvu areálu Slatiňan, ale také Státního hipologického muzea.³²³

V roce 1984 se projednávala nová forma spolupráce VSCHK s Německou spolkovou republikou.³²⁴ Jednalo se o dohodu mezi ČSSR a NSR o výměně odborníků na stážích v oblasti zemědělství.³²⁵ Dále byla připravována smlouva mezi výzkumnou stanicí, Čedokem³²⁶ a partnerem této kanceláře v NSR o organizování pobytových zájezdů do Chrudimi a okolí s tím, že součástí budou také vyjížděky na koních z VSCHK.³²⁷ „Pokud jde o pobytové zájezdy z NSR plánované na Chrudimsko a zahrnující vyjížděky na koních, tyto budou v letošním roce uskutečňované. Změna je ale v tom, že ve Slatiňanech navštíví jenom muzeum, což bude trvat asi dvě hodiny. Hlavní náplň pobytu se bude odbývat v Kladrubech, ubytování má být v hotelu Družba v Chrudimi.“³²⁸ Toho roku navštívila VSCHK také oficiální delegace rakouského ministerstva zemědělství, jejíž členové byli překvapeni, jakých stanice dosahuje výborných výsledků, zejména v oblastech genetiky a umělé inseminace. Na základě této návštěvy projevil zájem o spolupráci poradce rakouského ministra zemědělství doc. MVDr. Jaromír Oulehla,³²⁹ který byl jedním z předních

³²⁰ FCO byl koeficient vývozní ceny dosažené Podnikem zahraničního obchodu. Rozdíl vývozní ceny a evidenční ceny byl roven 75 %, které byly odváděny do státního rozpočtu. SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech, *Ekonomické zhodnocení exportu sportovních a užitkových koní, závěrečná zpráva z roku 1974 (28. února)*.

³²¹ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraniků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany*.

³²² SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Rozbor hospodaření VSCHK Slatiňany za rok 1982, s. d.*

³²³ Redakční článek: *Za koňmi do Slatiňan*. Pochodeň, 12, 1983, s. 6.

³²⁴ Dále NSR.

³²⁵ Archiv bezpečnostních složek v Praze (dále ABS Praha), fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Dopis adresovaný Oblastnímu odboru StB Hradec Králové, věc: TS Derer, plán výchovy, dopis ze dne 7. března 1984*.

³²⁶ Cestovní kancelář v ČSSR, byla založena již roku 1920. Také Československá dopravní kancelář.

³²⁷ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Dopis adresovaný Oblastnímu odboru StB Hradec Králové, věc: TS Derer, plán výchovy, dopis ze dne 7. března 1984*.

³²⁸ Tamtéž. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 3. května 1984*.

³²⁹ Doc. MVDr. Jaromír Oulehla byl dlouholetým ředitelem Vysoké španělské jezdecké školy ve Vídni. V letech 1985–2000 byl rovněž ředitelem Spolkového hřebčína v Piberu.

rakouských hipologických odborníků.³³⁰ Oulehlu především zajímala umělá inseminace, ale vzhledem k tomu, že doposud ve Slatiňanech nebylo otevřeno školící středisko (viz níže), tak tato kooperace byla pozdržena. Vše navíc záleželo na oficiálním jednání příslušných československých a rakouských orgánů.³³¹

V roce 1985 bylo otevřeno školící pracoviště v Mněticích a rovněž došlo k dokončení výstavby Centrální stanice pro testaci teplokrevných a chladnokrevných hřebců. „V tomto roce byla zahájena činnost Centrální stanice testace, vybudované ve VSCHK k jednotnému systému testování mladých hřebců. Právě toto zařízení je výrazným pokrokem při realizaci vědecko-technických poznatků a výrazně se promítne v systematickém zlepšování genofundu populace tak, jak tento záměr vyplývá ze závěru XVI. sjezdu KSČ. Novým úsekem bude výzkum tréninkových metod v nově zřízené výzkumné dostihové stáji.“³³² V tomto roce byl dále evidován celkový počet 231 starokladrubských koní, což bylo o 35 zvířat více oproti roku 1981. Lze tedy říct, že počet vraníků ve stádě neustále stoupal.³³³ Toho roku byla dále zahájena rekonstrukce pastevního areálu v Mněticích, jež byla dokončena v roce 1988.³³⁴

VSCHK byla na konci 80. let skutečně jedním z předních hipologických pracovišť, což dokládají skvělé výsledky stanice na prodejní aukci konané na jaře roku 1988 v areálu hřebčince v Písku. „Nabízení byli nejen jezdečtí koně, ale také záprahy. Ze dvanácti spřežení byla nejdražší dvojice starokladrubských vraníků za 6 000 dolarů. Na tento vítězný pár bylo dosaženo ze všech koní největšího příhozu – rovných 100 procent, což svědčí o zájmu kupujících o tento pár. Výsledek – nejdražší jednotlivý kůň i nejdražší záprež, je uznáním kvality kladrubského chovu a potvrzením neklesajícího zájmu o tyto koně v zahraničí. Je jen škoda, že počet starokladrubských běloušů a vraníků ve VSCHK Slatiňany je tak malý, devizový efekt za prodej do nesocialistických zemí by mohl být daleko větší. Aukci lze považovat za velmi úspěšnou zvláště pro oba hřebčiny našeho kraje, které ve srovnání s konkurencí dosáhly nejvyšší průměrné ceny. Za jednoho koně z Kladrub se platilo v průměru 2 843 dolarů, za koně ze Slatiňan 2 616 dolarů. Ostatní chovy dosáhly podstatně nižších průměrů.“³³⁵

³³⁰ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 3. května 1984.*

³³¹ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 11. prosince 1984.*

³³² SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Rozbor hospodaření VSCHK Slatiňany za rok 1985, s. d.*

³³³ Tamtéž. *Rozbor hospodaření VSCHK Slatiňany za rok 1985, s. d.*

³³⁴ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

³³⁵ Redakční článek: *Nejvyšší ceny uznáním kvality. Úspěch na písecké aukci.* Pochodeň, 68, 1988, s. 1.

V roce 1990 opustil post ředitele VSCHK doc. Ing. Jaromír Dušek a na jeho pozici nastoupil Ing. Drahoslav Misař, CSc,³³⁶ jehož hned následující rok vystřídal MVDr. Pavel Cikryt.³³⁷ Posledním ředitelem výzkumné stanice byl Ing. Josef Volenec, jenž na této pozici působil i po roce 1992, kdy byl ministerstvem zemědělství České republiky zřízen Národní hřebčín Kladruby nad Labem, jenž je dodnes tvořen dvěma sesterskými hřebčínami, a to v Kladrubech nad Labem a ve Slatiňanech. Hlavní náplní obou institucí je chovat genové stádo starokladrubských koní.³³⁸ Přesto si hřebčín ve Slatiňanech (viz příloha 7) zachoval kromě chovu starokladrubského vraníka ještě jednu zásadní funkci v rámci hipologie. V roce 1993 byl ministerstvem zemědělství určen k vedení ústřední evidence koní v České republice, pro kterou byla vytvořena základní evidence právě v době, kdy byl hřebčín výzkumnou stanicí, jak vzpomíná Antonie Pellarová, jež se na předchůdkyni ústřední evidence koní podílela již během svého působení ve VSCHK.³³⁹

³³⁶ SOA Zámorsk, Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Zápis porady vedení VSCHK Slatiňany konané dne 6. září 1990.*

³³⁷ SOA Zámorsk, Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Příkaz ředitele k odstranění některých nedostatků v ekonomické evidenci ve VSCHK Slatiňany, ze dne 10. září 1991.*

³³⁸ *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

³³⁹ Rozhovor s Ing. Antonii Pellarovou, dne 21. ledna 2020.

VI. Vliv Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech na zachování a udržení starokladrubského vraníka

Ve vývoji Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech, v pozdějším období známém především pod názvem Výzkumná stanice pro chov koní, hrála stěžejní roli již několikrát nastíněná regenerace starokladrubského vraníka. Šlo bezpochyby o velmi náročný a unikátní zootechnický projekt, a proto mu budou věnovány následující řádky, kde nastíním průběh regeneračního procesu a jeho výsledek, proč byl tento postup unikátní v oblasti hipologie a hlavně, jak zásadní byl vliv hřebčína ve Slatiňanech a VSCHK na zachování a udržení starokladrubských vraníků.

VI. 1. Průběh regeneračního postupu

„Bylo to především přesvědčení o příslovečné tahavosti a vytrvalosti těchto koní, jak to mohou dosvědčit staří zaměstnanci hřebčína, kteří pamatují, že to byli hlavně starokladrubští vraníci, kteří v dřívějším čtvrtstoletí zastávali největší část práce v nemalém hospodářství a polesí hřebčína. Ušlechtlejších běloušů bylo vedle clevelandských hnědáků používáno ke kočárové službě, v níž osvědčili svou vytrvalost starých karosiérů. Tvrdá a pevná konstituce a s ní spojená odolnost i plodnost do vysokého stáří byly společné starokladrubským běloušům i vraníkům. Autor na svých častých návštěvách v kladrubsském hřebčíně v prvním a druhém desetiletí tohoto století vídal hlavně vraníky v potažní práci při orání a svážení úrody z luk a polí a dříví z lesa.“³⁴⁰

Již z tohoto úryvku citovaného ze závěrečné zprávy o regeneraci starokladrubských vraníků, kterou v roce 1959 předložil František Bílek, je patrné, že nejen bělouši, ale především vraníci byli neodmyslitelnou součástí kladrubského hřebčína, přesto zde byl jejich chov zrušen roku 1931 a stádo bylo postupně rozpuštěno. Jak bylo výše zmíněno, v kladrubsském hřebčíně tak zůstalo pouze stádo běloušů, které bylo označeno za harmoničtější a ušlechtlejší, kdežto vraníci, i přes jejich důležitou roli při hospodářských pracích spojených s údržbou okolní krajiny hřebčína, byli označeni za „zdegenerované“. Proto se František Bílek rozhodl zahájit rozsáhlý regenerační proces starokladrubských vraníků, a to v Průhonicích u Prahy a následně ve Slatiňanech.

³⁴⁰ Citace ze závěrečné zprávy profesora Bílka „Regenerace starokladrubských vraníků ve VSCHK ČSAZV ve Slatiňanech“ (Kunvald, 10. prosince 1959). *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

Cílem tohoto ojedinělého zootechnického postupu bylo obnovit stádo vraníků, jakožto zástupců jediného českého autochtonního plemene, které se vyznačovalo velmi dobrými povahovými a užitkovými vlastnostmi. Tento postup zahrnoval také to, že při něm budou odstraněny také nevyhovující exteriérové znaky, jež byly těmto koním doposud vytýkány. Dále se nabízelo využití regenerovaných jedinců v zemském chovu.³⁴¹ Podkladem pro tento projekt byl plán připouštění, jehož prostřednictvím byly vyhledávány a určovány rodičovské páry se zaměřením k užitkovým vlastnostem, exteriéru, výkonnosti, dědičnosti a ostatním biologickým hodnotám s přihlédnutím k nejnovějším poznatkům. I nově narozená hříbata byla podrobena pravidelnému vážení, měření a posouzení podle jejich vzhledu. Ta starší prošla dvakrát ročně selekcí a ve třech letech již začínala s tréninkem tak, aby byla připravena na výkonnostní zkoušky, jejichž výsledky dále rozhodly, kteří jedinci budou zařazeni do chovu, tedy do regeneračního stáda.³⁴²

Co se týče podkladu pro regeneraci, tak stěžejním problémem byl téměř nulový základ mateřského stáda vraníků, což bylo kromě sekundární literatury potvrzeno také v Bílkově metodice: „Mateřský podklad nebyl žádný, jelikož několik vranek starokladrubských bylo při počátku regenerační práce již přestárlých, a tak se nedaly plemenářsky využít. Jádro mateřského stáda tedy tvořily lipické klisny stakladrubského a topoľčianského původu, několik málo starokladrubských bělek, v jejichž původu byla krev plemene Shagya Arab, nebo byly kříženy s vranými hřebci. Ovšem nejdůležitější roli hrál lipický materiál, jelikož je to plemeno geneticky nejbližší starokladrubákům.³⁴³ To, že se jednalo o úspěšnou strategii, potvrdil počet těchto koní ve výzkumné stanici v roce 1954, jelikož po jedenácti letech této intenzivní práce zahrnovalo stádo vraníků celkem 122 hlav.³⁴⁴ Je nutné zmínit, že ne všichni koně z tohoto počtu splňovali výše uvedené parametry, o které regenerace usilovala. Proto byla nutná selekce, během níž byli odděleni exteriérově a povahově odpovídající koně od těch nevyhovujících. Díky tomuto postupu došlo ke zkvalitňování chovné základny a současně zlepšování rozhodujících výběrových znaků odpovídajících původnímu šlechtitelskému záměru.³⁴⁵

Tímto způsobem pokračovala regenerace až do roku 1973, kdy bylo ve VSCHK chováno stádo o počtu 93 koní, z toho šest chovných hřebců a přes třicet chovných klisen. Počet koní a jejich odpovídající exteriérové vlastnosti byl dostačující natolik, aby toho roku

³⁴¹ NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart. 649, inv. č. 549. *Metodika regenerace starokladrubského vraníka, zodpovědný pracovník František Bílek, s. d.*

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 128.

přešel celý regenerační postup do tzv. udržovací fáze. To znamená, že v této etapě bylo zapotřebí uchovat starokladrubského vraníka a vytvářet jedince stanoveného typu a vlastností, z nichž za nejdůležitější lze považovat dobrý charakter s přijatelným temperamentem, které jsou společně zárukou mnohostranně užitkového koně s adekvátní živitelností, ovladatelností, ochotou k práci a dlouhověkostí.³⁴⁶ Tento obnovený typ vraníka byl výsledkem cílevědomého odpovědného využívání lipicánů v procesu regenerace.³⁴⁷ Za účelem rozšíření krevní základny byl roku 1974 navíc importován fríský hřebec Romke. Byl vybrán proto, že fríský kůň holandského chovu je do určité míry také geneticky příbuzný se starokladrubáky, jelikož tato dvě plemena spojuje jejich španělský původ.³⁴⁸

Strategie udržovacího šlechtění vraníků přetrvala až do dnešních dnů, a to v Národním hřebčíně Kladruby nad Labem,³⁴⁹ jehož součástí se VSCHK stala roku 1992 pod novým názvem „Hřebčín Slatiňany“. Snahou NH Kladruby je uchovat unikátní plemeno v nezměněné podobě a s důrazem na zachování původních typických znaků galakarosiéra.³⁵⁰ Je důležité také zmínit, že udržovací šlechtění nepodléhá žádným módním vlivům a komerčním tlakům. Tím se velmi odlišuje od současných trendů šlechtění moderních sportovních plemen koní, kde je nejdůležitějším ukazatelem výkonnost v dané sportovní disciplíně. Díky těmto trendům tak dochází ke stírání charakteristických plemenných znaků, což vede k postupnému zániku některých historických plemen koní.³⁵¹

Ke dni 31. prosince 2019 zahrnovala populace vraníků v národním hřebčíně celkem 257 koní.³⁵² Velké popularitě se tito koně těší také u privátních chovatelů, o čemž svědčí jejich přibližný počet 698 zvířat.³⁵³ Přestože je z uvedených čísel patrné, že vraníků je v držbě soukromých majitelů více než v národním hřebčíně, zachoval si NH Kladruby i nadále pozici vrcholné autority šlechtění a určuje jeho další tendenci.³⁵⁴

³⁴⁶ Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.

³⁴⁷ MISARĚ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 205

³⁴⁸ DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 129.

³⁴⁹ Dále NH Kladruby.

³⁵⁰ Současný stav stáda starokladrubských koní v krajině, dostupné online. In: <https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/0a/Soucasny-stav-stada-v-krajine.pdf> [cit. 5. 4. 2020].

³⁵¹ Tamtéž.

³⁵² Vyhodnocení šlechtitelského programu za rok 2019, chov starokladrubských koní, dostupné online. In: https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/eb/CHOV_2019.pdf [cit. 5. 4. 2020].

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ MISARĚ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 207.

VI. 2. Co (ne)přinesla regenerace starokladrubských vraníků

V prvé řadě je důležité zmínit, že díky tomuto ojedinělému regeneračnímu postupu, který byl v předstihu před celosvětově koordinovanými akcemi UNESCO pro záchranu původních mizejících plemen koní,³⁵⁵ můžeme dnes obdivovat starokladrubské vraníky s typickými charakteristickými znaky. Hlavní podíl na tom má již zmíněný František Bílek, který se ve dvacátých letech 20. století intenzivně věnoval záchraně ohrožených koní převalských. Nejen jeho zkušenosti, ale především vzdělání z něj činilo jednoho z největších odborníků pro tuto problematiku.³⁵⁶

V návaznosti na Františka Bílka pokračovali v regeneračním postupu MVDr. Lev Richter a doc. Ing. Jaromír Dušek, kteří byli řediteli Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech. Právě Ing. Dušek konstatoval následující: „Starokladrubský kůň je jediným českým autochtonním plemenem, jehož chov byl dlouhodobě lokalizován do specifických podmínek kladrubského hřebčína. Při ústupu plemen s pozůstatky španělské krve v minulých stoletích se v chovu starokladrubského koně omezila možnost využívání krve geneticky příbuzných plemen. V jeho chovu byly tedy k rozšíření krevní základny použity specifické metody šlechtění, které nebyly vždy zcela úspěšné. Při projevech určitých deviací v chovu minulého století byly vzneseny kritické připomínky k biologické hodnotě starokladrubského koně, které se pak tradičně přejímaly v pozdější době. Ještě nedávno tyto názory ovlivňovaly stanoviska některých zootechniků, i když jejich vývody nebyly vždy věcné. Předloženým referátem chceme demonstrovat, že v současné době nedochází v chovu tohoto koně v projevu žádné vlastnosti k náznaku degeneračních vlivů a že všechny fyziologické funkce jsou v intencích fyziologické normy. Dosaženými výsledky jsme chtěli demonstrovat skutečnost, že všechny fyziologické funkce starokladrubského koně jsou v mezích těchto norem a jsou ekvivalentní k ostatním prochovaným plemenům. Udržování chovu starokladrubského koně se stalo zásadní otázkou a je nutné s povděkem konstatovat, že nesmírné kulturní a biologické hodnoty, jež toto plemeno představuje, jsou a budou zachovány i pro další generace. Právě tato skutečnost je velmi pozitivně hodnocena

³⁵⁵ SOkA Chrudim, fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990, č. knihy 28, inv. č. 28. *Zpráva o činnosti Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech za rok 1973, s. d.*

³⁵⁶ BÍLEK, J. – GOTTHARDOVÁ, L.: *František Bílek*, s. 49.

zahraničními vědeckými a chovatelskými institucemi. Československo tak dostihlo akce UNESCO, které jsou zaměřeny na záchranu ohrožených druhů či plemen.³⁵⁷

Z tohoto úryvku je patrné, že se jednalo o skutečně ojedinělou zootechnickou akci, díky které byli vraníci úspěšně regenerováni, přestože tento projekt provázela určitá úskalí. Ing. Pellarová uvedla, že celý proces obnovy vrané varianty plemene, byl unikátní natolik, že svým významem přesahoval hranice našeho státu. Dle jejích slov právě tento nadnárodní přesah zapříčinil, že tito koně setrvali nejen v hřebčíně ve Slatiňanech, ale také v pozdější výzkumné stanici po celé období komunistické vlády u nás.³⁵⁸

Přestože bylo dosaženo cíle stanoveného úkolem regenerace, Vědecká rada při VSCHK roku 1973 konstatovala, že bohužel nedošlo k rozšíření chovu této modernizované³⁵⁹ varianty plemene do zemského chovu,³⁶⁰ jak bylo původně plánováno, což vyplývalo také z Bílkovy metodiky regenerace.³⁶¹ Příčinou toho byl rapidní pokles početního stavu koní v ČSSR. Nenaplnila se ani vize o vytvoření plemenného zázemí, tedy početního rozšíření populace vraníků a zajištění dostatečné výběrové chovné základny.³⁶²

Ačkoli nedošlo ke splnění toho, že se starokladrubský vraník stal součástí zemského chovu koní u nás, tak díky cílevědomému používání tradičních zdrojů a jejich promyšlenou kombinací s těmi geneticky příbuznými, se vraník stal modernizovaným typem galakarosiéra. Stádo chovných klisen se v rozpětí let 1985–2005 rozrostlo z počtu 36 na 72, u ostatních majitelů dokonce na 137. Růst stavu chovných klisen byl důkazem zájmu českých chovatelů pokračovat v díle Františka Bílka, zakladatele české zootechnické školy, a udržovat tak biodiverzitu³⁶³ plemen koní v České republice.³⁶⁴ Pro zajímavost, v současné době je v NH Kladruby celkem 70 chovných vraných klisen, v držení privátních chovatelů jich je zhruba 196.³⁶⁵ Tato čísla dokládají také to, že v závěru uplynulého století postupně vzrůstal zájem chovat tyto koně. Pravděpodobným důvodem tohoto růstu byl rozvoj vozatajských soutěží. V nich mohl starokladrubák uplatnit vlastnosti, pro něž byl vyšlechtěn – specifickou

³⁵⁷ Výtah z referátu doc. Ing. Jaromíra Duška, DrSc. „Biologická hodnota starokladrubského koně“, předneseného k oslavám 400. výročí založení hřebčína v Kladrubech nad Labem. *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany*.

³⁵⁸ Rozhovor s Ing. Antonii Pellarovou, dne 21. ledna 2020.

³⁵⁹ Jedná se o terminus technicus.

³⁶⁰ Starokladrubští koně byli samostatnou jednotkou, nikdy se nestali plnohodnotnou součástí zemského chovu.

³⁶¹ NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart. 649, inv. č. 549. *Metodika regenerace starokladrubského vraníka, zodpovědný pracovník František Bílek, s. d.*

³⁶² *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany*.

³⁶³ Biodiverzitou je myšlena rozmanitost živých organismů na Zemi, což zahrnuje také různorodost jednotlivých živočišných druhů.

³⁶⁴ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 206.

³⁶⁵ Vyhodnocení šlechtitelského programu za rok 2019, chov starokladrubských koní, dostupné online. In: https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/eb/CHOV_2019.pdf [cit. 5. 4. 2020].

mechaniku pohybu, charakter pro požadovaný výkon a v neposlední řadě také noblesní typ galakarsiéra.³⁶⁶

VI. 3. Vliv Státního pokusného hřebčína a Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech na zachování starokladrubského vraníka

Z výše uvedených poznatků vypovídá, že chod hřebčína i stanice byl neodmyslitelně spojen se starokladrubskými vraníky. Vzhledem k tomu, že se jednalo o dvě organizačně specifické instituce na stejném místě, je nutné k této výzkumné otázce přistupovat zvlášť, a to nejen v rámci hřebčína, ale i stanice. Na druhou stranu se nabízí zmínit, že regenerační proces vraníků hrál ve fungování obou těchto institucí svou stěžejní roli a zajišťoval jim prestiž v rámci jejich působení v oblasti hipologie.

Do Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech byli starokladrubští vraníci převedeni v srpnu roku 1945 z Průhonice u Prahy, kde byl celý regenerační projekt původně zahájen, ale později narazil na zásadní problém, a to nedostatek pastvin pro koně. Zámecký areál ve Slatiňanech tak nabídl nejen Františku Bílkovi, ale především vraníkům nový prostor pro pokračování jejich obnovy, což bylo v dané situaci zásadní. Zárukou pro systematický průběh regenerace v pokusném hřebčíně byli kromě Františka Bílka také Růžena Horáková a Ing. Miroslav Čech. Je důležité uvést, že vraníci nebyli v té době jedinými koňmi, kteří byli v hřebčíně ustájeni. Bylo nutné produkovat také jiná plemena, především polokrevná a plnokrevná, která se poté prezentovala na dostihových kláních. Za problematické období pro regeneraci lze v rámci fungování pokusného hřebčína považovat hlavně rok 1948, během něhož byl František Bílek nucen obhajovat nejen záměr regenerace, ale také svou dosavadní činnost.³⁶⁷ I přes všechny tyto politické události bylo rozhodnuto, že regenerační proces vraníků může pokračovat.

Státní pokusný hřebčín ve Slatiňanech fungoval až do roku 1953, kdy byl organizačně změněn na VSCHK. Ačkoli se jednalo o poměrně krátkou etapu působení hřebčína, je zřejmé, že tato instituce měla stěžejní podíl na tom, že se tento ojedinělý zootechnický projekt mohl dále rozvíjet a směřovat tak ke stanovenému cíli. Hlavním faktorem pro rozvoj Bílkovy práce byl areál ve Slatiňanech, jež nabízel optimální podmínky pro průběh regeneračního procesu. Díky zámeckým prostorám, které zahrnovaly také Státní hipologické muzeum, vzniklo unikátní hipologické centrum, v němž byla kromě koní obsažena také vědecko-výzkumná

³⁶⁶ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 206.

³⁶⁷ BÍLEK, J. – GOTTHARDOVÁ, L.: *František Bílek*, s. 74.

složka odpovídající tehdejšímu zemědělskému výzkumnictví. V souvislosti s pokusným hřebčínem nelze také opominout lidský faktor, protože nejen díky již zmíněným osobám, ale také i Ing. Josefu Moudrému, kterému se podařilo tento projekt obhájit natolik, aby měl dostatečnou podporu i na tehdejším ministerstvu zemědělství, a tudíž mohl pokračovat.

Také při VSCHK byla regeneraci starokladrubských vraníků věnována náležitá pozornost. Po Františku Bílkovi v tomto úkolu pokračoval nový ředitel stanice MVDr. Lev Richter, jenž navázal na jeho dosavadní metodiku. V souvislosti s výzkumnou stanicí je nutné zmínit to, že zájem na pokračování regenerace měly nadřazené organizace, v jejichž gesci byla také VSCHK. Jednalo se především o ČSAZV a pozdější ČAZ, které shledaly smysl a potenciál v obnově vraníků. V případě ČSAZV bylo uvedeno následující: „Komise pro chov koní po důkladném prodiskutování vědeckého sdělení o dosavadním stavu úkolu ‚Regenerace starokladrubských vraníků‘ dospěla k jednomyslnému usnesení, aby v regeneraci starokladrubských vraníků bylo pokračováno a tento kůň byl zachován nejen z hlediska kulturně historického, ale i pro jeho dobré užitkové vlastnosti.“³⁶⁸ ČAZ reagovala obdobně: „Vzhledem k novým tendencím a uspořádání účelových objektů výzkumné základny ČAZ, doporučuje Vědecká rada stanici pokračovat nadále v udržování stáda starokladrubských vraníků v rámci ústavního úkolu, při plném jeho využití výzkumem jiných řešených úkolů. V udržování stáda pokračovat dle schválené metodiky a chovný materiál hodnotit soustavně a pravidelně alespoň jednou v roce předváděnou komisionální přehlídkou veškerého chovného materiálu. Dále Vědecká rada doporučuje v zájmu všech předpokladů chovu koní ponechat a vybavit půdní základnu účelového hospodářství tak, aby objekt byl po všech stránkách vyhovující a reprezentující ČAZ na úseku chovu koní.“³⁶⁹ Je zřejmé, že tyto instituce měly zájem o regenerační proces, ačkoli nebyly jedinou zárukou toho, že pokračoval, jelikož vliv ČSAZV a ČAZ na výzkumnou stanicí nebyl kontinuálního rázu. Proto je i v případě VSCHK nutné zmínit také lidský faktor, a to v souvislosti s MVDr. Richtem a později také s doc. Ing. Duškem, kteří se podíleli na sepsání doplňující závěrečné zprávy s názvem „Udržovací šlechtění starokladrubského vraníka“, jež byla publikována roku 1974 a navazovala tak na Bílkovu zprávu z roku 1959.³⁷⁰ Na tomto dokumentu se podílela také Zdeňka Dyková, jež v té

³⁶⁸ NA, fond Československá akademie zemědělských věd, kart. 649, inv. č. 549, *Doplnění stavů užitkových koní na objektech ČSAZV produkty slatiňanského hřebčína, dopis ze dne 29. února 1960.*

³⁶⁹ Citace usnesení Vědecké rady z roku 1973. *Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany.*

³⁷⁰ Tamtéž.

době pracovala na pozici asistenta výzkumu. Dle jejího názoru měla totiž VSCHK prioritní zájem na regeneraci a udržení starokladrubského vraníka.³⁷¹

Pro objasnění nutnosti lidského faktoru na vliv regenerace dokládá v případě MVDr. Lva Richtera vyjádření Ing. Jaroslava Kraitra k oslavě jeho šedesátých narozenin: „Tato bohatá praxe znásobená širokým odborným rozhledem jubilanta a hlavně jeho láska ke koním umožnily přes různá krizová období, že regenerovaný unikátní středověký karosiér – starokladrubský vraník zůstane jako světová kulturní rarita našim budoucím generacím zachován. Nepočetný výzkumný tým pod vedením dr. L. Richtera nadále tohoto koně udržuje složitými plemenářskými metodami, a to v minimálním rozsahu stáda a produkuje řadu aktuálních a vynikajících prací na úseku zkoumání pracovní výkonnosti koní, jejich technologie chovu a nových účinných tréninkových metod. Dr. Richter přitom nezapomíná ani na dobrou úroveň hospodaření stanice, i když její ekonomie pro poměrně malou výměru, roztríštěnost držby a investiční nevybavenost, má mimořádně ztížené podmínky.“³⁷² Také doc. Ing. Jaromír Dušek usiloval o to, aby činnost stanice, jež byla úzce provázána se starokladrubskými vraníky, vešla do povědomí veřejnosti. „Pohlédnutí do minulosti nás přesvědčuje, že nastoupená cesta k regeneraci starokladrubského vraníka, byla naprosto správná a přispěla k záchraně velkých kulturních hodnot. Regenerační proces byl v minulosti často kritizován samotnými chovateli koní. A tak jeho úspěšné dokončení a současné vývojové trendy ve světovém měřítku, potvrzující v plném rozsahu správnost této akce, nás zavazují vzdát hold i všem pracovníkům, kteří se o záchranu starokladrubského vraníka zasloužili. Největší osobností z nich byl přirozeně František Bílek, autor ideje záchrany plemene, který vypracoval i metodické pojetí celého záchranného procesu. Dále se na realizaci významně podílel prof. Koubek, který usměrňoval vývoj regeneračního procesu v širších souvislostech koncepčních záměrů výzkumných směrů u nás s přihlédnutím k tendencím v zemích RVHP.“³⁷³

Je tedy zřejmé, že i v případě VSCHK se nejednalo pouze o areál, který svou kapacitou umožňoval rozvíjet regenerované stádo starokladrubských vraníků, ale především o odborníky, kteří pokračovali v myšlence Františka Bílka a viděli v ní potenciál. Nelze vyvrátit ani tu možnost, že výše uvedené osoby zasvětily svůj život koním a podporovali rozvoj jejich chovu v době, která nebyla těmto zvířatům příliš nakloněna. Ing. Pellarová vypověděla, že bez výzkumné stanice by v žádném případě nebylo starokladrubských vraníků, protože právě doc.

³⁷¹ Rozhovor se Zdeňkou Dykovou, dne 22. února 2020.

³⁷² KRAITR, Jaroslav: *K šedesátým narozeninám MVDr. Lva Richtera*. In: Věstník Československé akademie zemědělské. Praha 1971, s. 348.

³⁷³ DUŠEK, J.: *Světový recept ze Slatiňan*. Pochodeň, 74, 1985, s. 3.

Ing. Jaromír Dušek nad nimi držel „ochrannou ruku“ a usiloval o to, aby jejich udržovací šlechtění ve stanici pokračovalo. Dodala, že celý regenerační pokus i jeho převedení do RVHP dělal naší republice „dobré jméno“ hlavně v zahraničí, a jak již bylo řečeno, tak právě proto si komunisté nedovolili na tyto koně „vztáhnout ruku“ či dokonce celý tento proces zastavit.³⁷⁴ Stejný názor na tuto výzkumnou otázku měl i Ing. Josef Kovář, který řekl, že ačkoli považuje import fríského hřebce Romkeho za nepřilíš ideální volbu, je důležité si uvědomit, že díky stanici bylo možné vraníky udržet až do dnešních dnů.³⁷⁵ Také Zdenka Dyková ve své výpovědi potvrdila, že osobně spolupracovala nejen s doc. Duškem, ale také s MVDr. Richtermem, kladně zhodnotila poměry ve stanici s tím, že vliv VSCHK na udržení tohoto plemene byl skutečně prioritní.³⁷⁶

Na závěr lze říct, že regenerace starokladrubského vraníka ve Slatiňanech je dodnes považována za jeden z nejunikátnějších zootechnických postupů, díky němuž můžeme tyto koně obdivovat a vážit si jejich hodnoty i v současnosti. Nejdůležitější roli v celém regeneračním procesu zaujal profesor František Bílek, jehož odborný i zodpovědný přístup zajistil, že došlo nejen k realizaci tohoto postupu, ale také k tomu, že se jednalo o úspěšný projekt. Kromě Františka Bílka nelze opomenout řadu dalších odborníků, jako například MVDr. Lva Richtera, Ing. Jindřicha Steinitze, či doc. Ing. Jaromíra Duška, kteří se zasloužili o to, že regenerační postup pokračoval a došel ke zdárnému konci. Kromě výše uvedených osobností je důležité zmínit také to, že bez vhodného areálu a zázemí by bylo velmi obtížné celou regeneraci realizovat. Státní pokusný hřebčín, později známý jako Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech, nabídl starokladrubským vraníkům vhodný prostor pro to, aby mohla být tato varianta jediného našeho autochtonního plemene znovu obnovena, což potvrdili také bývalí pracovníci výzkumné stanice.

³⁷⁴ Rozhovor s Ing. Antonii Pellarovou, dne 21. ledna 2020.

³⁷⁵ Rozhovor s Ing. Josefem Kovářem, dne 7. ledna 2020.

³⁷⁶ Rozhovor se Zdeňkou Dykovou, dne 22. února 2020.

VII. Vztah komunistického režimu ke koním

Třetí výzkumná otázka je věnována objasnění toho, jaký byl vztah komunistického režimu ke koním ve zkoumaném období 1948–1989. V této kapitole je nastíněna situace v chovu těchto zvířat a jeho organizační struktura v období komunistické vlády. Součástí je také náhled na tuto problematiku z hlediska ekonomické, zahraniční a vědecké spolupráce s přihlédnutím k tomu, zda byl potenciál chovu koní v těchto směrech natolik dostačující, aby bylo pro komunistickou vládu smysluplné jej zachovat.

VII. 1. Organizační struktura chovu koní v období komunistické vlády

Na úvod je důležité zmínit, že tato etapa je charakteristická značným poklesem počtu koní na našem území (viz příloha 8). V letech 1930–1950 se jejich množství pohybovalo na úrovni 630 000 až 650 000 zvířat. V důsledku začínající kolektivizace a rozvoje mechanizace zemědělských prací začaly počty koní klesat natolik, že v roce 1958 byl zaznamenán úbytek pod hranici 500 000. V letech 1959–1961 se množství těchto zvířat ročně snižovalo v průměru o 60 000. V pozdějším období ztráty nebyly tak drastické, od roku 1966 byl průměrný každoroční úbytek okolo 10 000 koní a došlo k mírné stabilizaci, jelikož snižování jejich počtu nebylo tak výrazné, jako tomu bylo v předešlých letech.³⁷⁷ Tento trend ovlivnil také průběh reprodukce klisen. Pro představu, nejvyšší intenzity bylo dosaženo v roce 1937, kdy jich bylo připuštěno celkem 109 686. Nejvýraznější úbytek byl naopak zaznamenán roku 1968, během něhož došlo k připuštění 14 873 klisen.³⁷⁸

Co se týče organizační struktury, nabízí se připomenout, že od roku 1945 přešla agenda řízení chovu jednotlivých hospodářských zvířat, a tudíž i koní, z ministerstva zemědělství na Jednotný svaz českých zemědělců.³⁷⁹ V návaznosti na zavedení krajských národních výborů³⁸⁰ k 1. lednu 1949, byly odborné útvary JSČZ řídící plemenářskou činnost převedeny na nově utvořené KNV, jejichž odborná oddělení byla řízena přímo ministerstvem zemědělství. Tato organizace v chovu těchto zvířat přetrvala až do roku 1955, kdy byla odborná činnost řídící zemský chov přeložena z KNV na jednotlivé hřebčince, jež byly v té době vedeny v rámci státních ústavů pro chov koní přímo ministerstvem zemědělství.

³⁷⁷ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Prognóza vývoje chovu koní v ČSR do roku 1990*, autor: Ing. Antonie Pellarová, dokončeno v roce 1971, s. 7.

³⁷⁸ Tamtéž.

³⁷⁹ Dále JSČZ.

³⁸⁰ Dále KNV.

V roce 1956 došlo ke zřízení Inspektorátu chovu koní, na který přešla z ministerstva veškerá řídicí činnost ve vedení zemského chovu i státních ústavů. Tento Inspektorát byl k 1. lednu 1957 začleněn do Hlavní správy plemenářských stanic, jež byla součástí ministerstva zemědělství. Na začátku roku 1959 byla tato instituce osamostatněna jako rozpočtová organizace s pozdějším názvem „Státní plemenářská správa“, která byla v lednu 1967 změněna na státní hospodářskou organizaci. Nakonec byla tato instituce přejmenována na Státní plemenářské podniky – generální ředitelství a fungovala až do roku 1994.³⁸¹

VII. 2. Koně jako součást ekonomické spolupráce

V sedmdesátých letech měla na chov koní u nás vliv globální situace. Období tzv. détente vedlo k uvolnění napětí mezi Východním a Západním blokem a také k uzavření některých dohod, které potvrzovaly snahu o koexistenci dvou odlišných systémů na světě. Prvním „vstřícným“ krokem bylo v roce 1972 uzavření dohody o omezení strategických zbraní mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem, tzv. SALT I.³⁸² Tato jednání byla zahájena již v roce 1969 a trvala až do května 1972. Počátek 70. let tak byl ve znamení uvolnění mezinárodního napětí, což dokládají níže uvedené skutečnosti, jež pronikly také do problematiky chovu koní.

K míře koexistence přispěla také NSR, jež v čele s předsedou sociálně demokratické strany kancléřem Willy Brandtem, uznala v letech 1970–1973 realitu poválečného uspořádání Evropy. V rámci nové východní politiky normalizovala vztahy se socialistickými státy, potvrdila neměnnost západních hranic Polska a SSSR, uznala existenci dvou německých států a 11. prosince 1973 podepsala smlouvu s ČSSR o normalizaci vztahů.³⁸³ Tento dokument byl 7. dubna 1975 v Bonnu rozšířen o dohodu ČSSR a NSR o dalším rozvoji hospodářské, průmyslové a technické spolupráce.³⁸⁴

Od roku 1972 zároveň probíhala jednání, jež v několika etapách připravila dokumenty pro závěrečnou Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, jež se konala

³⁸¹ SOA Zámrsrk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Prognóza vývoje chovu koní v ČSR do roku 1990*, autor: Ing. Antonie Pellarová, dokončeno v roce 1971, s. 8.

³⁸² Strategic Arms Limitation Talks, aneb rozhovory o omezení strategických zbraní mezi USA a SSSR.

³⁸³ PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, s. 663.

³⁸⁴ Vyhláška č. 83/1975 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Dohodě mezi vládou ČSSR a vládou SRN o dalším rozvoji hospodářské, průmyslové a technické spolupráce, dostupné online. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1975-83?fbclid=IwAR0Qy3vf43nkPI08JE7g7cmzagsqkoR4rEpBV050L0y1MLdsRJGAXtBCuZ4> [cit. 7. 4. 2020].

na přelomu července a srpna v Helsinkách.³⁸⁵ Dne 1. srpna 1975 byl podepsán závěrečný akt, který zakotvoval deset podrobně rozvedených zásad. Signatáři se zavázali spolupracovat, respektovat svrchovanost a územní celistvost států, nevměšovat se do vnitřních záležitostí ostatních zemí apod.³⁸⁶ V humanitární oblasti měla být respektována lidská práva a usnadněny kontakty mezi lidmi, spojování rozdělených rodin, šíření a výměna informací, spolupráce v oblastech vědy, školství, kultury, novinářství, sportu aj.³⁸⁷ „Současně pokud jde o snahu západních států vázat další rozvíjení KBSE v oblasti politické a hospodářské pokrokem dosaženým z jejich hlediska v oblasti otázek humanitárních a kulturních, nutno ovšem zdůraznit, že je otázkou, nakolik toto úsilí kapitalistických států může – vezmeme-li v úvahu všechny ostatní okolnosti a faktory vývoje situace v Evropě – zabránit rozvíjení těch aspektů KBSE, na kterých mají socialistické země hlavní zájem.“³⁸⁸ Také prezident tehdejší ČSSR Gustav Husák v létě 1975 přivítal Helsinky jako příspěvek k rozvoji mezinárodních vztahů založených na spolužití států s rozdílným společenským systémem.³⁸⁹

V hospodářském vývoji světa nastaly na počátku 70. let krizové momenty. Dva ropné šoky vyvolaly v letech 1974–1975 a 1980–1982 recesi. Pokles dynamismu světového hospodářství se zprvu projevil hlavně ve skupině vyspělých tržních ekonomik, ale od 70. let byl patrný ve všech hlavních sférách světové ekonomiky.³⁹⁰ Evropské země RVHP taktéž pocítily tuto krizi, přesto však zaznamenaly v první polovině 70. let vysokou dynamiku hospodářského růstu, která v pozdějším období postupně zpomalovala, a tak se u jednotlivých zemí projevilo opožďování za nejvyspělejšími státy.³⁹¹

Zpomalení hospodářského růstu se po roce 1975 projevilo také v ČSSR. Změny ve světovém hospodářství po prvním ropném šoku zasáhly Československo z počátku slaběji než vyspělé tržní ekonomiky nebo ty země RVHP, jejichž obchod byl ve větší míře orientován na Západ. Československá palivoenergetická bilance se opírala o uhlí těžené v tuzemsku a o dovoz ušlechtilých paliv ze Sovětského svazu za ceny, které byly nižší než na světovém trhu. Pozici ČSSR také zlepšoval značný stupeň soběstačnosti v potravinách. Přesto vnější faktory

³⁸⁵ Dále KBSE.

³⁸⁶ Vyhláška č. 83/1975 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Dohodě mezi vládou ČSSR a vládou SRN o dalším rozvoji hospodářské, průmyslové a technické spolupráce, dostupné online. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1975-83?fbclid=IwAR0Qy3vf43nkPI08JE7g7cmzegnqkoR4rEpBV050L0y1MLdsRJGAXtBCuZ4> [cit. 7. 4. 2020].

³⁸⁷ PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, s. 665.

³⁸⁸ NA, fond KSC – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1971–1976, svazek 164, a. j. 167/3. *Federální ministerstvo zahraničních věcí – Zpráva o průběhu a výsledcích III. etapy Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.*

³⁸⁹ PANEK, J. – TŮMA, O. a kol.: *Dějiny českých zemí*, s. 509.

³⁹⁰ PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, s. 666.

³⁹¹ Tamtéž, s. 670.

nepříznivě ovlivňovaly směnné relace v zahraničním obchodě a zhoršovaly dostupnost řady dovážených komodit. Potíže pocítil i zpracovatelský průmysl, jehož export narážel v mnoha zemích na ostřejší konkurenci a na nově vytvářené celní i jiné obchodní překážky.³⁹² Nerovnoměrný vývoj vývozních a dovozních cen byl hlavní příčinou deficitu obchodní bilance. Zahraniční obchod skončil ve všech letech šesté pětiletky³⁹³ pasivním saldem.³⁹⁴ Rostlo zadlužení v konvertibilních měnách, i když výše dluhu byla v mezinárodním srovnání relativně malá. Úvěry však byly čerpány nejen na žádoucí dovoz strojů a technologií, ale také na nákup agrárních produktů. V zemědělské výrobě vznikala disproporce rychlejším růstem živočišné složky, což vyvolávalo tlak na dovoz v té době velmi drahých krmiv.³⁹⁵

Co se týče pohlednutí na situaci v chovu koní z ekonomického hlediska, nabízí se zmínit, že trendem 70. let byla klesající tendence použití koní v zemědělství. Tento stav nebyl způsoben prokazatelným ekonomičtějším využitím mechanizace při určitých pracích, ale skutečností, že stále více ubývalo pracovníků ochotných pracovat s koňskými potahy. Nicméně odvětvím, ve kterém si udržela tažná koňská síla uplatnění, bylo lesní hospodářství. V roce 1971 bylo 50 % veškerého vytěženého dřeva staženo z lesů za pomoci koňských potahů.³⁹⁶

Za ekonomicky nejdůležitější oblast, kde se projevil potenciál koní, lze považovat jejich vývoz do zahraničí. V roce 1971 byl jejich export označen za perspektivní, a to z hlediska užitkových a jatečných koní, což se dosud projevilo jako ekonomicky výhodné, jelikož průměrná realizační cena těchto zvířat byla daleko nižší než u těch sportovních. Je nutné poukázat také na to, že realizační suma za jateční koně byla v porovnání s cenou skotu nebo hovězího masa výhodná. Zisk z jedné tuny živé váhy byl v průměru 371,30 \$, což se při 55 % výtěžnosti rovná 675 \$ za 1 tunu masa. Z hlediska produkce dolaru se tedy jevil export jako vysoce efektivní. Dle odhadu Podniku zahraničního obchodu³⁹⁷ Koospol bylo výhledově možné v budoucnu ročně vyvážet i 10 000 ks jatečných koní. Nicméně problémem bylo, že díky stále rapidnějšímu poklesu počtu koní v ČSSR, se jevílo jako nereálné tento výhled splnit. Možnost stále nabízela produkce jatečných hříbat, jichž by mohlo být průměrně

³⁹² PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, s. 672.

³⁹³ Šestý pětiletý plán byl realizován v období 1976–1980.

³⁹⁴ Saldo obchodní bilance je rozdíl mezi exportem a importem.

³⁹⁵ PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, s. 672.

³⁹⁶ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Prognóza vývoje chovu koní v ČSR do roku 1990*, autor: Ing. Antonie Pellarová, dokončeno v roce 1971, s. 10.

³⁹⁷ Dále PZO.

300 ročně produkováno na maso. Tato hříbata by pocházela z negativních selekcí odchoven a jejich prodej bylo možné organizovat centrálně.³⁹⁸

Výsledky této výhledové koncepce byly doplněny v roce 1976, a to na základě zkoumání vývozu užitkových a jatečných koní na trh vyspělých kapitalistických zemí, přičemž bylo zjištěno, že tento export dosáhl třikrát větší hodnoty, než tomu bylo u koní sportovních. V rámci výpočtu ekonomické efektivity tohoto odvětví došlo k rozdělení zvířat na dvě skupiny – jatečná hříbata a ostatní užitkoví koně, u kterých nebylo možné provést rozbor dle vlastních nákladů, neboť se jednalo o nestejnorodý soubor převážně vyřazených zvířat. Na druhou stranu, prodej jatečných hříbat byl označen za perspektivnější, jelikož hříběcí maso bylo v té době poměrně žádaným sortimentem a dané podmínky umožňovaly výkrm vyřazených jedinců, což mohlo zlepšit nejen ekonomiku celého chovu, ale také přispět k obohacení trhu kvalitním masem.³⁹⁹

Další možnost exportu do zahraničí nabízel prodej sportovních koní, u něhož byla roku 1971 konstatována vzestupná tendence, ale značně zaostával za ostatními státy RVHP. V roce 1970 bylo v ČSSR prodáno celkem 109 koní za průměrnou hodnotu 848 \$, o rok později tato cena stoupla na 1 008 \$ při prodeji 117 zvířat. Aukce pořádaná pro koně ze zemského chovu dosáhla rovněž dobrých výsledků, jelikož bylo prodáno celkem 69 koní v hodnotě 704 \$. Je důležité zmínit, že i v tomto případě se jednalo o vyřazený materiál, a přesto byl dosažený zisk uspokojivý.⁴⁰⁰ Roku 1976 bylo vyhodnoceno, že sportovní koně vyváželi dva chovatelé v ČSSR – zemský chov a Státní plemenářské podniky⁴⁰¹ a tento export probíhal prostřednictvím aukčního a volného prodeje. Maximální podíl téměř 80 % zaujímal ve vývozu zemský chov, ale převážná většina koní byla prodávána volně, což se nepříznivě promítlo do kvalitativní skladby prodeje, a tím do průměru dosahovaných cen. Problém spočíval také v nevyhovujících podmínkách – nevhodné prodejní prostředí, či způsob předvádění koní. Jako efektivnější se tedy jevily aukce, což také dokládá úryvek z Kroniky kladrubske:⁴⁰² „Na aukci v Písku roku 1977 bylo prodáno z Kladrub dvanáct koní za 18 020 \$ a tamtéž o rok později jedenáct koní za 18 400 \$. Na 30. mezinárodní dražbě v Písku roku 1979 jich bylo prodáno osmnáct za 32 800 \$ a náš hřebčín byl mezi všemi podniky

³⁹⁸ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiřanech. *Prognóza vývoje chovu koní v ČSR do roku 1990*, autor: Ing. Antonie Pellarová, dokončeno v roce 1971, s. 23.

³⁹⁹ PELLAROVÁ, A.: *Ekonomická efektivnost exportu koní*. In: Bulletin 27/1976. Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiřanech 1976, s. 27.

⁴⁰⁰ SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiřanech. *Prognóza vývoje chovu koní v ČSR do roku 1990*, autor: Ing. Antonie Pellarová, dokončeno v roce 1971, s. 24.

⁴⁰¹ Dále SPP.

⁴⁰² PELLAROVÁ, A.: *Ekonomická efektivnost exportu koní*. In: Bulletin 27/1976. Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiřanech 1976, s. 35–36.

nejúspěšnější. Na druhé aukci toho roku bylo prodáno z Kladrub sedmnáct koní za celkovou sumu 31 620 \$, jeden tehdy stál 1860 \$, tj. 41 450 Kčs. V roce 1984 oslavil hřebčín významné výročí 25 let úspěšného prodeje koní do zahraničí. Koně z našeho hřebčína jdou na vývoz od roku 1959. Od roku 1974 jsou pravidelně pořádány aukce dvakrát až třikrát do roka v Písku, kde je odbočka hřebčína Kladruby. Od roku 1959 do první poloviny roku 1984 prodal náš hřebčín do zahraničí 657 sportovních koní za 24 411 000 Kčs. Nejdražší prodaným byl v roce 1978 bělouš Generalissimus XVII, za kterého bylo zapláceno 169 200 Kčs. Tato tradice pokračovala až do roku 1991.⁴⁰³

Z výše uvedeného vyplývá, že export koní do zahraničí hrál důležitou ekonomickou roli v době komunistického režimu u nás. Dokládá to také korespondence VSCHK se Státní bankou československou v záležitosti prodloužení lhůty k uplatňování postupů úvěrování a financování. Z dokumentů totiž vyplývá, že aby byla lhůta výzkumné stanici prodloužena, musela plnit následující podmínku: „Dodrženy budou závazné ukazatele plánu efektivnosti a dodávek, zejména plán zisku a plánovaný vývoz koní do zahraničí. Na splnění plánovaných úkolů budou pracovníci VSCHK hmotně zainteresováni.“⁴⁰⁴

VII. 3. Mezinárodní rozměr

V návaznosti na mezinárodní spolupráci se nabízí zmínit vazbu s NSR, která vyplývá z již zmíněné „Smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Německou spolkovou republikou“. Tento dokument byl podepsán roku 1973 a vyplynulo z něj, že vlády budou dále rozvíjet cestovní ruch mezi oběma zeměmi včetně návštěv příbuzných a také budou zkoumat možnosti technických zlepšení v tomto odvětví, včetně plynulého odbavování na hraničních přechodech, přičemž bylo zvažováno také otevření dalších přechodů.⁴⁰⁵ V souvislosti s VSCHK je vhodné připomenout, že tohoto uvolnění bylo využito v rámci výměny odborníků na stážích v oblasti zemědělství,⁴⁰⁶ a také dohodu mezi VSCHK, Čedokem a partnerem této kanceláře v NSR o organizování

⁴⁰³ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 192.

⁴⁰⁴ Archiv České národní banky, fond Státní banka československá, pobočka Hradec Králové, kart. 469, spis 4. *Prodloužení lhůty k uplatňování postupů úvěrování a financování, dopis adresovaný Výzkumné stanici pro chov koní ve Slatiňanech od Státní banky československé, pobočky Chrudim, ze dne 12. července 1977.*

⁴⁰⁵ Vyhláška č. 94/1974 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí o Smlouvě o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo, dostupné online. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-94> [cit. 7. 4. 2020].

⁴⁰⁶ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Dopis adresovaný Oblastnímu odboru StB Hradec Králové, věc: TS Derer, plán výchovy, dopis ze dne 7. března 1984.*

pobytových zájezdů do Chrudimi a okolí s tím, že součástí budou také vyjížďky na koních z výzkumné stanice.⁴⁰⁷

Dalším zajímavým přínosem byl prodej koní privátním chovatelům ze Západu, což lze doložit na činnosti výzkumné stanice. „K. Maier byla ve VSCHK 11. 5. t. r. s exkurzí zemědělců, vyhlédla si dva koně, které pak 12. 6. koupila. Koupí uskutečnila se svým švagrem, ubytování byli v hotelu Družba v Chrudimi. Má zájem u nás koupit nějaké kočáry, za tím účelem chce přijet také v září t. r.“⁴⁰⁸ V případě K. Maier se jednalo o daňovou poradkyni, která ve stanici zakoupila dva koně a měla zájem o další spolupráci. Je zřejmé, že vzhledem k jejímu povolání a tomu, že K. Maier byla z NSR, projevila o ni zájem Státní bezpečnost Hradec Králové. Totéž se dělo i při návštěvě dalších osob z NSR. „Derer⁴⁰⁹ informoval o příjezdu tří osob z NSR, kteří budou od 24. 9. ubytováni v hotelu Družba v Chrudimi a budou mít každý den jízdy na koních VSCHK Slatiňany. Pobyt jim zajišťuje Čedok Praha prostřednictvím H. K. Přijedou bez vlastního vozidla a další jejich program není znám, celkově zde mají strávit sedm dní.“⁴¹⁰ Státní bezpečnost chtěla být informována i v případě výměny odborníků mezi NSR a VSCHK. „Ve dnech 15. – 18. října přijede do stanice delegace z NSR na základě dohod o vzájemných výměnách odborníků. Členy budou dr. Hartwig a dr. Bade, ředitel hřebčince v Zelle. Delegaci bude provázet Derer a generální ředitel SPP s. Dočkal.“⁴¹¹ Na Ing. Otakara Dočkala, CSc. v dobrém vzpomíná také Ing. Antonie Pellarová s tím, že stál ve vedení SPP, což bylo značným přínosem pro výzkumnou stanici. Dle slov Ing. Pellarové se jednalo o skvělého člověka, který velmi podporoval chov koní u nás.⁴¹²

Také Ing. Josef Kovář potvrdil, že v rámci výzkumné stanice docházelo k prodeji starokladrubských vraníků, nicméně si nevybavuje, zda se jednalo o tuzemské či zahraniční kupce. V souvislosti s mezinárodní spoluprací si vzpomíná na to, že na pracovišti v Mněticích měl ustájeného koně Antonín Kapek,⁴¹³ jenž jej dostal osobním darem od Fidela Castra. „Byl

⁴⁰⁷ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Dopis adresovaný Oblastnímu odboru StB Hradec Králové, věc: TS Derer, plán výchovy, dopis ze dne 7. března 1984.*

⁴⁰⁸ Tamtéž. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 26. července 1984.*

⁴⁰⁹ Kontrarozvědný agent pracující ve výzkumné stanici.

⁴¹⁰ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 26. července 1984.*

⁴¹¹ Tamtéž. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 10. září 1984.*

⁴¹² Rozhovor s Ing. Antonii Pellarovou, dne 21. ledna 2020.

⁴¹³ Antonín Kapek byl český politik a funkcionář KSČ, jeden z pěti lidí, kteří podepsali roku 1968 tzv. zvací dopis. Oběsil se roku 1990 na své chalupě.

to takový malý kubánský šiml a pamatuji si, že když se Kapek přijel na něj podívat, tak pouze za doprovodu ochranky, která nás neustále kontrolovala, kde se pohybujeme.“⁴¹⁴

Ovšem nebyly to pouze kontakty se zahraničím či výhodný prodej, koně byli pro komunistický režim také zdrojem prestiže v zahraničí. V sedmdesátých letech 20. století se soutěže čtyřspřeží staly oficiálním sportem FEI.⁴¹⁵ V této disciplíně ukázali své kvality starokladrubští koně, zejména bělouši. Jejich úspěchy na velkých mezinárodních závodech v Cáchách (NSR), ve švýcarském Frauenfeldu či v polských Sopotech byly velmi významné.⁴¹⁶ Prezentovali se také roku 1975 ve Windsoru, kde sklídili sympatie nejen diváků, ale také odborníků. Závodů se zúčastnilo celkem devatenáct spřežení, z nichž čtrnáct bylo domácích a pět ze zahraničí (Kanada, Holandsko, NSR, Jugoslávie, ČSSR). Spřežení z Kladrub vedené Jiřím Kocmanem skončilo ve Windsoru na vynikajícím druhém místě.⁴¹⁷ Roku 1978 na mistrovství světa ve čtyřspřeží v Maďarsku vybojovalo družstvo z Kladrub a JZD Humburky čtvrté místo.⁴¹⁸

Tento mezinárodní přesah starokladrubských koní byl důvodem jejich pozvání do Holandska. V září roku 1984 se bělouši vedení Jiřím Kocmanem zúčastnili výstavy tažných koní v Holandsku, na níž bylo předvedeno celkem 700 koní. Bělouši spolu s vraníky ze Slatiňan byli úspěšní a kvalitně reprezentovali československý chov.⁴¹⁹ „Tamní odborný tisk se o nich rozsáhle rozepsal, přinesl četné jejich snímky i delší článek o historii kladrubského hřebčína. Jak bylo správné a záslužné zachování starokladrubských koní, dokazují nejen tyto uvedené úspěchy v kočárových soutěžích a zájem ciziny o tyto koně, ale potvrdili to v druhé polovině našeho století i mnozí vysoce významní zahraniční odborníci. Patří jim za to náš dík, neboť o tyto nepřeslechnutelné hlasy se mohli opřít domácí přátelé těchto ušlechtilých koní a s poukazem na ně je bránit proti zbrklým a domýšlivým neodborníkům.“⁴²⁰

⁴¹⁴ Rozhovor s Ing. Josefem Kovářem, dne 7. ledna 2020.

⁴¹⁵ Mezinárodní jezdecká federace.

⁴¹⁶ HÁJEK, J.: *Kronika kladrubská. Kniha třetí*, s. 209.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 210.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 211

⁴¹⁹ Tamtéž.

⁴²⁰ Tamtéž.

VII. 4. Vědecká spolupráce

V rámci vědecké spolupráce se nabízí zmínit především činnost VSCHK v návaznosti na regeneraci starokladrubského vraníka, jelikož udržování tohoto plemene patřilo k významným národním kulturním hodnotám, a proto byla jeho plemenitba koordinována, jako u jiných vzácných plemen chovaných ve východoevropských zemích, právě centrem v Leningradu (VNIİK).⁴²¹ Dalším dokladem kooperace bylo převedení výzkumného úkolu „Udržovací šlechtění starokladrubského vraníka“ přípisem Výzkumného ústavu živočišné výroby v Nitře do plánu RVHP.⁴²²

Vědecký přínos byl evidentní také ve výzkumu a praktické realizaci inseminace a transferu embryí u koní pod vedením Ing. Zdeňka Müllera na pracovišti v Mněticích. Potvrdila to nejen Ing. Pellarová,⁴²³ ale také Ing. Josef Kovář, který v rámci svých pracovních povinností Mnětice navštěvoval.⁴²⁴ Již bylo uvedeno, také doc. MVDr. Jaromír Oulehla projevil zájem o tuto problematiku, což vedlo k možné spolupráci mezi ČSSR a Rakouskem.

V souvislosti s navázáním užších styků s NSR docházelo také k pobytům studentů, kteří ve výzkumné stanici rozvíjeli své vědomosti. Ti byli během své návštěvy zváni na exkurze do JZD či zde získávali poznatky pro své závěrečné práce s hipologickou tematikou. „Zarit⁴²⁵ poslala v únoru t. r. dopis, ve kterém děkuje za pomoc při diplomové práci, která byla nejlépe ohodnocená a jako jediná prošla při hodnocení bez připomínek. Mimoto mu poslala balíček, ve kterém byly dva pomeranče, dvě mandarinky, malá bonboniéra a káva.“⁴²⁶ Totéž se potvrdilo také u jiné studentky z NSR, která rovněž přijela do výzkumné stanice konzultovat svou závěrečnou práci.⁴²⁷ Kromě tohoto typu spolupráce byly kontakty s NSR důležité i z jiného důvodu, a sice že měly vést k rozvoji a větší odbornosti při práci s koňmi u nás. Je známo, že západní státy byly v této oblasti vyspělejší, měly lepší možnosti a hlubokou tradici, což je zřejmé i v dnešní době. Rovněž i výzkumná stanice logicky usilovala o to, aby se situace v tomto směru zlepšila a pomoci tomu měla právě výměna odborníků nejen na vědecké úrovni, ale také ve sféře trenérské a cvičitelské práce.⁴²⁸

⁴²¹ Všesvazový výzkumný ústav chovu koní. DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 130.

⁴²² SOA Zámorsk, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech. *Celoroční komplexní rozbor hospodaření, rok 1974*, s. d.

⁴²³ Rozhovor s Ing. Antonii Pellarovou, dne 21. ledna 2020.

⁴²⁴ Rozhovor s Ing. Josefem Kovářem, dne 7. ledna 2020.

⁴²⁵ Označení či jméno studentky z NSR.

⁴²⁶ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 3. května 1984.*

⁴²⁷ Tamtéž. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 17. listopadu 1983.*

⁴²⁸ Tamtéž.

Vzhledem k tomu, že VSCHK měla díky své vědecké činnosti mezinárodní přesah, měli ti nejvýše postavení pracovníci a odborníci možnost účastnit se kongresů v západních zemích. Jedním z nich bylo také výroční zasedání Evropské společnosti pro živočišnou výrobu v Haagu, které se konalo v srpnu roku 1984.⁴²⁹ Na tomto kongresu byla mimo jiné projednávána problematika chovu koní za přítomnosti předních odborníků. Získané informace byly přínosem pro rozvoj tohoto odvětví v ČSSR.⁴³⁰ Z této cesty navíc podal pracovník VSCHK tzv. cestovní zprávu, jež zahrnovala informace o holandském zemědělství, jeho organizaci, ekonomických otázkách (dovoz – vývoz) a o vzájemných vztazích mezi jednotlivými zemědělskými firmami.⁴³¹

Je vhodné doplnit, že potenciál koní v rámci vědecké problematiky byl nastíněn pouze na příkladě výzkumné stanice, jelikož se jednalo o instituci, jež systematicky prováděla výzkum v chovu koní, který byl unikátní a ve své době průlomový. Díky tomu měl nejen Východní, ale také Západní blok zájem se stanicí kooperovat. Zejména západní přístup stanicí ovlivnil, což dokládá následující: „Dále Derer informoval o navázaných stycích s NSR v oblasti výměny zkušeností z jezdeckého sportu, chovu koní a byla uzavřena rámcová dohoda o vzájemné výměně odborníků. Podle vzoru NSR se ve Slatiňanech již buduje středisko pro výcvik jezdců a trenérů jezdeckého sportu. Na základě uzavřené dohody se budou stávající styky rozšiřovat, na čemž mají zájem obě strany.“⁴³²

⁴²⁹ ABS Praha, fond Hlavní správa rozvědky SNB, svazek reg. č. 48456 I. S. *Správa pasu a víz, dopis adresovaný Okresní správě SNB, pracoviště StB Chrudim, vyrozumění ze dne 5. července 1984.*

⁴³⁰ Tamtéž. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 26. července 1984.*

⁴³¹ Tamtéž. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 10. září 1984.*

⁴³² Tamtéž. *Záznam pro Oblastní odbor StB Hradec Králové, záznam schůzky s TS Derer ze dne 11. prosince 1984.*

VIII. Epilog

S pádem komunistického režimu u nás došlo ke změně politické orientace a ekonomiky, což se promítlo také v chovu koní. Došlo k decentralizaci řízení chovu a ke změnám kompetencí ve šlechtění plemen těchto zvířat. Proměnily se také vlastnické poměry i chovatelská zařízení. Privatizací a restitucemi byla obnovena soukromá držba koní. Pozitivním jevem této změny byla obnova vlastní iniciativy chovatele ve šlechtění a jeho zodpovědnost za tvorbu chovného prostředí či respektování šlechtitelských programů. Chovatelé tak mohli realizovat své záměry na základě postupu stanoveného řádem plemenných knih.⁴³³

Negativem vlastnických změn byl málo odůvodnitelný zánik většiny státních hřebčínů, což vedlo ke zpomalení dalšího vývoje šlechtění. Navíc uznání statutu chovatele nepozvedlo chovatelskou kázeň. Průvodním jevem polistopadového období bylo snížení respektu chovatelů k závazkům plynoucím ze Zákona o plemenitbě hospodářských zvířat č. 154/2000 Sb. Důkazem jejich nekázně byl stoupající počet narozených hříbat s neidentifikovaným původem. Dalším problémem byla existence dvou chovatelských sdružení pro plemeno koní stejné identity, například arabský kůň – plnokrevný arabský kůň, obojí pod Asociací svazu chovatelů koní.⁴³⁴

Naopak pozitivní byl nárůst počtu těchto zvířat v České republice s tím, že autoritou šlechtění jednotlivých plemen se stala uznaná chovatelská sdružení. Ta vypracovala šlechtitelské programy a garantuje ministerstvu zemědělství České republiky jejich realizaci. Tato sdružení spravují plemenné knihy jednotlivých plemen koní, některé z nich dokonce podléhají regulím stanoveným mezinárodními autoritami. Ostatní tuto návaznost nemají, či jsou samy mezinárodní autoritou. Mezi tyto řadíme například plemennou knihu starokladrubského koně, koní Kinských nebo moravského teplokrevníka.⁴³⁵

Přestože dnes hovoříme o Hřebčínu Slatiňany, odkaz výzkumné stanice přetrval až do dnešních dnů. Stačí pohlédnout nejen do Slatiňan, ale také do Kladrub nad Labem, kde můžeme obdivovat ušlechtilost našeho jediného českého autochtonního plemene. Starokladrubští koně se dnes těší velké oblibě nejen u nás, ale také v zahraničí. Hřebčín Slatiňany je dnes součástí NH Kladruby, a proto tyto koně dnes hodnotíme jako celek, přestože byl jejich vývoj dramaticky odlišný, a to zejména v období po první světové válce.

⁴³³ MISAŘ, D.: *Vývoj chovu koní v Čechách*, s. 287.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 287–288.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 289.

V roce 1995 byl kladrubský hřebčín včetně kmenového stáda běloušů a vraníků prohlášen kulturní památkou, což roku 2002 přešlo v uznání tohoto celku národní kulturní památkou. V červenci roku 2019 se „Krajina pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v Kladrubech nad Labem“ dostala na seznam světového kulturního dědictví UNESCO a cílem NH Kladruby je i nadále zachovat chod hřebčina tak, jako tomu bylo již od dob Habsburků. Vzhledem k tomu, že předmětem výzkumu byla vraná varianta tohoto plemene, nabízí se kromě lokalit, které jsou s vraníky spojeny, také jejich odkaz v současné hipologické sféře.

Vývoj chovu vraníků byl od roku 1945 propojen se zámeckým areálem ve Slatiňanech. Zdejší zámek byl původně renesanční, ale v 19. století došlo přistavění další části v novogotickém stylu, což způsobilo, že se nejednalo o architektonicky „čistou“ budovu. Proto nikdy nedošlo k jeho zařazení do zámků I. kategorie se značnou historickou hodnotou. Z toho důvodu byl také přidělen roku 1947 pro účely Státního hipologického muzea a jeho spojení s koňmi přetrvalo až do současnosti.⁴³⁶ V souvislosti se starokladrubáky nelze opomenout také Švýcárnu ve Slatiňanech, kde se mohou návštěvníci seznámit s historií i současností chovu starokladrubských koní, obzvláště vraníků. Kromě toho se ve Švýcárně nachází expozice věnovaná Františku Bílkovi, dále ukázky využití těchto koní v ceremoniální službě, při různých státních úkolech, a dokonce jejich účast v mezinárodních soutěžích spřežení a světových výstavách.⁴³⁷ Součástí slatiňanského hřebčina je také výcvikové středisko Heřmanův Městec, kde je galasedlovna se sbírkou uzdění, sedel a postrojů, dále hřibárna Slavice, kde jsou odchováváni hřebci a klisny od odstavu až do věku tří let.⁴³⁸ Všechna tato místa spojená se starokladrubáky ukazují, že Slatiňany jsou již 75 let úzce propojeny s jejich chovem.

Starokladrubští koně obecně jsou dnes velmi oblíbení pro své všestranné využití. Vybrané jedince z jejich řad můžeme kromě vozatajských soutěží (viz příloha 9) potkat také na drezurních obdélkách, kde vynikají svým typickým vznešeným chodem. Využitelní jsou také při voltiži, nebo jízdě v dámském sedle. Nejen ve sportu ale také při službě veřejnosti našli tito koně uplatnění. Konkrétně vraníci se objevují ve službách městské policie v Praze, Pardubicích či Ostravě. Tito koně jsou pro strážníky ochotnými a spolehlivými kolegy. Jejich přínos je především při hlídkové činnosti v centru města, v jeho okrajových částech, chatových oblastech a na hřbitovech. Poměrně častá je jejich účast v rámci dohledu nad veřejným pořádkem při rizikových sportovních utkáních nebo demonstracích. Jejich mohutná

⁴³⁶ BÍLEK, J. – GOTTHARDOVÁ, L.: *František Bílek*, s. 75.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 83.

⁴³⁸ SLAVÍKOVÁ, M. – VÍTEK, M.: *Využití starokladrubského koně*, s. 19.

konstituce je předurčila k tomu, že se stali nedílnou součástí kulturních, sportovních a pietních událostí města a městské policie. V Pardubicích je starokladrubský kůň ve službách tamní městské policie symbolem města.⁴³⁹

Také v zahraničí zastávají tito koně i v dnešní době roli, pro kterou byli po staletí šlechtěni. K ceremoniálním účelům jsou využíváni v Královské švédské jízdni gardě, pro účely slavnostních zápřeží jsou drženi v královských stájích v Kodani při dvoře dánské královny Margrethe II.⁴⁴⁰ Tato spolupráce s Dánskem započala jednáním v roce 1993 a již v roce 1994 putovalo do Kodaně šestispřeží běloušů. Od této doby jsou pro královské stáje kontinuálně vybírání a dodávání další starokladrubští koně.⁴⁴¹

Nejen bělouši, ale především vraníci během svého vývoje na našem území prošli chvíle slávy, ale i utrpení. Pro naši kulturu a jezdecký sport je důležité, že zůstali zachováni, jelikož se jedná o jedno z našich největších kulturních dědictví, což dokládá také jejich uznání jako naší národní kulturní památky. V současné době je nutné, aby jejich odkaz přetrval pro další generace a i nadále se rozšiřovalo povědomí o tom, jak nelehký byl osud těchto koní a do jaké míry byl ovlivňován politickými událostmi a společenskými proměnami.

⁴³⁹ SLAVÍKOVÁ, M. – VÍTEK, M.: Využití starokladrubského koně, s. 43–63.

⁴⁴⁰ GREGOR, Dalibor – MACHEK, Jiří: *Starokladrubští koně ve světě. Kladruber horses in the world*. Opava 2019, s. 12.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 38.

IX. Závěr

Cílem této magisterské diplomové práce bylo objasnit fungování Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech v období let 1945–1992 s přihlédnutím k tomu, jaký měla tato instituce vliv na zachování starokladrubského vraníka. V neposlední řadě se tato práce zabývala také tím, jaký byl vztah komunistického režimu ke starokladrubským vraníkům a chovu koní obecně. Je důležité zmínit, že se také jedná o výzkumné otázky, které jsem si stanovila na začátku svého badatelského výzkumu.

První otázka se týkala fungování Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech, který byl později přejmenován na Výzkumnou stanici pro chov koní. Pro tuto problematiku byly využity především primární prameny uložené ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Cílem bylo popsat chod stanice v období 1945–1992. Pro zpracování této otázky bylo využito chronologického postupu, na základě kterého byly podrobně zdokumentovány administrativní a správní změny, jež tato instituce prodělala. Na základě mého výzkumu bylo zjištěno, že VSCHK byla významným hipologickým střediskem, jehož výzkum i plemenářská práce měly mezinárodní přesah. VSCHK, dnes známá jako „Hřebčín Slatiňany“, hraje i v současnosti stěžejní roli v hipologické společnosti, jelikož je sídlem Ústřední evidence koní, díky níž jsou propojeni všichni majitelé i chovatelé koní v České republice.

Dále jsem se zajímala o vliv VSCHK na zachování starokladrubského vraníka, jelikož byl tento zootechnický pokus, vedený původně Františkem Bílkem, neodmyslitelně spojen s činností nejen slatiňanského hřebčína, ale především samotné stanice. Detailně jsem se v práci zaměřila na to, co znamenala regenerace tohoto plemene a jak probíhala. Dále jsem se snažila posoudit, co bylo důležité pro úspěch tohoto zootechnického postupu. Výzkum ukázal, že úspěšnost regenerace závisela také na pracovnících stanice, zejména ředitelích MVDr. Lvu Richterovi a doc. Ing. Jaromíru Duškovi. Značný vliv na tento proces měly také instituce, v jejichž gesci byla výzkumná stanice. Jednalo se o Československou akademii zemědělských věd a pozdější Českou akademii zemědělskou. Přesto regenerace nespĺnila svůj vedlejší účel, a to že by se starokladrubský vraník stal součástí zemského chovu. Ačkoli byl vraník úspěšně regenerován, bohužel nedošlo k dostatečnému vytvoření plemenného zázemí natolik, aby se mohla vraná varianta tohoto plemene na zemském chovu podílet. Nicméně je důležité uvést, že regenerace starokladrubského vraníka zajistila nejen výzkumné stanici, ale především ČSSR uznání v zahraničí, jelikož se jednalo o myšlenku, která byla v předstihu před celosvětově koordinovanými akcemi UNESCO na záchranu mizejících plemen koní.

Poslední výzkumná otázka byla věnována vztahu komunistického režimu nejen ke starokladrubským vraníkům, ale také k chovu koní obecně. Pro tuto dobu byl charakteristický značný úbytek počtu koní. Ačkoli docházelo k tomuto negativnímu jevu, pro komunistický režim v Československu měla tato zvířata specifický význam. Sloužili tehdejší vládě jako jeden ze symbolů a potvrzení úspěšnosti režimu, čehož také komunisté patřičně pro svůj obraz využili. Díky exportu koní do zahraničí získávala ČSSR cenné devizové prostředky. Vývozu a prodeji koní napomáhaly organizované aukce, kterých se účastnili hlavně kupci ze Západu. Také ve výzkumné stanici docházelo k totožným transakcím, což potvrdil také jeden z bývalých pracovníků stanice. Dalším přínosem byl zisk finančních prostředků z prodeje tzv. jatečných a užitkových koní. Komunistický režim profitoval z těchto zvířat také v rámci vědecké spolupráce, jelikož činnost výzkumné stanice byla ve své době průlomová a zahrnovala kromě výzkumných úkolů také školící středisko inseminace, což byl velmi žádaný trend. Nelze opomenout také regeneraci starokladrubských vraníků, jelikož se jednalo o ústavní úkol v plánu RVHP. V neposlední řadě byli koně pro komunistickou vládu zdrojem zahraniční prestiže. Starokladrubští koně se projeví jako velmi kvalitní zvířata v disciplíně vozatajství, v níž získali řadu hodnotných ocenění, a dokonce byla vozatajská ekipa pozvána v roce 1975 do Velké Británie.

Na závěr je vhodné říct, že se mi potvrdila má hypotéza o tom, že VSCHK byla skutečně významnou institucí v oblasti hipologie, což se ukázalo také v případě regenerace starokladrubských vraníků. Za hlavní úskalí svého výzkumu považuji roztržitost pramenné základny, při čemž byl zásadní fond týkající se VSCHK navíc nezpracovaný, což značně ztížilo bádání. Potenciální rozšíření tohoto tématu by bylo možné v případě možného budoucího zpracování a zpřístupnění fondu ministerstva zemědělství. Přesto tato práce nabízí nový a ojedinělý pohled na vývoj VSCHK, jež může zaujmout historickou společnost, ale především obohatit tu hipologickou.

X. Seznam pramenů a literatury

X. 1. Prameny

Archivní prameny nevydané

Národní archiv

- fond Úřad předsednictva vlády – Generální sekretariát Hospodářské rady (1945–1949)
- fond Ústřední zemědělsko-lesnický archiv (ÚZLA) 1918–1955
- fond Československé akademie zemědělských věd (1953–1962)
- fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – předsednictvo 1971–1976
- fond Ministerstvo zemědělství I – tisková dokumentace Praha (1927–1951)

Státní oblastní archiv v Zámrsku

- fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech (1946–1996)

Státní okresní archiv Chrudim

- fond Městský národní výbor Slatiňany 1945–1990
- fond KSČ – okresní výbor Chrudim 1945–1990

Archiv Národního zemědělského muzea

- fond František Bílek

Archiv bezpečnostních složek Praha

- fond Hlavní správa rozvědky SNB

Archiv České národní banky

- dokumentace zrušených účtů z let 1956–1977
- poskytnutí úvěru v roce 1977

Vydané prameny

HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská. Kniha druhá. Barokní kůň v Čechách: Z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepisováno v letech 1976–1982.* Hostomice 2013.

HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská. Kniha třetí. Barokní kůň v Čechách: Z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepisováno v letech 1976–1982.* Hostomice 2013.

Soudobý tisk

DUŠEK, Jaromír: *Světový recept ze Slatiňan.* Pochodeň, 74, 1985, s. 3.

HOLOVSKÝ, Antonín: *K otázce chovu anglických plnokrevníků a kladrubských běloušů.* Český zemědělec, 21, 1939, s. 104.

HOSTÝNEK, Metoděj: *Smutný osud kladrubského hřebčince.* Venkov, 14, 1919, s. 9–10.

KOUBEK, Karel: *O kladrubácích.* Československý zemědělec, 21, 1939, s. 47.

MATĚJČEK, Jaroslav: *Exteriérové „závady“ koně kladrubského.* Český zemědělec, 21, 1939, 123–124.

MATĚJČEK, Jaroslav: *Starokladrubští bělouši.* Český zemědělec, 21, 1939, s. 117.

MATĚJČEK, Jaroslav: *Význam hřebčína kladrubského pro praktickou potřebu.* Československý zemědělec, 10, 1928, 196–197.

MATĚJČEK, Jaroslav: *Zařazování hřebců ročník 1937 ve Státním hřebčínu v Kladrubech nad Labem.* Československý zemědělec, 19, 1937, s. 403.

MATĚJČEK, Jaroslav: *Závěrečné slovo o starokladrubských bělouších.* Český zemědělec, 21, 1939, s. 156.

NOVÝ, K.: *Dozvuky k nákupu Noriků v Enži.* Venkov, 4, 1909, s. 4

NĚMEČEK, František: *K otázce chovu kladrubských běloušů a koní anglických plnokrevných.* Československý zemědělec, 21, 1939, s. 40.

STEINITZ, Jiří: *Kam s kladrubáky?* Československý zemědělec, 21, 1939, s. 21–22.

ŠPAČEK, Josef: *Kam s kladrubáky?* Československý zemědělec, 21, 1939, s. 3–4.

Redakční článek: *Kladruby – nejstarší hřebčinec světa*. Národní listy, 75, 1935, s. 15.

Redakční článek: *Ministerstvo zemědělství ve státním rozpočtu na rok 1935*. Venkov, 29, 1934, s. 7.

Redakční článek: *Nejvyšší ceny uznáním kvality. Úspěch na písecké aukci*. Pochodeň, 12, 1983, s. 6.

Redakční článek: *Státní hřebčín v Kladrubech, nejstarší v Evropě*. Venkov, 30, 1935, s. 17.

Redakční článek: *Za koňmi do Slatiňan*. Pochodeň, 12, 1983, s. 6.

Redakční článek: *Zdraví národa v sázce*. Naše demokracie, 3, 1947, s. 4.

Internetové odkazy

Ministerstvo zemědělství, Koncepce chovu koní v ČR. Šlechtění a plemenitba, dostupné online. In:

http://eagri.cz/public/web/file/322677/Koncepce_chovu_koni_v_CR.pdf?fbclid=IwAR3d58bOUtODs5KqymG5-FkwvAOfpFNobPbFJ3s6DwmuOdaUA9ztYe7uFcA [cit. 25. 3. 2020].

Poslanecká sněmovna N. S. R., 2. zasedání, dostupné online. In: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0125_41.htm/ [cit. 28. 2. 2020].

Řád plemenné knihy starokladrubského koně, dostupné online. In: <https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/10/radpk18.pdf> [cit. 16. 4. 2020].

Současný stav stáda starokladrubských koní v krajině, dostupné online. In: <https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/0a/Soucasny-stav-stada-v-krajine.pdf> [cit. 5. 4. 2020].

Vyhodnocení šlechtitelského programu za rok 2019, chov starokladrubských koní, dostupné online. In: https://www.nhkladruby.cz/media/cache/file/eb/CHOV_2019.pdf [cit. 5. 4. 2020].

Vyhláška č. 83/1975 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Dohodě mezi vládou ČSSR a vládou SRN o dalším rozvoji hospodářské, průmyslové a technické spolupráce, dostupné online. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1975->

83?fbclid=IwAR0Qy3vf43nkPI08JE7g7cmzagsqkoR4rEpBV050L0y1MLdsRJGAxtBCuZ4
[cit. 7. 4. 2020].

Vyhláška č. 94/1974 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Smlouvě o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, dostupné online. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-94> [cit. 7. 4. 2020].

Orální prameny

Rozhovor s Ing. Josefem Kovářem, dne 7. ledna 2020.

Rozhovor s Ing. Antonií Pellarovou, dne 21. ledna 2020.

Rozhovor se Zdeňkou Dykovou, dne 22. února 2020.

X. 2. Literatura

14. sjezd KSČ. 25. května – 29. května 1971. Praha 1971.

50 let hřebčína Slatiňany 1945–1990. Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraniků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany. V publikaci nejsou uvedena čísla stran ani ISBN.

BÍLEK, František: *Chov koní a jeho čelná plemena.* Praha 1954.

BÍLEK, František: *Kůň starokladrubský. Zprávy Výzkumných ústavů zemědělských.* Praha 1925.

BÍLEK, Jaromír – GOTTHARDOVÁ, Lenka: *František Bílek: otec české hipologie a zootechniky.* Bezdědice 2010.

BUREŠOVÁ, Jana: *Kolektivizace jako destruktivní proces v životě venkova.* In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti.* Praha 2010, s. 109–118.

ČERVINKA, Jaroslav: *Chov odborných vojenských koní.* Praha 1924.

DEJMEK, Jindřich a kol.: *Československo. Dějiny státu.* Praha 2018.

DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha 2005.

DUŠEK, Jaromír: *Chov koní v Československu*. Praha 1992.

FOUCAULT, Michel: *Dějiny šílenství*. Praha 1994.

GORDON-WATSON, Mary – LYON, Russel – MONTGOMERY, Sue: *Kůň*. Praha 2003.

GREGOR, Dalibor – MACHEK, Jiří: *Starokladrubští koně ve světě. Kladruber horses in the world*. Opava 2019.

IHOVÁ, Karolína: *Sto let hřebčina Hostouň*. Praha 2015.

JUREČKOVÁ, Eva: *Diskurz o chovu starokladrubských koní v meziválečném období*. (v tisku)

KRAITR, Jaroslav: *K šedesátým narozeninám MVDr. Lva Richtera*. In: *Věstník České akademie zemědělské*. Praha 1978, s. 348.

LEHRNER, Heinrich – MENZENDORF, Werner: *Piber, das Gestüt der österreichischen Lipizzaner*. Berlín 1997.

LERCHE, František: *Hlavní plemení Státního hřebčina v Kladrubech n. L. v letech 1918-1948 jako podklad teplokrevného chovu koní v ČSR*. Praha 1951.

LERCHE, František: *Starokladrubský kůň*. Praha 1956.

LERCHE, František – MICHAL, Václav: *Chov koní*. Praha 1956.

LYOTARD, Jean François: *O postmodernismu*. Praha 1993.

MISAŘ, Drahoslav: *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Praha 2011.

PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich a kol.: *Dějiny českých zemí*. Praha 2018.

PEKAŘ, Josef: *Příběh knihy o Kosti*. Praha 2005.

PELLAROVÁ, Antonie: *Ekonomická efektivnost exportu koní*. In: *Bulletin 27/1976*. Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech 1976.

PETRÁŇ, Josef: *Příběh Ouběnic*. Praha 2001.

PRŮCHA, Václav a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. II. díl. Období 1945–1992.* Brno 2009.

SLAVÍKOVÁ, Marcela – VÍTEK, Milan: *Využití starokladrubskeho koně. The Old Kladruber horse and its uses.* Opava 2017.

STEINHAUSZ, Miroslav: *Nonius. Vznik a chovatelská tvorba plemene – dnešní stav.* Praha 1925.

XENOFÓN: *The art of horsemanship.* Boston 1893.

XI. Summary

The main gain of this thesis was to clarify the working of the Research station for horse breeding in Slatiňany during years 1945–1992 according to the main influence of this institution on the regeneration of Old Kladruber black horse. This thesis was also focused on the relationship of the communist regime due to horse breeding in Czechoslovakia. It is important to say that these topics were also the main research questions of this thesis.

The first research question was interested in working of State experimental stud farm in Slatiňany that was renamed to the Research station for horse breeding in Slatiňany later. For this topic have been used archival materials placed in State regional archives in Zámorsk. The main object was to describe the run of this institution during years 1945–1992. For the processing of this issue has been used the chronological method and according to that I have described the activities and the development of this institution. Due to that I have proved that the Research station for horse breeding in Slatiňany was important equine centre with international overlap.

This station was also important for the regeneration of Old Kladruber black horse, because František Bílek started to work on this zootechnical experiment there. It is important to say that it was not only about the area of the stud farm but because of the people who worked there and were interested in these horses. The regeneration was quite unique and it has caused the recognition of our country abroad because it was an idea which was ahead of coordinated UNESCO actions to rescue vanishing horse breeds.

The last research question was interested in the relationship of communist regime to horse breeding in Czechoslovakia. For this period was typical that the number of horses has dropped rapidly. Although, horses had an important value to the Communists. They served the government as one of the symbols and confirmation of the success of the regime, which Communists also appropriately used for their image. Thanks to the export of horses abroad, Czechoslovakia gained valuable foreign exchange funds. The export and sale of horses was facilitated by organized auctions, mainly attended by buyers from the West. Also in the research station were identical transactions, which was confirmed by one of the former staff of the station. Another benefit was the profit from the sale of so-called slaughterhouses and utility horses. The communist regime also benefited from these animals in scientific collaboration. The horses were also a source of international prestige for the communist government. Old Kladruber horses proved to be high-quality animals in the chariot sport

discipline, in which they received many valuable awards, and even the chariot group was invited to Great Britain in 1975.

In conclusion, it is appropriate to say that I have confirmed my hypothesis that VSCHK was indeed an important institution in the field of hipology, which was also shown in the case of regeneration of Old Kladruby black horses in this institution. Nevertheless, this work offers a new and unique view of the development of VSCHK, which may interest the historical society, but also the hippological one.

XII. Anotace

Autor: Bc. Eva Jurečková

Katedra: Historie

Fakulta: Filozofická

Název magisterské práce: „Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech v letech 1945–1992, Světla a stíny regenerace starokladrubskeho vraníka“

Vedoucí magisterské práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Počet znaků bez mezer: 207 780

Počet znaků včetně mezer: 243 529

Počet příloh: 9

Počet titulů použité literatury: 30

Klíčová slova: starokladrubske kůň; vraník; Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech; Národní hřebčín Kladruby nad Labem; regenerace; František Bílek; Jaromír Dušek; chov koní; hospodářství; ekonomika; vozatajství; hipologie

Stručná charakteristika: Magisterská diplomová práce se zabývá vznikem a fungováním Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech v období 1945 – 1992 s přihlédnutím na regeneraci starokladrubskeho vraníka v této instituci. Součástí je také vysvětlení toho, jaký byl postoj komunistického režimu vůči vraníkům i chovu koní obecně.

XIII. Přílohy

Příloha č. 1: Otázky položené bývalým pracovníkům Výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech.

1. Jak dlouho jste pracoval(a) ve Výzkumné stanici pro chov koní ve Slatiňanech?
2. Jak výzkumná stanice fungovala za Vašeho působení?
3. Z jakého důvodu se podle Vás snažili komunisté udržet chov koní?
4. Jaký vliv měla VSCHK na udržení starokladrubského vraníka?
5. Jaké byly poměry ve výzkumné stanici za Vašeho působení?
6. Kdo byl v té době ředitelem a jak na to vzpomínáte?
7. Jak hodnotíte činnost VSCHK, proč podle Vás byla důležitá?
8. Vnímali(a) jste během Vašeho působení vliv KSČ na chod stanice?
9. Probíhala nějaká zahraniční spolupráce VSCHK s jinými stanicemi či zahraničním?

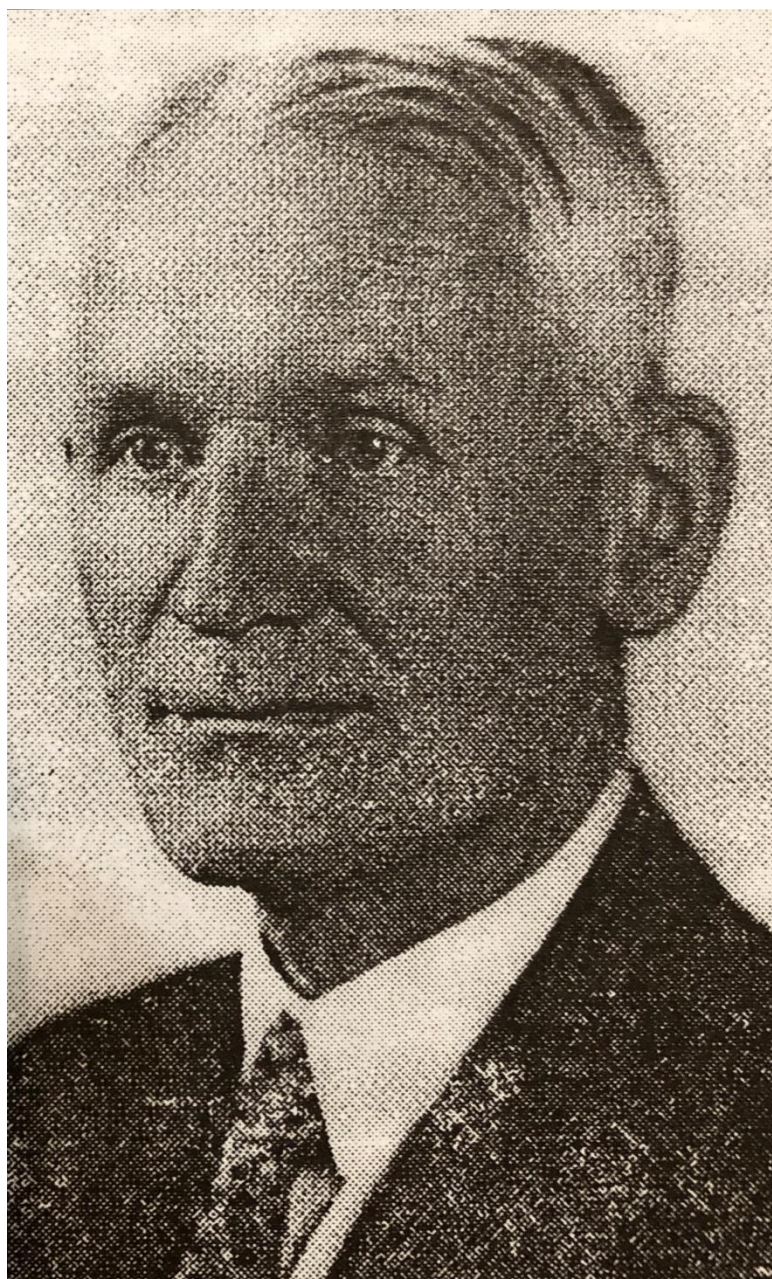
Příloha č. 2: Starokladrubský vraník (autor fotografie: Michaela Purnochová)

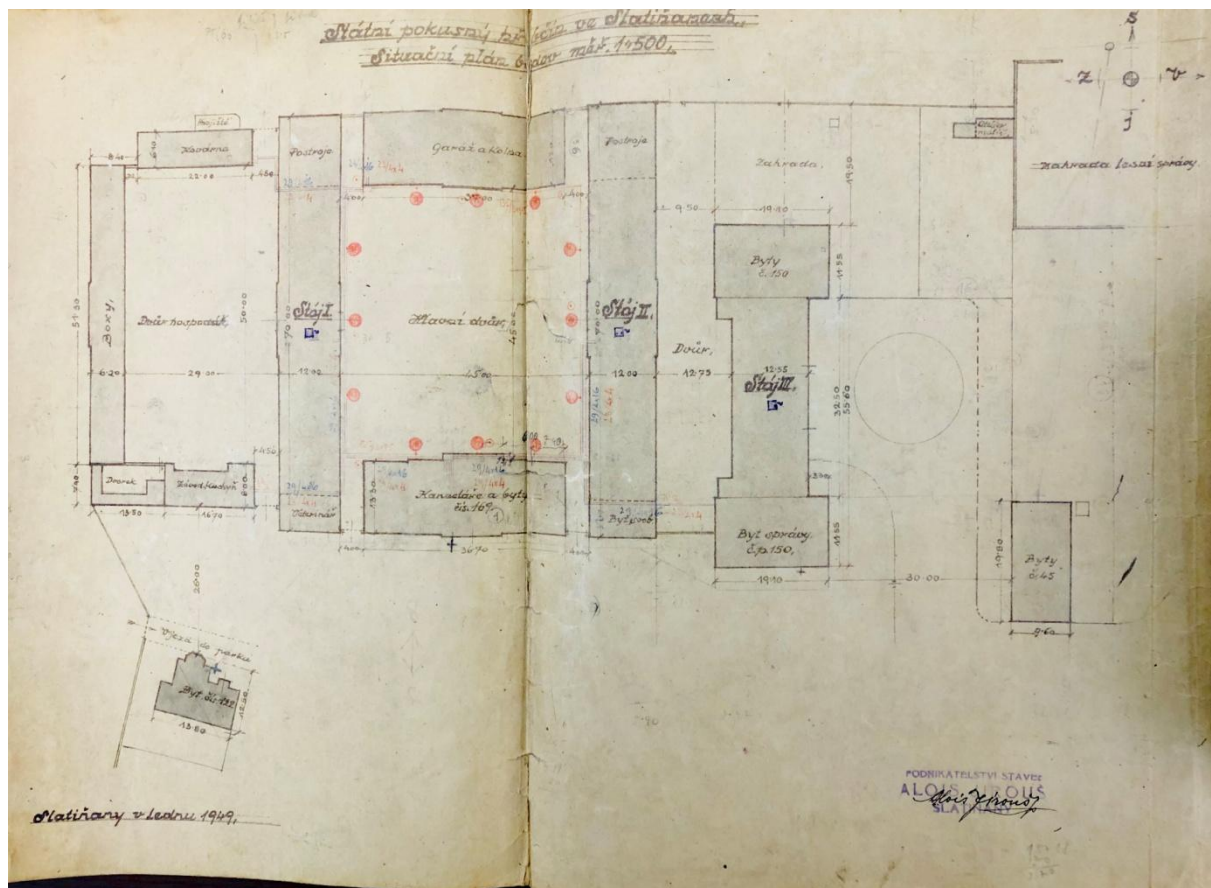
Příloha č. 3: Starokladrubský bělouš (autor fotografie: Michaela Purnochová)

Příloha č. 4: Prof. PhDr. MUDr. František Bílek, DrSc., dr. h. c. (zdroj: *50 let hřebčína Slatiňany 1945–1995. Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraniků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčíně Slatiňany*)

Příloha č. 5: Plán Státního pokusného hřebčína ve Slatiňanech z roku 1949 (zdroj: Státní oblastní archiv v Zámrsku, fond Výzkumná stanice pro chov koní ve Slatiňanech)

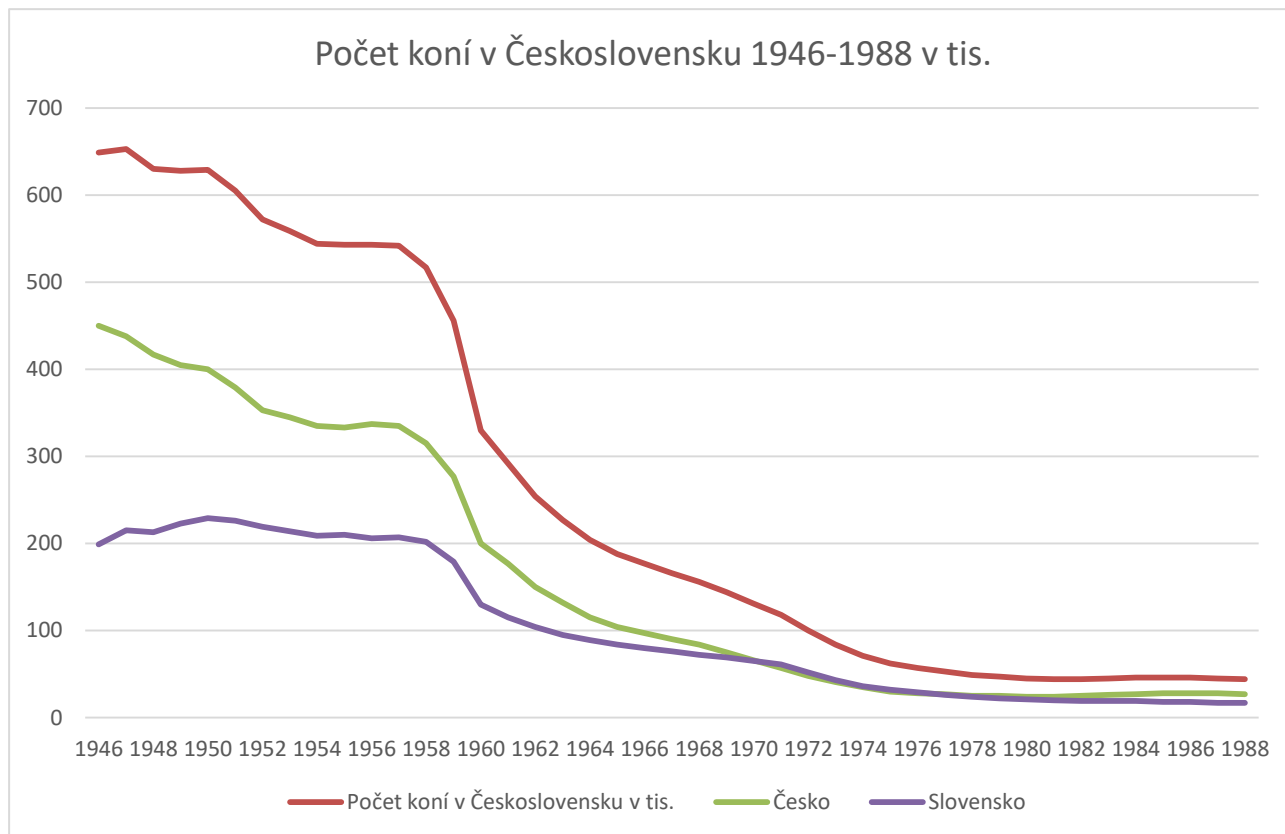
Příloha č. 6: doc. Ing. Jaromír Dušek, DrSc. (zdroj: *50 let hřebčina Slatiňany 1945–1995. Publikace k 55. výročí zahájení regenerace starokladrubských vraníků a k 50. výročí jejich chovu v hřebčině Slatiňany*)

Příloha č. 7: Hřebčín Slatiňany dnes (autor fotografie: Michaela Purnochová)

Příloha č. 8: Počet koní v Československu 1946–1988 (v tisících)

Příloha č. 9: Zápřež je doménou starokladrubských koní (autor fotografie: Michaela Purnochová)

